

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

მარიამ ღამბაშიძე

რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის ევოლუცია საქართველოში

დემოგრაფიისა და მოსახლეობის გეოგრაფიის მიმართულება

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია დემოგრაფიისა და მოსახლეობის
გეოგრაფიის მიმართულების მაგისტრის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად

ნაშრომის ხელმძღვანელი: ანზორ სახვაძე
ასოცირებული პროფესორი

თბილისი 2017

ანოტაცია

მოცემულ სამაგისტრო ნაშრომში, „რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის ევოლუცია საქართველოში“, განხილულია რეპროდუქციული ორიენტაციების ცვლილება, გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან დღემდე. თემა არჩეულია საკითხის აქტუალობის გათვალისწინებით. საქართველოს მოსახლეობისთვის დამახასიათებელი დემოგრაფიული მაჩვენებლები მოწმობს, რომ ქვეყანა განიცდის მწვავე დემოგრაფიულ კრიზისს. გასული საუკუნის მიწურულიდან, საქართველოში დემოგრაფიული სიტუაცია ძალიან დამძიმდა, რამაც გამოხატულა ჰპოვა, უწინარეს ყოვლისა, შობადობის მკვეთრად შემცირებაში. აღნიშნული პრობლემის გადასაჭრელად, საჭიროა მისი საწყისების ძიება, პროცესის ევოლუციისთვის თვალის გადახედვა და იმ ფაქტორების გამოვლენა რომლებიც განაპირობებს შობადობის ფაქტობრივ მდგომარეობას. ამ ყოველივეს კი რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის ცვლილება უდევს საფუძვლად.

მოსახლეობის რეპროდუქციული ორიენტაციების შესწავლა შესაძლებელია სოციო-დემოგრაფიული კვლევებისა და მათი შედეგების ანალიზის მეშვეობით. შესაბამისად, ნაშრომის მიზანს, ერთი მხრივ, წარმოადგენს რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის თემატიკაზე ჩატარებული კვლევების განხილვა და მათი შეპირისპირებული ანალიზი, არსებული მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების ჩვენება და ახსნა; მეორე მხრივ კი, ნაშრომის მიზანია, 2017 წელს, ჩემს მიერ ჩატარებული კვლევის - „რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში“ შედეგების ჩვენება და გაანალიზება, ახალგაზრდების (18-35 წლის კატეგორია) რეპროდუქციული ორიენტაციებისა და მათი დამოკიდებულების გამოვლენა/შეფასება შობადობის, ქორწინების, ბავშვის სქესის, გენდერული როლის, ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენისა და შობადობაზე მოქმედი სხვა ფაქტორების მიმართ და შობადობის საკითხებში სახელმწიფოს როლის განსაზღვრა.

ახალგაზრდების რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ძალზე მნიშვნელოვანია, ვინაიდან სწორედ ისინი არიან / გახდებიან XXI საუკუნის საქართველოში სოციალურ-კულტურული და პოლიტიკურ-ეკონომიკური ცხოვრებისა და რაღა თქმა უნდა თაობათა აღწარმოების მთავარი სუბიექტები / აქტორები. ვინაიდან შობადობა მოსახლეობის

აღწარმოების ერთ-ერთი წარმმართველი და უმნიშვნელოვანესი შემადგენელი კომპონენტია, შესაბამისად, ახალგაზრდების რეპროდუქციული განწყობებისა და ქცევის შესწავლა, მიმდინარე პროცესების ანალიზი და სამომავლო ტენდენციების განსაზღვრა, ყველა დროში არსებითია, განსაკუთრებით კი დღეს, როდესაც მოსახლეობის კლება ასე თვალშისაცემია. დღის წესრიგში დგება ეფექტიანი და მიზანმიმართული დემოგრაფიული პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება, რაც წარმოდგენელია მოსახლეობის რეპროდუქციული ორიენტაციების სიღრმისეული შესწავლის გარეშე. სამწუხაროდ, დღეს დღეობით, აღნიშნულ საკითხს სათანადო ყურადღება არ ექცევა და უგულვებელყოფილია სახელმწიფოს მხრიდან.

წარმოდგენილი ნაშრომის სიახლედ უნდა ჩაითვალოს კვლევის შედეგად მიღებული (2017 წლის კვლევა) და არსებული შედეგების შეპირისპირებით პარალელების გავლება წარსულსა და დღევანდელობას შორის, იმ ძირითადი ტენდენციებისა და ასპექტების გამოყოფა, რომლებმაც განიცადეს ცვლილებები ნახევარი საუკუნის მანძილზე და რამაც შედეგად მოგვცა ის სურათი, რომელმაც საქართველო დემოგრაფიული კრიზისის წინაშე დააყენა. არსებულ კრიზისს კი, მისი გამომწვევი მიზეზების კვლევა, გადაუდებელი ჩარევა და დაძლევა სჭირდება.

The Evolution of Reproductive Disposition and Behaviour in Georgia

Abstract

The purpose of the master's thesis "The Evolution of Reproductive Disposition and Behaviour in Georgia" is to analyze the changes of reproductive orientations from the 70s of the last century to the present day. The topic was chosen due to its actuality. Demographic indicators of Georgian population show that the country is in a severe demographic crisis. From the end of the last century, the demographic situation in Georgia has been worsened, that, first of all, has dramatically reflected in the decrease of the childbirth. To find the solution, it is essential, to find the source of the problem, to trace the evolution of the process and to display the factors determining the actual condition of fertility and the changes of the reproductive disposition and behaviour are the bases for it.

The study of reproductive orientations of the population is possible with the help of the social-demographic researches and analysis of their results. Accordingly, the aim of this thesis, on the one hand, is to analyze and compare the existing researches about the issues of reproductive disposition and behaviour, showing and explaining their causal connections. On the other hand, the thesis aims to demonstrate and examine the results of the research "Survey of Reproductive Disposition and Behaviour of the Youth" (conducted by me, in 2017) to reveal the reproductive orientations and attitudes of the youth (18-35 age category) towards to childbirth, marriage, gender of child, gender roles, extra-marital birth and other factors effecting on the childbirth, as well as to define the role of the state in this area.

The study of the youth reproductive disposition and behaviour is very important, because this generation will become/already is the main actor of social-cultural and political-economic life and the renewal of generation of XXI century's Georgia. Studying the youth reproductive dispositions and behaviours, analyzing the current processes and determining the future tendencies are essential in any time because the childbirth is one of the most important and leading component in generation

renewal, especially today, when the decrease in population is so striking. Developing and implementing an effective and purposeful demographic policy is becoming urgent, although doing so would be impossible without an in-depth study of reproductive orientations of the population. Unfortunately, nowadays, this issue is not under the proper consideration and is ignored by the state.

The novelty and innovation demonstrated by the thesis are making the comparable parallels between the results of the present (conducted in 2017) and former surveys, between past and present and underlining the main tendencies and aspects that have been changed during the half century and that drove Georgia into the demographic crisis. The existing crisis needs a deep research of its causes and an urgent intervention to solve and overcome it.

შინაარსი

1. შესავალი	8
1.1. საკითხის აქტუალობა.....	8
1.2. ნაშრომის მიზანი	9
2. რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის რაობა	10
2.1. განწყობა და განწყობის თეორია	10
2.2. რეპროდუქციული განწყობა.....	12
ბავშვების იდეალური რაოდენობა.....	14
ბავშვების სასურველი რაოდენობა.....	14
ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა.....	15
2.3. რეპროდუქციული ქცევა	16
2.4. რეპროდუქციული ქცევისა და მისი ევოლუციის სქემა.....	18
3. რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის თემატიკაზე ჩატარებული კვლევების მიმოხილვა 1969 წლიდან დღემდე	20
1969 წელი, რეპროდუქციული განწყობის პირველი რესპუბლიკური კვლევა.....	21
1972 წლის კვლევა.....	23
1969-1972 წლების სტუდენტების კვლევა.....	23
1980 წლის კვლევა.....	25
1984-1990 წლების მოსწავლეთა რეპროდუქციული ორიენტაციების კვლევები.....	26
1984 წლის მოსწავლეთა I კვლევა, თბილისი	27
1990 წლის მოსწავლეთა კვლევა, თბილისი.....	27
1987-1990 წლების მოსწავლეთა რეპროდუქციული ორიენტაციების პანელური კვლევები, თბილისი	28
1990-იანი წლები	30
1996 წლის კვლევა.....	32
1998 წლის კვლევა.....	35
2002 წლის სტუდენტების კვლევა	35
2003 წლის კვლევა, გორის რეგიონი.....	38
1999-2005-2010 წლების რეპროდუქციული ჯანმრთელობის კვლევები.....	40
2013 წლის კვლევა.....	45
4. „რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში“ (2017 წელი)	49
4.1. საკითხის აქტუალობა და კვლევის მიზანი	49
4.2. მეთოდოლოგია.....	50

კვლევის მეთოდი და ინსტრუმენტი.....	50
შერჩევა.....	51
ანალიზის ტექნიკა.....	51
კვლევის შეზღუდვები	51
ეთიკური საკითხები	52
5. „რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში“ - შედეგები.....	53
5.1. დემოგრაფიული ბლოკი	53
5.2. ქორწინების მიმართ დამოკიდებულება	56
ქორწინების ასაკი.....	58
ქორწინებისა და სქესის ურთიერთმიმართება.....	60
5.3. რეპროდუქციული განწყობა და ქცევა.....	61
ბავშვების იდეალური რაოდენობა.....	61
ბავშვების სასურველი რაოდენობა.....	63
ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა.....	64
ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობა.....	66
ბავშვების მოსალოდნელი (კიდევ) რაოდენობა (ბავშვიანი ოჯახებისთვის)	66
5.4. დამოკიდებულება ბავშვების რაოდენობასთან მიმართებაში	67
5.5. ბავშვების ყოლის ხელისშემშლელი ფაქტორები.....	68
5.6. თაობებს შორის რეპროდუქციული ქცევის ევოლუცია	71
5.7. დამოკიდებულება ქორწინების გარეშე ბავშვის ყოლის მიმართ.....	73
5.8. გენდერული როლი ბავშვების ყოლისა და ბავშვების სქესის მიმართ	78
5.9. დამოკიდებულება აბორტის მიმართ.....	80
5.10. დემოგრაფიული ვითარებისა და მასში სახელმწიფოს როლის შეფასება	82
5.11. სახელმწიფოს მიერ შობადობის წასახალისებლად გასატარებელი ღონისძიებები.....	84
5.12. 2017 წლის კვლევის შედეგების შემაჯამებელი ანალიზი.....	89
6. რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის ევოლუცია - კვლევების შედარებითი ანალიზი	93
7. დასკვნები და რეკომენდაციები.....	104
ბიბლიოგრაფია	109
დანართი.....	112

1. შესავალი

1.1. საკითხის აქტუალობა

თანამედროვე მსოფლიოს წინაშე მდგარ გლობალურ პრობლემათა შორის ერთ-ერთ პრობლემას დედამიწის მოსახლეობის სწრაფი ზრდა წარმოადგენს. მსოფლიო მოსახლეობის მაღალი ზრდის ტემპის ფონზე, საქართველოში საპირისპირო ტენდენციაა - მოსახლეობა სწრაფი ტემპით კლებულობს.

დემოგრაფიული განვითარების თვალსაზრისით, სხვადასხვა რეგიონის მოსახლეობა სხვადასხვა ფაზაში იმყოფება, რომელთა გავლასაც განსხვავებული პერიოდები სჭირდება. დემოგრაფიაში, მოსახლეობის აღწარმოების მნიშვნელოვანი თვისებრივ-რაოდენობრივი ცვლილებების ასახსნელად გამოიყენება დემოგრაფიული გადასვლის კონცეფცია. აღნიშნული კონცეფციის მიხედვით, საქართველო 60-იანი წლებიდან მოსახლეობის აღწარმოების თანამედროვე ტიპის მესამე ფაზაში იმყოფებოდა, რომლისთვისაც დამახასიათებელია შობადობის შემცირება და მოკვდაობის ზრდა (ეს უკანასკნელი უმეტესად გამოწვეულია ასაკობრივი სტრუქტურის ცვლილებით, მოსახლეობის დემოგრაფიული დაბერებით). შობადობის შემცირება თანდათან ნელდება და მესამე ფაზის ბოლოს მარტივი აღწარმოებისთვის¹ საჭირო დონეს (შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტი უტოლდება 2.1-ს, შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი კი - 13.7‰-ს) აღწევს. თუმცა მოკვდაობა მაინც შობადობაზე ნაკლებია. მომდევნო მეოთხე ფაზისთვის კი დემოგრაფიული სიტუაციის კიდევ უფრო გაუარესებაა მოსალოდნელი (წულაძე, მელაძე და გაჩეჩილაძე, 1997). მოსახლეობის აღწარმოების მეოთხე ფაზის დროს მოკვდაობა იზრდება და აღწევს შობადობის დონეს (დაახლოებით 13‰-ს), რითაც დემოგრაფიული

¹ მოსახლეობის აღწარმოების ისეთი რეჟიმი, როდესაც მომდევნო და წინა თაობის რაოდენობა ტოლია (დაახლოებით) (წულაძე გ. , 2012).

სტაბილიზაციის პროცესი უნდა დამთავრდეს, მოსახლეობის ზრდა უნდა შეწყდეს და ერთ უცვლელ დონეზე დარჩეს² (წულაძე გ. , 2012).

2010 წელს, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მოსახლეობის ფონდმა, საქართველოში ჩაატარა კვლევები, რომლის მიხედვითაც 2050 წლისთვის, საქართველოს, დემოგრაფიული კატასტროფა ემუქრება. ქვეყნის მოსახლეობა 28%-ით, ანუ 1 170 000 კაცით შემცირდება. კავკასიაში საგრძნობლად ირღვევა დემოგრაფიული ბალანსი. ამ დროისთვის, აზერბაიჯანის მოსახლეობა 33%-ით, ხოლო სომხეთის მოსახლეობა 7%-ით გაიზრდება. USAID-ის მონაცემებით, 232 ქვეყანას შორის, საქართველო, მოსახლეობის რიცხოვნობის შემცირების ტემპით, მე-16 ადგილზეა, შობადობის დონით კი - 174-ზე (დლონტი, 2013).

საქართველოს მოსახლეობის შობადობის, მოკვდაობის, ბუნებრივი მატების, ქორწინებისა და გარე მიგრაციის მონაცემები მოწმობს, რომ საქართველოს მოსახლეობა განიცდის მწვავე დემოგრაფიულ კრიზისს. დღის წესრიგში დგება ეფექტიანი და მიზანმიმართული დემოგრაფიული პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება.

1.2. ნაშრომის მიზანი

სამაგისტრო კვლევა ორ მიზანს მოიცავს: პირველი - რეპროდუქციული განწყობისა და რეპროდუქციული ქცევის ევოლუციის შესწავლა გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან მოყოლებული - დღემდე, ჩატარებული კვლევების განხილვისა და ანალიზის საფუძველზე; და მეორე - ამ კუთხით, დღეს არსებული სიტუაციის შესწავლა ჩემს მიერ ჩატარებულ კვლევაზე - „რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში“ (2017 წ.) - დაყრდნობით.

წარმოდგენილი ნაშრომი ითვალისწინებს, არსებული და მიღებული შედეგების შეპირისპირებით წარსულსა და დღევანდლობას შორის პარალელების გავლებას; იმ

² დემოგრაფების ნაწილი მიიჩნევს, რომ IV ფაზის დასრულების შემდეგ მოსალოდნელია V ფაზის დადგომა (რომლის დროსაც შობადობის ძლიერი კლების შედეგად იწყება მოსახლეობის რაოდენობის შემცირება); ნაწილი კი მიიჩნევს, რომ IV ფაზის დასრულების შემდეგ მოსალოდნელია მოსახლეობის თვისებრივად ახალი აღწარმოების ტიპი, რომლის ძირითადი დამახასიათებელი ნიშანიც იქნება დეპოპულაცია (წულაძე გ. , 2012).

ძირითადი ტენდენციებისა და ასპექტების გამოყოფას, რომლებმაც განიცადეს ცვლილებები, და რამაც შედეგად მოგვცა ის სურათი/რეალობა, რომელმაც საქართველო დემოგრაფიული კრიზისის წინაშე დააყენა. კრიზისს კი, მისი გამომწვევი მიზეზების კვლევა, გადაუდებელი ჩარევა და დამლევა სჭირდება.

2. რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის რაობა

ნებისმიერი საკითხის შესწავლისას - ჩვენ შემთხვევაში კი რეპროდუქციული ორიენტაციების შესასწავლად, უმნიშვნელოვანესია, ძირითადი ტერმინების/ცნებებისა და დებულებების შინაარსის წვდომა, რათა ცხადი და გასაგები გახდეს კვლევის შინაარსი, გამოთქმული მოსაზრებები, შედარებითი ანალიზი და დასკვნები, რომლებზე დაყრდნობითაც წარმოდგენილი იქნება ნაშრომში დასმული პრობლემები და რეკომენდაციები.

ამ თავში მიმოვიხილავ რეპროდუქციული განწყობისა და რეპროდუქციული ქცევის არსს და იმ ძირითად კატეგორიებსა და ტერმინებს, რომლებიც ასახავს დემოგრაფიულ პროცესებს: განწყობა და განწყობის თეორია, რეპროდუქციული განწყობა და მისი გამომხატველი კატეგორიები (ბავშვების იდეალური, სასურველი და მოსალოდნელი რაოდენობა), „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილება“, რეპროდუქციული ქცევა, რეპროდუქციული ქცევისა და მისი ევოლუციის სქემა.

2.1. განწყობა და განწყობის თეორია

ტერმინი „განწყობა“ შემოიღო და დანერგა ქართული ფსიქოლოგიური სკოლის ფუძემდებელმა, დიმიტრი უზნაძემ (1886-1950). XX საუკუნის 30-40-იან წლებში ის ამუშავებდა და 1940 წელს გამოსცა ნაშრომი „განწყობის ფსიქოლოგია“, რომელშიც

ექსპერიმენტული კვლევების საფუძველზე გამოიკვლია ადამიანის მიზანმიმართული აქტივობის (ქცევის) დინამიური საწყისი.

დიმიტრი უზნაძემ იკვლია და გამოავლინა ამ საწყისის ერთ-ერთი განზომილება - ქცევის გარკვეული ფორმისადმი ინდივიდის წინასწარი მზაობის მდგომარეობა, რომელსაც განწყობა უწოდა. განწყობის ერთიანი ბუნების შესწავლა დიმიტრი უზნაძის მიერ შექმნილი ფსიქოლოგიური სკოლის კვლევის სპეციფიკური საგანი გახდა. დადგინდა განწყობის სახეები; ამავდროულად გაირკვა, რომ ამა თუ იმ ინდივიდს ახასიათებს განწყობის ცალკეულ განზომილებათა სხვადასხვაგვარი ერთობლიობა.

განწყობის თეორიის მიხედვით, განწყობის წარმომქმნელი ფაქტორები გახლავთ: მოთხოვნილება და სიტუაცია. მოთხოვნილებისა და მისი დაკმაყოფილების სიტუაციის თანხვედრის შედეგად წარმოიქმნება განწყობა გარკვეული ქცევის შესრულებისადმი. ამრიგად, ქცევა წარმოდგენილია როგორც განწყობის ფაქტორებით განსაზღვრული და ამავდროს მიზანმიმართული მოქმედება (უზნაძე, 1949). განწყობის თეორიის შემდგომ განვითარებასა და სრულყოფაში განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა შ. ნადირაშვილმა.

რომ შევაჯამოთ, განწყობა ეწოდება შინაგან მზაობას რაიმე ქცევის განსახორციელებლად, რომლის დროსაც ხდება საჭირო უნარების გააქტიურება და მობილიზება, ფსიქიკის გადაწყობა, რათა ინდივიდმა საჭირო ქცევის განხორციელება მოახერხოს. განწყობა რამდენიმე ფაქტორისგან შედგება, ესენია: სუბიექტური მოთხოვნილება (S) ანუ ის, თუ რისი დანაკლისი აქვს ორგანიზმს, რა სურს და ობიექტური გარემო (O), რომელიც ორგანიზმის უშუალო, ობიექტურ გარემოს გულისხმობს. მოგვიანებით, შოთა ნადირაშვილმა, ასევე გამოყო მესამე ფაქტორი (F) - იგივე ოპერაციული შესაძლებლობები. აქ მოიაზრება ის უნარები და ფუნქციური შესაძლებლობები, რომლებიც აქვს ან არა აქვს ინდივიდს მიზნის მისაწევად.

არსებობს განწყობის სხვადასხვა ცნებები: ფსიქოლოგიური განწყობა, სოციოლოგიური განწყობა, მოტორული განწყობა და სხვა. განწყობის თეორია, დემოგრაფიული პროცესების სპეციფიკის გათვალისწინებით, გამოყენებულ იქნა დემოგრაფიულ კვლევებში და შესაბამისად დამკვიდრდა დემოგრაფიული განწყობის ცნებაც.

დემოგრაფიული განწყობა წარმოადგენს პიროვნების დამოკიდებულებას დემოგრაფიული პროცესების მიმართ. მათ შორის გამოიყოფა რეპროდუქციული განწყობა (დამოკიდებულება შობადობის მიმართ), საქორწინო განწყობა, მიგრაციული განწყობა და სხვა. დემოგრაფიული განწყობისა და დემოგრაფიული ქცევის ცენტრალური საკითხი გახლავთ რეპროდუქციული განწყობა და რეპროდუქციული ქცევა. აღნიშნული კატეგორიები ახასიათებს ადამიანების შეხედულებებს ბავშვთა რაოდენობისა და მათი დაბადების დროის შესახებ (ხმალაძე, 1981).

2.2. რეპროდუქციული განწყობა

რეპროდუქციული განწყობის გამოვლენა და შესწავლა შესაძლებელია საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის საფუძველზე - სოციოლოგიურ-დემოგრაფიული კვლევებით, რომლის დროსაც დგინდება რესპონდენტების აზრი ოჯახში ბავშვთა იდეალური, სასურველი და მოსალოდნელი რაოდენობის შესახებ. ასეთი კვლევებიდან მიღებული მასალის საშუალებით შესაძლებელია, როგორც შობადობის სოციალურ-ფსიქოლოგიური მექანიზმებისა და თანამედროვე რეპროდუქციული სიტუაციის შესწავლა და შეფასება, აგრეთვე წარმოადგენს მნიშვნელოვან კრიტერიუმს შობადობის დინამიკის მოსალოდნელი ტენდენციების განსაზღვრაში (ხმალაძე, 1981).

დემოგრაფიული განწყობა შეიძლება განვმარტოთ როგორც პიროვნების დამოკიდებულება დემოგრაფიული პროცესების მიმართ, რომელშიც განასხვავებენ საქორწინო განწყობას, რეპროდუქციულ განწყობას (დამოკიდებულება შობადობის მიმართ) და სხვა (ხმალაძე, 1981). რეპროდუქციული განწყობა კი წარმოადგენს ადამიანის მზადყოფნას ფსიქოფიზიკური აქტივობისთვის, რომელიც მიმართულია „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ დაკმაყოფილებისაკენ. რეპროდუქციული განწყობა წინ უსწრებს რეპროდუქციულ ქცევას, წარმოადგენს გარკვეული სახის მზადყოფნას და განსაზღვრავს რეპროდუქციული ქცევის მიმდინარეობას. რეპროდუქციული განწყობის აღმოცენების აუცილებელ პირობებს წარმოადგენს „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილება“, შესაბამისი

სიტუაციისა და ოპერაციული შესაძლებლობების არსებობა, მათი ურთიერთდამთხვევა და ერთდროული ზემოქმედება. რეპროდუქციულ განწყობაში ასახულია ყველა ეს ფაქტორი და შესაბამისად, მის საფუძველზე განხორციელებული ქცევა მიზანშეწონილობით ხასიათდება (წულაძე გ. , 2012). განვიხილოთ თოთოეული ეს ფაქტორი.

„ბავშვის ყოლის მოთხოვნილება“ დემოგრაფიაში განიმარტება, როგორც ადამიანის მდგომარეობა, რომელიც წარმართავს მას ბავშვების ყოლისთვის. „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებამ“ ძველი დროიდან დღემდე ევოლუცია და ტრანსფორმაცია განიცადა. აზროვნება, რომელიც ადამიანისთვის ხდება დამახასიათებელი, განასხვავებს მას ცხოველისგან და გაჩენის მოთხოვნილებას (გაჩენის ფუნქციური მექანიზმის აქტივობის ქმედებაში მოყვანა) სხვა საფუძველიც უჩნდება. ადამიანი იწყებს გაჩენის მოთხოვნილების გაცნობიერებას, რაც საზოგადოების განვითარებასთან ერთად სულ უფრო დიდ როლს თამაშობს. საზოგადოებრივი ურთიერთობებისა და სოციალური მემკვიდრეობის განვითარების კვალდაკვალ, გაჩენის მოთხოვნილება ტრანსფორმაციას განიცდის და იცვლება ბავშვების ყოლის მისწრაფებით. ეს უკანასკნელი კი, ადამიანს სოციალური გარემოს ზემოქმედებით უყალიბდება და ერთგვარ შექმნილ ტენდენციას წარმოადგენს. ადამიანი ხედავს რა, რომ მის გარშემომყოფთ ბავშვები ჰყავთ, თვითონაც იძენს შესაბამის გამოცდილებას და უმუშავდება შესაბამისი გაცნობიერებული მისწრაფება. „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ ჩამოყალიბება ადრეულ ასაკში იწყება. განსაზღვრულ, დასრულებულ სახეს კი დაქორწინებისა და ცოლ-ქმრული ცხოვრების რამდენიმე წელიწადში (1-2) ღებულობს, რის შემდეგაც აღარ იცვლება (წულაძე გ. , 2012).

რაც შეეხება რეპროდუქციული განწყობის აღმოცენებისთვის საჭირო სიტუაციასა და ოპერაციულ შესაძლებლობას, არსებული სინამდვილიდან გამომდინარე, ისინი საკმაოდ ფართო საზღვრებში ვარირებს. სიტუაციაში იგულისხმება მეუღლეებს შორის ურთიერთობა, სხვადასხვა ყოფითი და ცხოვრებისეული პირობები. ოპერაციული შესაძლებლობა კი შეიძლება განსაზღვრულ იქნას ასაკით და მისგან გამომდინარე თავისებურებებით, ჯანმრთელობის მდგომარეობითა და რაღა თქმა უნდა ბავშვთა შობის უნარით (წულაძე გ. , 2012).

ბავშვების იდეალური რაოდენობა

ბავშვების იდეალური რაოდენობა გულისხმობს ადამიანის წარმოდგენას, ოჯახში ბავშვების საუკეთესო რაოდენობის შესახებ საერთოდ, პირადი უპირატესობის მინიჭებისა და ცხოვრების კონკრეტული პირობების გაუთვალისწინებლად. სპეციალისტების დიდ ნაწილს მიაჩნია, რომ ოჯახში ბავშვების იდეალური რაოდენობა დაკავშირებულია რეპროდუქციული ქცევის სოციალურ ნორმებთან და შესაბამისად, მის გამოხატულებას წარმოადგენს. ბავშვების იდეალური რაოდენობის დასადგენად გამოიყენება შემდეგი კითხვა: „თქვენი აზრით, რამდენი ბავშვი უნდა იყოს საერთოდ ოჯახში?“ (წულაძე გ. , 2012).

ვინაიდან ბავშვების იდეალურ რაოდენობაზე სოციალური გარემოს გავლენა დიდია, ზოგიერთი კვლევის დროს, რესპონდენტებს აღნიშნულ შეკითხვას უსვამენ თავისი გარემოს, წრისა და მდგომარეობის ოჯახისათვის - „როგორია ბავშვების იდეალური რაოდენობა თქვენთვის და თქვენისთანავე შემოსავლის მქონე ოჯახში?“. ასეთი კითხვა ფართოდ არის გავრცელებული საფრანგეთში ჩატარებულ კვლევებში, სადაც ერთმანეთისგან მიჯნავენ ზოგადად ბავშვების იდეალურ რაოდენობასა და იდეალურ რაოდენობას თავისი გარემოსათვის (წრისათვის). საინტერესოა, რომ ბავშვების იდეალური რაოდენობა თავისი გარემოსათვის ნაკლებია ზოგადად ბავშვების იდეალურ რაოდენობასთან შედარებით. წლების მანძილზე ეს სხვაობა სტაბილურ ხასიათს ატარებდა და მერყეობდა 0.20-0.22-ის ფარგლებში. შეიძლება დავუშვათ, რომ ბავშვების იდეალურ რაოდენობაზე მნიშვნელოვნად მოქმედებს ზოგადი სოციალური ნორმები, მაშინ როდესაც ბავშვების იდეალურ რაოდენობაზე თავისი გარემოსათვის, უფრო მეტად ჯგუფური სოციალური ნორმები მოქმედებს (წულაძე გ. , 1981).

ბავშვების სასურველი რაოდენობა

ბავშვების სასურველი რაოდენობა გულისხმობს ბავშვების იმ რაოდენობას, რომლის ყოლასაც ამჯობინებდა ადამიანი თავის ოჯახში პირადი მისწრაფებებიდან გამომდინარე, ცხოვრების კონკრეტული პირობების გაუთვალისწინებლად. ბავშვების სასურველი

რაოდნეობა წარმოადგენს „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ გამოხატულების მაჩვენებელს. მის გამოსავლენად მიზანშეწონილია კითხვის შემდეგი სახით ფორმულირება - „პირადად თქვენ სულ რამდენი ბავშვის ყოლა გსურთ?“ (წულაძე გ. , 2012). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ბავშვების სასურველ რაოდენობად ითვლება ინდივიდის სურვილი, იყოლიოს ბავშვი/ბავშვები (გარკვეული რაოდენობით), რაც ბავშვების ყოლისადმი პიროვნების ინდივიდუალურ მოთხოვნილებას წარმოადგენს (ბავშვების იდეალური რაოდენობისგან განსხვავებით). მისი საშუალებით შესაძლებელია გავიგოთ რეპროდუქციული განწყობის ის მხარე, რომელიც დაკავშირებულია რესპონდენტის პირად დახასიათებასთან, პიროვნების სოციალიზაციის ისტორიასთან, მისი ხასიათისა და მიდრეკილებების ჩამოყალიბებასთან, გენეტიკურ თავისებურებებთან და პიროვნების თვისებებთან (წულაძე გ. , 1981).

ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა

ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა წარმოადგენს ბავშვების იმ რაოდენობას, რომლის ყოლასაც აპირებს ადამიანი საერთოდ, „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებიდან“ გამომდინარე და კონკრეტული ცხოვრებისეული პირობების გათვალისწინებით. ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა წარმოადგენს ბავშვების რაოდენობის ინდივიდუალურ ოპტიმუმს კონკრეტულ პირობებში (წულაძე გ. , 2012). აღნიშნული მაჩვენებელი ბავშვების იმ რაოდენობას გვიჩვენებს, რომელიც საბოლოოდ ეყოლება ოჯახს. ოჯახში ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის დახმარებით შესაძლებელია განისაზღვროს რეპროდუქციული მოლოდინები, რაც შობადობის მომავალი ტენდენციების წარმოდგენისა და მოსახლეობის პროგნოზირების საშუალებას იძლევა (წულაძე, ცხოვრებაძე და მელაძე, 1993).

ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის განსაზღვრის სხვადასხვა ხერხი არსებობს. თუმცა ყველაზე მიზანშეწონილია ამ მაჩვენებლის დადგენა ბავშვების ფაქტობრივი (ბავშვების ის რაოდენობა, რომელიც ადამიანს ჰყავს გარკვეული მომენტისთვის) და ბავშვების მოსალოდნელი (კიდევ) რაოდენობის (ბავშვების რაოდენობა, რომლის ყოლასაც

კიდევ აპირებს ადამიანი) კითხვებზე მიღებულ პასუხთა ჯამით. ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობის დასადგენად გამოიყენება შემდეგი კითხვა: „რამდენი ბავშვი გყავთ ამჟამად?“, ხოლო ბავშვების მოსალოდნელი (კიდევ) რაოდენობის დასადგენად - „კიდევ რამდენი ბავშვის ყოლას აპირებთ?“. სწორედ ამ ორ კითხვაზე გაცემულ პასუხთა რაოდენობრივი ჯამი, მოგვცემს ოჯახში ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის მაჩვენებელს (წულაძე გ. , 1981).

ამგვარად, ნათლად ჩანს, რომ ოჯახში ბავშვების რაოდენობის განმსაზღვრელი კატეგორიები (ბავშვების იდეალური, სასურველი, მოსალოდნელი რაოდენობა), მართალია, ერთმანეთისგან შინაარსობრივად განსხვავდება, მაგრამ ყველა გაერთიანებულია რეპროდუქციულ განწყობაში და მისი შესწავლისთვის გამოიყენება. მათ გამოსავლენად ფრომულირებული კითხვები, კი მრავალგზის აპრობირებულია სხვადასხვა კვლევებში. პირველად აღნიშნული მაჩვენებლების შესახებ მონაცემები მიღებულ იქნა აშშ-ში XX საუკუნის პირველ ნახევარსა და 50-იანი წლების შუა პერიოდისთვის. საქართველოში კი - 1969-1972 წლებში (წულაძე გ. , 2012).

2.3. რეპროდუქციული ქცევა

რეპროდუქციული ქცევა არის აქტივობა, რომელიც მიმართულია „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ დასაკმაყოფილებლად. რეპროდუქციული ქცევა განისაზღვრება „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებით“ და იმ სიტუაციით, რომელშიც შესაძლებელია ამ „მოთხოვნილების“ დაკმაყოფილება. რეპროდუქციული ქცევა წარმოადგენს შესაბამისი რეპროდუქციული განწყობის რეალიზაციას.

რეპროდუქციული ქცევა შეიძლება იყოს შემდეგი სამი ტიპის: მრავალშვილიანობა, საშუალოშვილიანობა, მცირეშვილიანობა. თითოეული რეპროდუქციული ქცევის ტიპს ახასიათებს შესაბამისი რეპროდუქციული ნორმები, რომლებიც დაკავშირებულია ბავშვების გარკვეული რაოდენობის ყოლასთან და მიღებულია მოსახლეობის სხვადასხვა

ჯგუფში. მრავალშვილიანობა წარმოადგენს იმპულსური დონის რეპროდუქციულ ქცევას, რომელიც განპირობებულია ან ობიექტივაციის არარსებობის შედეგით, ან 5 და მეტი ბავშვის ყოლის გაცნობიერებული მოთხოვნილებით და ძირითადად განისაზღვრება ნაყოფიერების თავისებურებებით. მრავალშვილიანობის რეპროდუქციული ნორმები ჩვილთა და საერთო მოკვდაობის მაღალი დონის შემთხვევაში იყო გაბატონებული და მათზე შესაბამის რეაქციას წარმოადგენდა. თუმცა, მოკვდაობის კლების პირობებში აღარ აღმოჩნდა საჭირო, რასაც დაემატა ოჯახის ფუნქციების ცვლილება და გარეოჯახური ორიენტაციების გამძლიერება. შესაბამისად, მრავალშვილიანობის ნორმები ჯერ საშუალოშვილიანობის, შემდგომ კი მცირეშვილიანობის ნორმებით ჩანაცვლდა. აღნიშნულ პროცესს თან სდევდა ჩასახვის საწინააღმდეგო საშუალებებისა და აბორტის ფართოდ გავრცელება. საშუალოშვილიანი რეპროდუქციული ქცევა განპირობებულია 3-4 „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებით“. მცირეშვილიანი რეპროდუქციული ქცევა კი - 1-2 „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებით“. ამ უკანასკნელისთვის დამახასიათებელია ჩასახვის საწინააღმდეგო საშუალებებისა და ხელოვნური აბორტების ინტენსიური გამოყენება.

რეპროდუქციული ქცევა, რომელიც “ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებას“ ეფუძნება, მნიშვნელოვნად განიცდის ცხოვრებისეული გარემო პირობების გავლენას. ამ შემთხვევაში დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ რეპროდუქციულ ფაქტორებს, რომლებიც რეპროდუქციული ქცევის განმსაზღვრელ, ადამიანის ან ოჯახისთვის დამახასიათებელ სხვადასხვა მაჩვენებლს (ფიზიოლოგიური, სოციალურ-ეკონომიკური და სხვა) გულისხმობს. რეპროდუქციული ქცევის შესწავლაში გარკვეული წარმატებების მიუხედავად, მისი ფაქტორების ერთიანი, საყოველთაოდ მიღებული კლასიფიკაცია არ არსებობს. ჩვეულებრივ, გამოიყოფა რეპროდუქციული ქცევის შემდეგი ფაქტორები: ფიზიოლოგიური, საქორწინო-საოჯახო, ასაკი, ქორწინების ხანგრძლივობა, ბავშვის რაოდენობა მშობლების ოჯახში, განათლება, მატერიალური კეთილდღეობა, საბინაო პირობები, დაბადების ადგილი, საცხოვრებელი ადგილი (ურბანიზაციის დონე), სოციალიზაციის ადგილი, ეროვნული კუთვნილება.

რეპროდუქციული ქცევის შესწავლა შესაძლებლობას იძლევა გარკვეულ იქნას ობიექტივაციისა³ და ნებელობის⁴ გავლენა რეპროდუქციის პროცესზე, მრავალშვილიანობის აღმოცენებისა და შემდგომში მისი მცირეშვილიანობით შეცვლის პირობები, დღევანდელი მდგომარეობა და მოსალოდნელი ტენდენციები (წულაძე გ. , 2012).

2.4. რეპროდუქციული ქცევისა და მისი ევოლუციის სქემა

ქართული ფსიქოლოგიის სკოლის წარმომადგენლის, შ. ნადირაშვილის მიერ შემუშავებული სქემა ასახავს რეპროდუქციულ ქცევას, მის ევოლუციასა და შვილიანობის ტიპების ტრანსფორმაციას. მასში გადმოცემულია ადამიანის ფსიქიკური აქტივობის სამი დონე - დაბლიდან უმაღლესამდე, რომლებიც ერთმანეთთან მჭიდრო ურთიერთკავშირში იმყოფებიან. ადამიანი, აქტივობის დროს, საჭიროების მიხედვით, ფსიქიკური აქტივობის შესაბამის დონეზე მოქმედებს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ რეპროდუქციული ქცევის განხორციელებისთვის სულაც არ არის საჭირო მოყვანილი ციკლის სამივე დონის გავლა (სქემა 1).

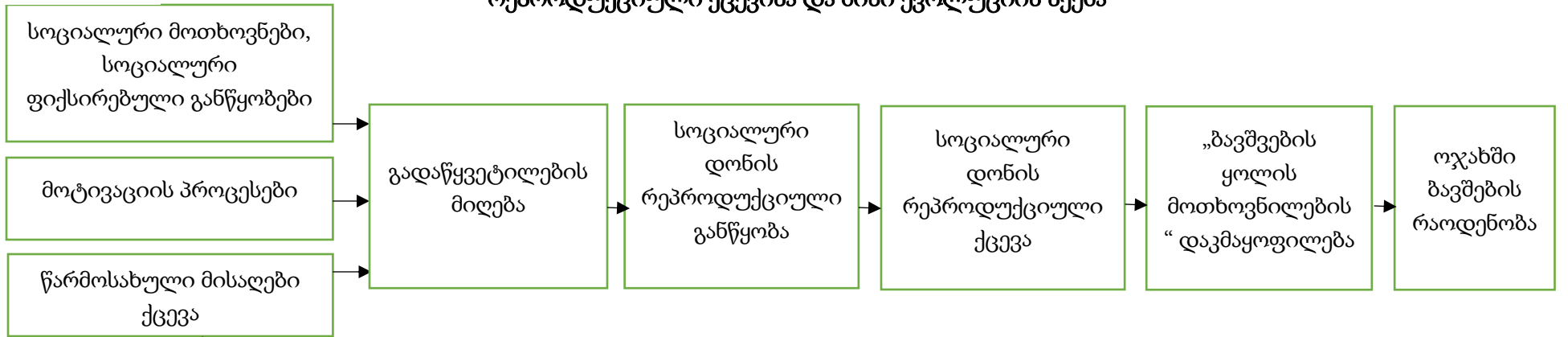
რეპროდუქციული ქცევისა და მისი ევოლუციის სქემა დაედო საფუძვლად გ. წულაძის მიერ შემუშავებულ შობადობის განწყობისეულ კონცეფციას, რომელიც დემოგრაფიული გადასვლის კონცეფციის ნაირსახეობას წარმოადგენს. შობადობის განწყობისეული კონცეფცია შობადობის ევოლუციასა და რეპროდუქციული ქცევის ერთი დონიდან მეორეზე გადასვლას, მოკვდაობის დინამიკასა და მის ცვალებადობას უკავშირებს. როგორც ზევით აღვნიშნეთ, ის დემოგრაფიული გადასვლის კონცეფციის ნაირსახეობას წარმოადგენს (წულაძე გ. , 2012).

³ ობიექტივაციას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც ადამიანი რეპროდუქციული განწყობის წარმოშობის დროს თეორიული მსჯელობის საგნად გახდის ბავშვებს. ადამიანის წინაშე წარმოქმენა გადასაჭრელი საკითხი, თუ რამდენი ბავში იყოლიოს მან. ობიექტივაციის შემდეგ ადამიანი განსაზღვრავს ბავშვების თავისთვის მისაღებ რაოდენობას (წულაძე გ. , 2012).

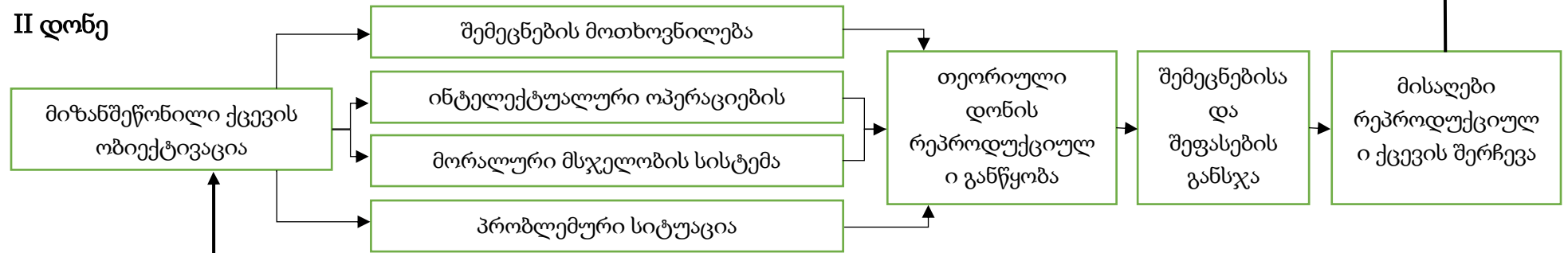
⁴ ადამიანის უნარი წარმართოს თავისი ქცევა და საქმიანობა პიროვნულად მისაღები სოციალურ ფასეულობათა სისტემის მიხედვით (წულაძე გ. , 2012).

III დონე

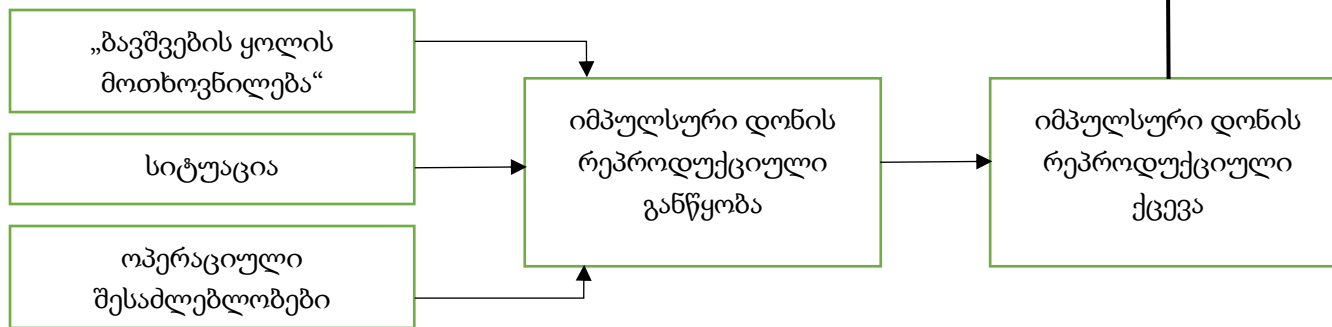
რეპროდუქციული ქცევისა და მისი ევოლუციის სქემა

II დონე

I დონე

წყარო: წულაძე გ., დემოგრაფიის მოკლე ენციკლოპედიური ლექსიკონი, 2012

3. რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის თემატიკაზე

ჩატარებული კვლევების მიმოხილვა 1969 წლიდან დღემდე

იმისათვის, რომ მომეხდინა რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის დღევანდელი სიტუაციის ანალიზი (ამ ნაშრომში მოყვანილი, 2017 წელს, ჩემს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგების საფუძველზე), აუცილებელად ჩავთვალე, ამ საკითხის დროში მიმდინარეობისა და ევოლუციის შესწავლა, რათა მიმეკვლია იმ სოციო-დემოგრაფიული ასპექტებისთვის, რომლებმაც გადამწყვეტი როლი ითამაშა ამჟამინდელი საქართველოს ეგზომ სავალალო დემოგრაფიული ვითარების ფორმირებაზე.

ნაშრომის ეს ნაწილი ეთმობა საქართველოში ჩატარებული კვლევების ანალიზს, რომლებიც მოგვიანებით შედარებული იქნება ჩემს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგებთან. ამ შეპირისპირებით კი, შევეცდები პარალელები გავავლო და ვაჩვენო დროში მომხდარი ცვლილებების (ევოლუციის) სურათი.

შობადობის სტატისტიკას, შეუძლია პასუხი გაგვცეს კითხვაზე - რამდენი? მაგრამ ვერ გაგვცემს პასუხს კითხვაზე - რატომ? კერძოდ, რა ფაქტორებია წარმმართველი შობადობის შემცირებაში? რა ფაქტორები ზემოქმედებს „ბავშვის ყოლის მოთხოვნლებაზე“ და როგორაა ისინი დიფერენცირებული?

შობადობის კლების რეალური მიზეზების შესწავლა ყოველთვის წარმოადგენდა მეცნიერთა ინტერესის საგანს. წლების მანძილზე, სხვადასხვა სოციალურ-ეკონომიკურ საკითხთან ერთად, დემოგრაფების კვლევის ობიექტს წარმოადგენდა ამა თუ იმ საზოგადოების რეპროდუქციული ქცევა და ორიენტაციები. უფრო კონკრეტულად, მოსახლეობის მოსაზრება იმის შესახებ, თუ ბავშვების რა რაოდენობა არის იდეალური, სასურველი და მოსალოდნელი მათი და ზოგადად ოჯახებისთვის (შუმტაკაშვილი და წიკლაური, 2014). რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის გამოვლენა და შესწავლა შესაძლებელია საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის საფუძველზე - სოციო-დემოგრაფიული კვლევებით. ასეთი კვლევებიდან მიღებული მასალის საშუალებით

შესაძლებელია, როგორც შობადობის სოციალურ-ფსიქოლოგიური მექანიზმებისა და თანამედროვე რეპროდუქციული სიტუაციის შესწავლა და შეფასება, აგრეთვე წარმოადგენს მნიშვნელოვან კრიტერიუმს შობადობის დინამიკის მოსალოდნელი ტენდენციების განსაზღვრაში (ხმალაძე, 1981).

1969 წელი, რეპროდუქციული განწყობის პირველი რესპუბლიკური კვლევა

საქართველოს სსრ მოსახლეობის რეპროდუქციული განწყობის პირველი კვლევა 1969 წელს სსრკ ცსს-ს სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დემოგრაფიის განყოფილების მიერ ჩატარდა. კვლევა ემსახურებოდა საბჭოთა კავშირის მოსახლეობის რეპროდუქციული განწყობის შესწავლას, რომელმაც მოიცვა საქართველოს სსრ-ს მოსახლეობაც. მიღებული შედეგებით, საქართველოს შუალედური ადგილი ეჭირა შობადობის მაღალი და დაბალი დონის მქონე რესპუბლიკებს შორის (ცხრილი 1) (ხმალაძე, 1981).

ჩვენთვის კარგად ცნობილია ის ფაქტი, რომ შობადობის პერსპექტივების შესწავლაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ბავშვების იდეალური და მოსალოდნელი რაოდენობების ურთიერთმიმართებას. მოყვანილი ცხრილიდან ცხადად ჩანს, რომ იმ ოჯახების ხვედრითი წილი, სადაც ბავშვთა მოსალოდნელი რიცხვი ემთხვევა იდეალურს, უმცირესია საქართველოს სსრ-ში - 30.2%, თითქმის ყველა სხვა დანარჩენი რესპუბლიკისთვის კი აღნიშნული მაჩვენებელი 50%-ზე მეტი იყო.

კვლევის მონაცემების თანახმად, 1969 წლისთვის, ქართველთა რეპროდუქციული ორიენტაციები საკმაოდ მაღალი იყო. ბავშვების იდეალური რაოდენობა მრავალშვილიანობის რეპროდუქციულ ნორმებზე მიუთითებდა. 4-ბავშვიან ოჯახებზე მოსახლეობის თითქმის ნახევარი იყო ორიენტირებული, სასურველი ბავშვების რაოდენობის მაჩვენებელიც - 3.9 ბავშვი, თითქმის უტოლდებოდა ბავშვების იდეალურ რაოდენობას - 3.95 ბავშვს (სამწუხაროდ, კვლევა მხოლოდ ქმრის მიერ სასურველი ბავშვების საშუალო რაოდენობის მონაცემს იძლევა). მაგრამ ეს მაჩვენებლები არ არის შობადობის მაღალი დონის გარანტი. ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა - 2.88 მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ბავშვების იდეალურსა და სასურველ რაოდენობებს. შესაბამისად, ბავშვების

ფაქტობრივი რაოდენობა კიდევ უფრო ნაკლები იქნებოდა. ეს ყოველივე კი საშუალოშვილიანობის რეპროდუქციულ ნორმებსაც⁵ კი ვერ აკმაყოფილებს. სამწუხაროდ, გამოკითხვაში არ იყო ჩართული რეპროდუქციულ განწყობაზე მოქმედი ფაქტორების კვლევა, რაც მის მინუსად უნდა ჩავთვალოთ.

ცხრილი 1

**შეხედულებანი ოჯახის განვითარების შესახებ ზოგიერთ მოკავშირე რესპუბლიკაში
1969 წელი**

რესპუბლიკები	ბავშვების რაოდენობა			ქალების % რომლებსაც ბავშვებთან მოსალოდნელი რაოდენობა ემთხვევა იდაელურს	ოჯახები, სადაც ქმრის მიერ ბავშვთან სასურველი რაოდენობა ემთხვევა მოსალოდნელს
	იდაელური	მოსალოდნელი	ქმრის მიერ სასურველი		
საქართველოს სსრ	3.95	2.88	3.9	30.2	47.0
ყირგიზეთის სსრ	3.94	3.72	4.35	53.0	60.5
თურქმენეთის სსრ	4.10	3.79	4.34	57.1	62.4
სომხეთის სსრ	4.10	3.42	4.44	40.4	48.0
ტაჯიკეთის სსრ	4.18	4.08	4.62	55.5	60.2
აზერბაიჯანის სსრ	4.52	4.25	4.70	54.3	60.7
უზბეკეთის სსრ	4.55	4.31	4.84	59.1	62.0

წყარო: ხმალაძე, საქართველოს მოსახლეობის დემოგრაფიული განწყობის შესახებ, 1981

⁵ რეპროდუქციული ქცევის ერთ-ერთი ტიპი, რომელიც განპირობებულია 3-4 „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებით“ (წულაძე გ., 2012).

1972 წლის კვლევა

1972 წელს, სსრკ ცსს-ის დემოგრაფიის განყოფილების მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად, საქართველოში გათხოვილი ქალებისთვის ბავშვების საშუალო მოსალოდნელი რაოდენობა წინა კვლევასთან შედარებით მცირედით გაიზარდა და 2.99 შეადგინა (1969 წლის მონაცემებით ის შეადგენდა 2.88-ს). მოცემული მაჩვენებელი ქალაქში უფრო დაბალი (2.56) იყო, ვიდრე სასოფლო დასახლებებში (3.28). აღნიშნული კვლევის შედეგების თანახმად საქართველოს კვლავ შუალედური ადგილი ეჭირა შობადობის მაღალი და დაბალი დონის მქონე რესპუბლიკებს შორის.

რეპროდუქციულ განწყობასა და ქცევაზე მნიშვნელოვნად მოქმედებს მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობა. რეპროდუქციული ორიენტაციები ქართველებში, ქვეყნის ზოგად მაჩვენებლებზე ნაკლები აღმოჩნდა. კვლევის შედეგების მიხედვით, გათხოვილი ქართველი ქალებისთვის ბავშვთა საშუალო მოსალოდნელმა რიცხვმა 2.83 შეადგინა, რაც უფრო მცირეა, ვიდრე მთელი ქვეყნის მოსახლეობისთვის დამახასიათებელი ანალოგიური მაჩვენებელი (2.99). გამოკითხულ რესპონდენტთა ნახევარს კი სურდა მე-3 და მე-4 ბავშვი. მოცემული კვლევის შემთხვევაშიც კვლავ გამოვლინდა ტენდენცია, რომ ქართველთა რეპროდუქციული ორიენტაციების სხვადასხვა მაჩვენებელს შორის დიდი სხვაობებია და რეალურად არ ხდება არსებული განწყობების რეალიზება (ხმალამე, 1981).

1969-1972 წლების სტუდენტების კვლევა

1969-1972 წლებში, აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის მიერ ჩატარებული კვლევა მიმართული იყო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სტუდენტთა აზრის შესწავლაზე. ოჯახში ბავშვთა იდეალურ რაოდენობად ორი ბავშვი გამოკითხულთა უმცირესობამ - 7.1%-მა დაასახელა, სამი ბავშვი - 34.2%-მა, ოთხი ბავშვი თითქმის ნახევარმა - 49.4%, ხოლო ხუთი ბავშვი - 9.3%-მა. რესპონდენტთა უმრავლესობა მრავალშვილიან ოჯახს (სამი და მეტი ბავშვით) პოზიტიურად თვლიდა. უფრო კონკრეტულად კი 30.3% მიიჩნევდა რომ მრავალშვილიანი ოჯახი „სასურველია“,

33.5% - „კარგია“, 28.8% - „ძალიან კარგია“, მხოლოდ 7.4% მიიჩნევდა, რომ მრავალშვილიანი ოჯახი „არ არის საჭირო“. ამავე პერიოდში, ქ. თბილისში ჩატარებული სოციოლოგიური კვლევის მიხედვით, დედაქალაქის მოსახლეობასაც საკმაოდ მაღალი რეპროდუქციული მაჩვენებლები ახასიათებდა. გამოკითხულთა საერთო რიცხვში, იმ ქალების 36.8%-მა, რომელთაც ჰყავდათ 3 შვილი, ბავშვების კიდევ მოსალოდნელ რაოდენობად დაასახელეს ერთი, ორი (9%), სამი და მეტი ბავშვი (17.9%) (ხმალაძე, 1981).

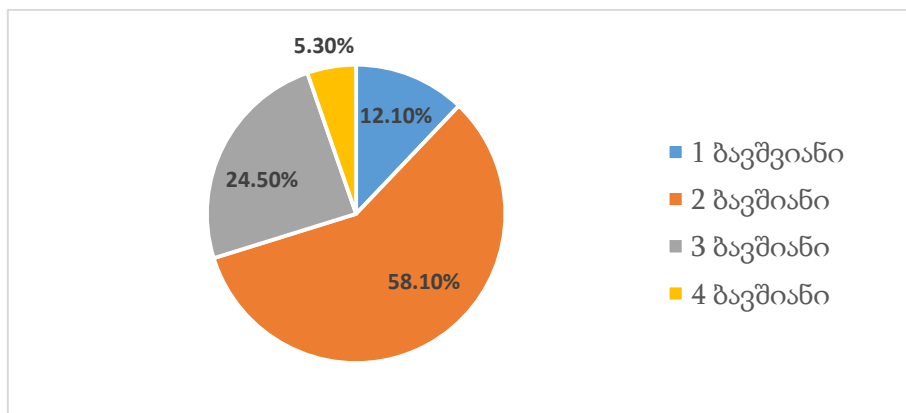
მოტანილი მასალა საშუალებას იძლევა დავასკვნათ, რომ 60-იანი წლების მიწურულსა და 70-იან წლებში, საქართველოს მოსახლეობას ახასიათებდა რეპროდუქციული განწყობის მაღალი მაჩვენებლები. მოსახლეობის ორიენტაცია კი მიმართული იყო 3-4 ბავშვზე. ამის მიუხედავად, შობადობის ფაქტობრივი დონე ქვეყანაში დაბალი იყო და არ შეესაბამებოდა რეპროდუქციულ განწყობას (ხმალაძე, 1981).

კიდევ ერთხელ გამოიკვეთა ტენდენცია, რომ ქართველთათვის რეპროდუქციული განწყობა და მისი რეალიზაციის ხარისხი (შობადობის ფაქტობრივი მაჩვენებლები) მნიშვნელოვნად იყო (და რჩება) ერთმანეთისგან დაშორებული. იდეალური და რეალური (განხორციელებული, შემდგარი) - ეს ორი აქტორი მუდმივად საკმაოდ დაშორებულია ერთმანეთისგან. მართალია ქართველები განწყობილნი არიან რეპროდუქციული ორიენტაციების საკმაოდ მაღალი მახასიათებლებისკენ, მაგრამ რეალურად რეპროდუქციულ ქცევაში მათი ეს სურვილები არ/ვერ აისახება. რატომ? სწორედ ეს საკითხია საკვლევი, სწორედ ეს საკითხი არის საქართველოს დემოგრაფიული კრიზისის „აქილევსის ქუსლი“. დემოგრაფიული კრიზისის დაძლევისთვის საჭიროა ფუნდამენტური თვისებრივი კვლევების ჩატარება, რაშიც დემოგრაფიასთან ერთად ჩართული იქნება ისეთი დარგები, როგორებიცაა ეთნო და სოციალური ფსიქოლოგია, სოციოლოგია, კულტუროლოგია და სხვა.

1980 წლის კვლევა

დემოგრაფიულ მეცნიერებაში ცნობილია, რომ მოსახლეობის მარტივი აღწარმოებისთვის ოჯახების საერთო რაოდენობიდან უბავშვო და ერთბავშვიანი ოჯახები შესაბამისად უნდა შეადგენდნენ 4% და 10%-ს; ორი და სამბავშვიანი ოჯახები კი შესაბამისად - 35-35%-ს, ხოლო ოთხი და მეტბავშვიანი ოჯახები - 16%-ს (წულაძე და სხვ., 1997).

1980 წლის კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის მიხედვით, საქართველოში რესპონდენტთა ნახევარზე მეტი ორბავშვიან ოჯახებზე, მეხუთედი სამბავშვიანზე, დანარჩენი კი ერთბავშვიან და ოთხბავშვიან ოჯახებზე იყო ორიენტირებული, რაც საშუალოშვილიანობიდან მცირეშვილიანობის რეპროდუქციული ქცევის ტიპზე გადასვლას მიუთითებს (გრაფიკი 1).

გრაფიკი 1. შვილიანობის ტიპები ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის მიხედვით
წყარო: წულაძე და ცხოვრებაძე, შობადობის ოპტიმიზაციისკენ მიმართული დემოგრაფიული პოლიტიკა, 1989

კვლევის შედეგების მიხედვით, ერთი თაობის მანძილზე, ოჯახში ბავშვების რაოდენობა დაახლოებით 30%-ით შემცირდა. მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა ისეთმა მაჩვენებელმა როგორცაა „ბავშვების ფასეულობა“ (ოჯახში ბავშვების რაოდენობისადმი დადებითი დამოკიდებულების ხარისხი). ერთი თაობის მანძილზე 2.4-ჯერ შემცირდა ოჯახში ოთხი „ბავშვის ფასეულობა“, ხოლო ხუთი და მეტი ბავშვის - 33-ჯერ (წულაძე და ცხოვრებაძე, 1989).

სამწუხაროდ, ბავშვების რაოდენობისა და „ბავშვების ფასეულობის“ მიმართ დამოკიდებულების ხარისხის მკვეთრი შემცირების ეს სახიფათო ტენდენცია (ოჯახებში ბავშვების რაოდენობის 30%-იანი კლება), იმ პერიოდის საქართველოს სსრ-ს მთავრობის მიერ არ იქნა ყურადღებული, რამაც ვარდნის ეს პროცესი კიდევ უფრო გააღრმავა.

1984-1990 წლების მოსწავლეთა რეპროდუქციული ორიენტაციების კვლევები

რეპროდუქციული ქცევისა და შესაბამისად შობადობის სამომავლო ტენდენციების დასადგენად მნიშვნელოვანია იმ ჯგუფების რეპროდუქციული განწყობის შესწავლა, რომლებიც რეპროდუქციულ ქცევას მომავალში შეუდგებიან. ამისთვის მნიშვნელოვანია სკოლის ასაკის მოსახლეობის რეპროდუქციული ორიენტაციების კვლევა. როგორც ცნობილია, შეხედულებები ბავშვების იდეალურ და სასურველ რაოდენობაზე ადრეულ ბავშვობაში ყალიბდება. რეპროდუქციულ ორიენტაციებზე გავლენას ახდენს რელიგია, ეთნიკური წარმომავლობა, სკოლა, საზოგადოება, ოჯახის ზომა (რომელშიც ბავშვს უწევს ყოფნა) და ა.შ. ზიგმუნდ ფროიდის ფსიქოანალიზის თეორიის თანახმად, 5-6 წლის ასაკის ბავშვებს უკვე აქვთ თავიანთი შეხედულებები საგნებისა და მოვლენების ფარულ თვისებებზე. ამასთან, გოგონები უფრო ადრეულ ასაკში იწყებენ ფიქრს ბავშვების იდეალურ რაოდენობაზე, ვიდრე ბიჭები. ხოლო ბიჭების მიერ დასახელებული ბავშვების საშუალო იდეალური რაოდენობა უფრო მაღალია, ვიდრე გოგონების (შუმტაკაშვილი და წიკლაური, 2014).

პირველად, მსგავსი კვლევა აშშ-ში 1968 წელს, ამერიკელი დემოგრაფის, ს. გუსტავუსის მიერ განხორციელდა. ბავშვების რეპროდუქციული ორიენტაციების შესწავლის გარკვეული ცოდნა და გამოცდილება საქართველოშიც არსებობს. გასული საუკუნის 80-90-იან წლებში დაიწყო სკოლის ასაკის ჯგუფების რეპროდუქციული ორიენტაციის კვლევები საქართველოსა და თბილისის მაშტაბით (წულაძე და სხვ., 1993).

1984 წლის მოსწავლეთა I კვლევა, თბილისი

საქართველოში, სასკოლო ასაკის მოსახლეობის რეპროდუქციული ორიენტაციების კვლევა, პირველად, 1984 წელს ჩატარდა, რომლის ფარგლებშიც თბილისის სკოლებში პირველი, მე-4, მე-7 და მე-10 კლასების 1841 მოსწავლე და 758 მათი დედა გამოიკითხა. კვლევის ძირითად მიზანს წარმოადგენდა იმ ასაკის დადგენა, რომელშიც ხდება ოჯახში ბავშვების რაოდენობის შესახებ წარმოდგენის ფორმირება, მოსწავლეებსა და დედებს შორის იმ განსხვავებათა გამოვლენა, რომელიც ოჯახში ბავშვების რაოდენობას უკავშირდება. კვლევის შედეგებმა დაადასტურა ზემოთ აღნიშნული, რომ პირველადი წარმოდგენა ოჯახში ბავშვების რაოდენობის შესახებ 5 წლის ასაკში აღმოცენდება. თანდათანობით კი, ობიექტივაციის პროცესი ოჯახში ბავშვების რაოდენობის მიმართ სულ უფრო და უფრო გამოიკვეთება და 16-17 წლის ასაკისთვის, დაახლოებით 70%-ს, უკვე ჩამოყალიბებული რეპროდუქციული ორიენტაციები აქვს. საინტერესოა, რომ მოსწავლეების მიერ დასახელებული ბავშვების იდეალური და სასურველი რაოდენობა საშუალოდ მნიშვნელოვნად ნაკლებია მათი დედების მიერ დასახელებული ბავშვების იგივე რაოდენობაზე, რაც გამოწვეულია ბავშვების ფასეულობის შემცირებით (წულაძე და სხვ., 1993).

1990 წლის მოსწავლეთა კვლევა, თბილისი

1990 წელს, თბილისში კვლავ ჩატარდა კვლევა ბავშვების რეპროდუქციული ორიენტაციების შესწავლის მიზნით, რომლის ფარგლებშიც გამოიკითხა 6-17 წლის ასაკის 1918 მოსწავლე. აღნიშნული კვლევა თავისი წინამორბედებისგან იმით განსხვავდებოდა, რომ ის „უწყვეტი/მიყოლებითი“ ხასიათის იყო, ანუ, გამოიკითხა ყველა კლასის მოსწავლე.

ამ კვლევის ფარგლებშიც, კიდევ ერთხელ გამოიკვეთა, რომ ოჯახში ბავშვების რაოდენობის შესახებ წარმოდგენის ფორმირება ადრეულ ასაკში იწყება. ასაკის მატებასთან ერთად კი ძლიერდება სოციალიზაციის გავლენა, რასაც საბოლოო ჯამში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მაღალკლასელ მოსწავლეთა რეპროდუქციული ორიენტაციების ჩამოყალიბებაში (წულაძე და სხვ., 1993).

დასკვის სახით შემიძლია ვთქვა, რომ ბავშვის განვითარების ყველა საფეხური, მათი წარმოდგენები და განწყობები უნივერსალურია და ის ქართველ ბავშვებშიც ისევე მიმდინარეობს, როგორც ნებისმიერი სხვა კულტურისა თუ ეთნოსის ბავშვებში. საინტერესო იქნებოდა სოციალიზაციის ფაქტორის კვლევა, რაც „ფრთებს უკვეცავს“ იდეალიზმსა და პირველად განწყობებს. რაც უფრო იზრდება ბავშვი, მით მეტად რეალური ხდება მისი წარმოდგენები, მით უფრო მეტად იკვეთება პრიორიტეტები და მისი, როგორც მოქმედი პიროვნების მზაობა ამა თუ იმ აქტივაციისათვის, ჩვენს შემთხვევაში რეპროდუქციული ქცევისთვის.

1987-1990 წლების მოსწავლეთა რეპროდუქციული ორიენტაციების პანელური კვლევები, თბილისი

საქართველოში ჩატარდა ბავშვების რეპროდუქციული ორიენტაციების ორი პანელური კვლევა. ერთ შემთხვევაში, 1987 წელს, თბილისში, რეპროდუქციული ორიენტაციების სტაბილურობის შესწავლის მიზნით, ჩატარდა პირველი, მე-4 და მე-7 კლასის მოსწავლეების პანელური კვლევა, რომლებიც პირველად 1984 წელს იყვნენ გამოკითხულნი. მეორედ კი - 1990 წელს, თბილისში, გამოიკითხა პირველი და მე-4 კლასის ის მოსწავლეები, რომლებიც პირველად 1984 წელს იყვნენ გამოკითხულნი. ორივე პანელური კვლევის შედეგები იმაზე მეტყველებს, რომ რესპონდენტების მიერ დასახელებულ ბავშვების სასურველ რაოდენობას სტაბილური ხასიათი აქვს. ამდენად, ბავშვების რეპროდუქციული ორიენტაციების საფუძველზე დაყრდნობით, შესაძლოა გარკვეულწილად განისაზღვროს მომავალი რეპროდუქციული ქცევის ტენდენციები (წულაძე და სხვ., 1993).

როგორც კვლევის ავტორები აღნიშნავენ, საქართველოში ჩატარებულმა მოსწავლეთა რეპროდუქციული ორიენტაციების კვლევის (რომლის დროსაც გამოიკითხა 6 წლისა და უფროსი ასაკის მოსწავლეები) შედეგებმა აჩვენა, რომ გამოკითხული მოსწავლეების მშობლებს საშუალოდ ჰყავდათ 2.2 ბავშვი, ხოლო თავად მოსწავლეების მიერ

დასახელებულმა ბავშვების სასურველმა რაოდენობამ საშუალოდ შეადგინა – 2.9 ბავშვი. როგორც წესი, ბავშვების სასურველი რაოდენობა სჭარბობს ბავშვების მოსალოდნელ და შესაბამისად ფაქტობრივ რაოდენობასაც. მოცემული კვლევის შემთხვევაშიც, ბუნებრივია, რომ სკოლის მოსწავლეების მიერ დასახელებული ბავშვების სასურველი რაოდენობა აღემატებოდა ოჯახებში არსებულ ბავშვების ფაქტობრივ რაოდენობას. როგორც წესი, ბავშვები ვერ ითვალისწინებენ შობადობის დონის განმსაზღვრელ სხვადასხვა ხელისშემშლელ პირობებსა (მატერიალური, საბინაო, სამუშაო და სხვ.) და რეპროდუქციული ქცევის განმსაზღვრელ იმ ფაქტორებს (განათლების დონე, დემოგრაფიული პოლიტიკა, უნაყოფობა და სხვ.), რომლებიც მათ მიერ დასახელებულ ბავშვების სასურველ რაოდენობაზე შემცირების მიმართულებით იმოქმედებენ. ამ ფაქტორების გათვალისწინებით, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ გამოკითხულ მოსწავლეებს ეყოლებათ იმაზე ნაკლები ბავშვი, ვიდრე სურთ და საშუალოდ იმაზე ნაკლები, ვიდრე მათ მშობლებს ჰყავთ, რადგან მათ ჯერ არ შეუძლიათ ისეთი ნეგატიური ფაქტორების გათვალისწინება, რომელთაც შეუძლიათ უარყოფითი გავლენა მოახდინონ მათსავე სურვილებზე (შუმტაკაშვილი და წიკლაური, 2014).

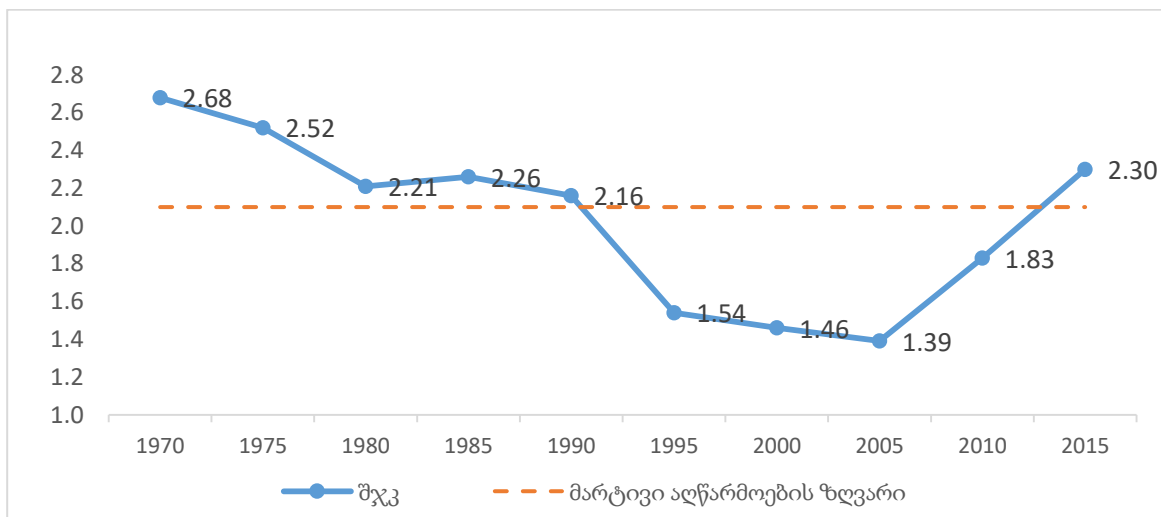
ნამდვილად ვეთანხმები კვლევის ავტორების სულისკვეთებას იმაში, რომ ბავშვების რეპროდუქციული ორიენტაციების კვლევის პროგნოსტიკული მნიშვნელობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ვინაიდან მათი რეპროდუქციული ორიენტაციების შესწავლამ შესაძლოა აჩვენოს, მოსალოდნელია თუ არა შობადობის დონის შემცირება/გაზრდა და თუ მოსალოდნელია, როდის და რა დონემდე (წულაძე და სხვ., 1993).

სამწუხაროდ, საქართველოს ხელისუფლებისა და საზოგადოების ზედმეტად ჭარბი პოლიტიზირება არ ტოვებს ადგილს ამ მეტად საშური კვლევების ჩასატარებლად, რომელთა მნიშვნელობაც ძალზე დიდია როგორც სამეცნიერო, ისე პროგნოსტიკული თვალსაზრისით. დრო სწრაფად გადის, უმოქმედობა კი უფრო და უფრო აღრმავებს დემოგრაფიულ კრიზისს, რაც სამომავლოდ, შეუქცევად და სავალალო შედეგებამდე მიიყვანს საქართველოს ისედაც მცირერიცხოვან მოსახლეობას.

1990-იანი წლები

1990-იან წლებში საქართველოს ეკონომიკურ და სოციალურ სტრუქტურებში მიმდინარე ცვლილებებმა, პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა კატაკლიზმებმა, დიდი გავლენა იქონია ქვეყნის დემოგრაფიულ ვითარებაზე, რომელმაც უპირველეს ყოვლისა შობადობის მკვეთრად შემცირებაში ჰპოვა გამოხატულება. აგრეთვე გაჩნდა როგორც დაბადებათა აღრიცხვასთან, ასევე შობადობის დონის განსაზღვრასთან დაკავშირებული პრობლემები.

საქართველოში, 1990-იანი წლებიდან შობადობის დონე მნიშვნელოვნად კლებულობს. 1989 წლისთვის შობადობის დონემ მარტივი აღწარმოების ზღვარს მიაღწია და შობადობის ჯამობრივმა კოეფიციენტმა 2.113 შეადგინა (გრაფიკი 2). 1991-1993 წლებში, ერთი ქალის მიერ გაჩენილი ბავშვების საშუალო რაოდენობა 2.1-დან 1.5-მდე შემცირდა და მთელი მომდევნო პერიოდის განმავლობაში საკმაოდ დაბალ მნიშვნელობას იღებდა. 1992 წლიდან შობადობის დონე საკმარისი არ არის მოსახლეობის მარტივი აღწარმოებისთვისაც კი, რის შედეგადაც გარკვეული დროის შემდეგ მომავალი თაობა წინაზე ნაკლები აღმოჩნდება (წულაძე და ხმალაძე, 2001).

გრაფიკი 2. შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტის დინამიკა (1970-2015)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ამავდროულად, შემცირდა შობადობის დონის განმსაზღვრელი სხვა ინდიკატორები და რეპროდუქციული ორიენტაციები. 1990-იან წლებში გაიზარდა პირველი რიგითობის ბავშვების ხვედრითი წილი, ნაკლები ცვალებადობა განიცადა მეორე რიგითობის ბავშვების წილმა და შემცირდა მესამე და მომდევნო რიგითობის ცოცხლად დაბადებულების წილი ყველა დაბადებულთა შორის, რაც ასევე შობადობის კლებაზე მიგვანიშნებს. 1990 წლიდან 1999 წლისთვის შვილიანობის სტრუქტურული კოეფიციენტი⁶ 1.86-დან 1.70-მდე შემცირდა. აღნიშნული ცვლილებები იმაზე მიუთითებს, რომ საქართველოში ოჯახებს ჰყავდათ და ძირითადად ორიენტირებულნი იყვნენ ორბავშვიან ოჯახებზე და პრობლემა უკავშირდება მესამე და მომდევნო რიგითობის ბავშვების ყოლას. ამავ პერიოდში მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა კოულის ინდექსებმა (საერთო შობადობის, ქორწინებითი შობადობის, ქორწინების გარეშე შობადობის, ფერტილური ასაკის გათხოვილ ქალთა წილის).⁷ კოულის ინდექსებიდან გამომდინარეობს, რომ 1990-იან წლებში, საქართველოში შობადობის კლება ძირითადად გამოწვეული იყო უფრო მეტად რეპროდუქციულ ქცევაში მომხდარი ცვლილებებით და ნაკლებად მოსახლეობის ქორწინებითი სტრუქტურის გაუარესებით. რამდენადაც პარადოქსული არ უნდა იყოს, 1990-იან წლებში ჩატარებული სოციოლოგიურ-დემოგრაფიული გამოკვლევების შედეგებიდან გამომდინარეობს, რომ რეპროდუქციული გეგმების - „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ რეალიზაციის დონე 1980-იან წლებთან შედარებით პრაქტიკულად არ შემცირებულა, მცირდება თავად რეპროდუქციული ორიენტაციები (წულაძე და ხმალაძე, 2001).

დემოგრაფიული ქცევა წარმოადგენს მოქმედებათა ურთიერთდაკავშირებულ სისტემას, რომელიც განცალკევებულად კი არა, არამედ ქვეყნის პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი ფორმაციის ჭრილში უნდა განვიხილოთ. საქართველოში 90-იან წლებში

⁶ შვილიანობის დონის მაჩვენებელი. გამოიყენება შობადობის ანალიზისას და უჩვენებს დაბადებულთა ერთობლიობაში ბავშვების საშუალო რიგითობას (წულაძე გ., 2012).

⁷ ახასიათებენ შობადობის არსებული დონის გადახრას შესაძლებელი მაქსიმუმიდან. მაქსიმუმის სტანდარტად აღებული იქნა ჰუტერიტების (რელიგიური სექტა) 1921-1930 წლების ქორწინებითი შობადობის ასაკობრივი კოეფიციენტები, რადგან მათი რეალური ნაყოფიერება ძალიან მაღალი იყო და მათში პრაქტიკულად არ იყო გავრცელებული ბავშვთა შობის შიგაოჯახური რეგულირება. ინდექსები შემოთავაზებულ იქნა ამერიკელი (აშშ) დემოგრაფის ე. კოულის მიერ, 1965 წელს (წულაძე გ., 2012)

შექმნილი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარების ანალიზი მეტად მძიმე სურათს გვაძლევს: ქვეყანა დიდი ძალისხმევის შედეგად გამოდის სსრკ-ს შემადგენლობიდან; ამ პროცესს თან სდევს სამოქალაქო და აფხაზეთის ომები, მატერიალური სიდუხჭირე, ფულის გაუფასურება; სტრუქტურებისა და სამუშაო ადგილების მოშლა და ქაოსი. უამრავი სასიცოცხლო პრობლემის წინაშე ოჯახები მარტო რჩებიან. შესაბამისად, შობადობა დიდი დარტყმის ქვეშ დგება. ქვეყანაში შექმნილი კრიზისული სიტუაცია პირდაპირ ზემოქმედებს შობადობაზე - შობადობის დონე მცირდება, 1 ქალის მიერ გაჩენილი ბავშვების საშუალო რაოდენობა კი მარტივი აღწარმოების ზღვარს ქვევით - 1.5-მდე კლებულობს; მესამე და მომდევნო რიგითობის ბავშვის ყოლა პრობლემის წინაშე დგება. ეს კრიზისი თავის გამოუსწორებელ კვალს დატოვებს საქართველოს დემოგრაფიულ განვითარებაზე.

1996 წლის კვლევა

1996 წლის აგვისტო-დეკემბერში, საერთაშორისო ფონდმა „კურაციომ“ საქართველოს საზოგადოებრივი აზრის ინსტიტუტთან თანამშრომლობით ჩაატარა კვლევა, რომლის ფარგლებშიც გამოკითხულ იქნა ორივე სქესის, სხვადასხვა ასაკის, ქორწინებითი და სიციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის 1455 რესპონდენტი. სხვადასხვა საკითხთან ერთად, კვლევა ითვალისწინებდა რეპროდუქციულ ქცევასთან დაკავშირებული საკითხების შესწავლასაც.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ უბავშვო ოჯახები იდეალს არ წარმოადგენს და რესპონდენტთა მხოლოდ ძალიან მცირე ნაწილს (1.4%) მიაჩნია იდეალურად ერთბავშვიანი ოჯახი. საშუალოდ კი, საქართველოში, რეპროდუქციულ ნორმად სამბავშვიანი ოჯახია მიღებული. ოჯახში ბავშვების იდეალურმა რაოდენობამ საშუალოდ 3 ბავშვი შეადგინა, ბავშვების სასურველმა რაოდენობამ - 2.68, ხოლო ბავშვების მოსალოდნელმა რაოდენობამ - 2.15 ბავშვი. „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილება“ (ბავშვების სასურველი რაოდენობა), რომელიც არსებულ რეპროდუქციულ ნორმაზე (ბავშვების იდეალურ რაოდენობაზე)

ნაკლები აღმოჩნდა, მოსახლეობის მარტივი აღწარმოების ზღვარზე იმყოფებოდა (წულაძე და სხვ., 1997).

თაობებში „ბავშვის ყოლის მოთხოვნების“ რეალიზაცია, გარკვეულწილად წარმოდგენას გვაძლევს ბავშვის ფასეულობის შინაარსის ცვლილების ევოლუციაზე, რაც ბავშვების რიცხვისადმი საზოგადოების, ოჯახისა და ინდივიდის დამოკიდებულებაში ვლინდება.

გამოკითხვის მომენტისთვის, ქორწინებაში მყოფ ქალებს, საშუალოდ ჰყავდათ 1.77 ბავშვი და უახლოეს 5 წელიწადში კიდევ აპირებდნენ 0.38 ბავშვის ყოლას. ამასთან, ქორწინებაში მყოფ ქალებს საშუალოდ ეყოლებათ იმაზე ნაკლები ბავშვი, ვიდრე მათ მშობლებს ჰყავდათ (3.09). განსხვავება მათ შორის ძალიან მნიშვნელოვანია და თითქმის ერთ ბავშვს შეადგენს. კიდევ უფრო დიდ განსხვავებას აქვს ადგილი ქორწინებაში მყოფი ქალების ბავშვების მოსალოდნელ რაოდენობასა და მათი ბებია-ბაბუების ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობის (3.72) შედარებისას. ბებია-ბაბუებს თავის შვილებთან (ე.ი. გამოკითხული ქალების მშობლებთან) შედარებითაც გაცილებით მეტი ბავშვი ჰყავდათ, ხოლო შვილიშვილებთან შედარებით კიდევ უფრო მეტი. ქორწინებაში მყოფი რესპონდენტები ძირითადად მცირეშვილიანობით შემოიფარგლებოდნენ, მაშინ როდესაც მათი ბებია-ბაბუებისთვის უმთავრესად დამახასიათებელი იყო საშუალოშვილიანობა და მრავალშვილიანობა (28%) (წულაძე და სხვ., 1997). 1980 წელთან შედარებით, შემცირდა როგორც ბავშვების იდეალური და სასურველი, ისე მოსალოდნელი რაოდენობა. ამასთან კლება იმ დროს გამოთქმული პროგნოზის შესაბამისად წარიმართა. ბავშვების იდეალური რაოდენობა (ანუ რეპროდუქციული ნორმები) უფრო მეტად შემცირდა, ვიდრე ბავშვების სასურველი რაოდენობა („ბავშვის ყოლის მოთხოვნის“) (წულაძე და ხმალაძე, 2001).

საინტერესოა, 1990-იან წლებში მომხდარი შობადობის შემცირება ამ პერიოდში მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გაუარესებაზე პირდაპირ რეაქციას წარმოადგენდა, თუ მისი დასაწყისი უფრო ადრე ჩაისახა? ამ კითხვაზე პასუხს გვაძლევს 15-49 წლის ასაკის ქორწინებაში მყოფი ქალების კოჰორტული ანალიზი თაობების მიხედვით, რომელმაც აჩვენა, რომ გარდატეხა მათ რეპროდუქციულ ნორმებსა და „ბავშვის ყოლის

მოთხოვნილებაში“ 1962-1966 წლებში დაბადებულთა კოჰორტიდან იწყება და ადგილი აქვს „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ მუდმივ შემცირებას. სწორედ ამ თაობის ქალების „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილება“ შემცირდა მოსახლეობის მარტივი აღწარმოებისთვის საჭირო ზღვრამდე, ხოლო შემდგომი თაობების ბავშვების სასურველი რაოდენობა ამ ზღვარზე დაბლა იმყოფებოდა, რაც მოსახლეობის შეკვეცილ აღწარმოებაზე მიგვითითებს (წულაძე და სხვ., 1997). 1967-1976 წლებში დაბადებულ ქალთა თაობის რეპროდუქციული ორიენტაციები (ბავშვების იდეალური, სასურველი და მოსალოდნელი რაოდენობა) მკვეთრად განსხვავდება და დაბალია 1967 წლამდე დაბადებულ ქალთა თაობის რეპროდუქციულ ორიენტაციებზე. იმის გათვალისწინებით, რომ ამ პერიოდში, პირველი ქორწინების ასაკი ქალებისთვის საშუალოდ 24 წელი იყო, მაშინ ისინი ძირითადად 1991-1992 წლებში უნდა დაქორწინებულიყვნენ და დაეწყოთ ბავშვთა შობა. შესაბამისად, გასაგები ხდება შობადობის დონის ის მკვეთრი კლება, რომელსაც ადგილი ჰქონდა 1990-იან წლებში (წულაძე და ხმალაძე, 2001). 1975 წლის შემდეგ დაბადებულთა თაობების რეპროდუქციული ნორმები, „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილება“ და ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა იმაზე მიუთითებს, რომ შობადობის მოსალოდნელი დონე საქართველოში მოსახლეობის მარტივი აღწარმოებისთვის საკმარისი არ იქნება (წულაძე და სხვ., 1997).

აღნიშნული კვლევა, ჩემი აზრით, ერთ-ერთი ფუნდამენტური და ყურადსაღებია, რადგან აქ ცხადად ჩანს როგორც რეპროდუქციულ ქცევის ამსახველი სურათი, ასევე მისი დინამიკა და საუკუნის მიწურულს შობადობის კლების მიზეზთა მიკვლევა: თუ ერთი თაობის მანძილზე როგორ მცირდება „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილება“ და შედეგად, ჩვენდა სავალალოდ, 90-იან წლებში, დადის მოსახლეობის მარტივი აღწარმოებისათვის საჭირო ზღვრამდე. ამასთან, სახეზეა ბავშვების ფასეულობის შემცირება - მრავალშვილიანი და საშუალოშვილიანი ოჯახის ფასეულობის კლება და მცირეშვილიანი ოჯახის ფასეულობის ზრდა, რაც შობადობის შემცირების ძირითადი განმაპირობებელი ფაქტორია.

1998 წლის კვლევა

მეოცე საუკუნის მიწურულს, კიდევ უფრო დაბალი აღმოჩნდა ბავშვების იდეალური და სასურველი რაოდენობა. 1998 წელს ჩატარებული კვლევებისას ამ მაჩვენებლებმა საშუალოდ შეადგინეს შესაბამისად 2.6 და 2.3 ბავშვი (წულაძე და ხმალაძე, 2001).

კვლევის შედეგებისა და ბავშვთა შობის მოტივების ანალიზის საფუძველზე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ თანამედროვე ეტაპზე თანდათან მცირდება ეკონომიკური და სოციალური მოტივების როლი და წინა პლანზე გამოდის ფსიქოლოგიური მოტივები, რასაც მცირეშვილიანობისკენ მივყავართ. შესაბამისად, შობადობის შემცირება უმთავრესად განპირობებულია „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებისა“ და „ბავშვების ფასეულობის“ შემცირებით. ამასთან, ბოლომდე არ ხდება არსებული „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ რეალიზება. აღნიშნულ პროცესს კიდევ უფრო ამწვავებს მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ვითარება და თუ ყოველივე ამას ახალგაზრდების ინტენსიურ მიგრაციულ პროცესებსაც დავუმატებთ, გასული საუკუნის მიწურულიდან მოყოლებული დღემდე, საქართველო დეპოპულაციის საფრთხის წინაშე დგას.

2002 წლის სტუდენტების კვლევა

მოსახლეობის დემოგრაფიული ორიენტაციების შესწავლაში დიდი მნიშვნელობა აქვს სტუდენტთა რეპროდუქციული ორიენტაციებისა და ქვეყნის დემოგრაფიული მდგომარეობის მიმართ მათი დამოკიდებულების შესწავლას. რადგან ეს ჯგუფი, 21-ე საუკუნეში საქართველოში სოციალურ-კულტურული, პოლიტიკური და ეკონომიკური ცხოვრების ერთ-ერთი შემოქმედი და თაობათა აღწარმოების სუბიექტი გახდება. ეს გარკვეულწილად საშუალებას მოგვცემს, სწორად განვსაზღვროთ დემოგრაფიული პროცესების შემდგომი განვითარების ტენდენციები; გავარკვიოთ რამდენად აქტიურია/პასიურია (თუ უბრალოდ გარედან მეთვალყურის პოზიცია უჭირავს) სტუდენტობა არსებული დემოგრაფიული ვითარების მიმართ. სწორედ ამ საკითხების

კვლევას ემსახურებოდა 2002 წელს ჩატარებული დემოსოციოლოგიური კვლევა, რომელმაც 1300 რესპონდენტი მოიცვა (მენაბდიშვილი და გვრიტიშვილი, 2004).

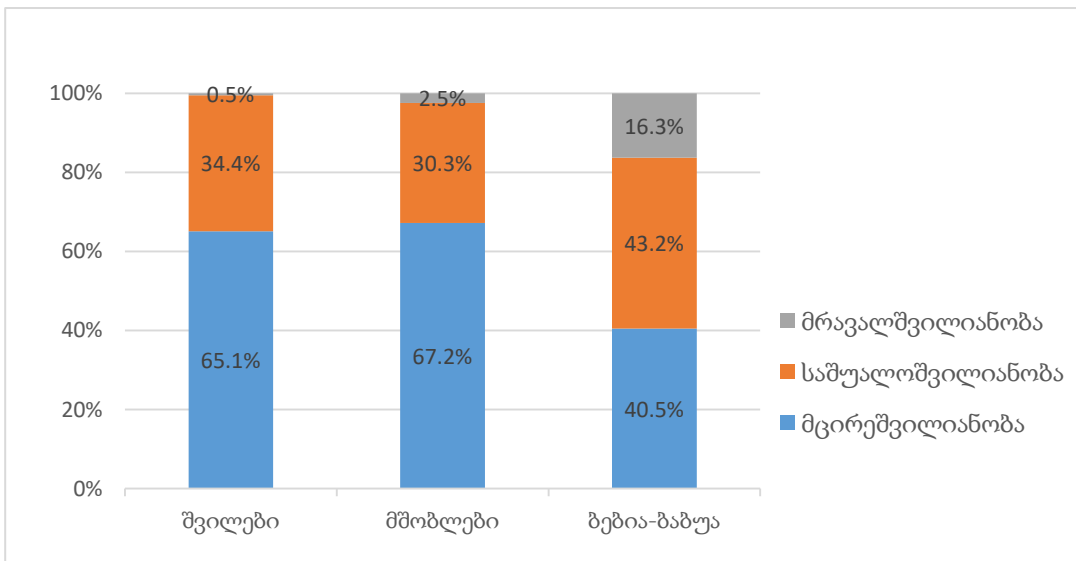
საინტერესოა, თუ საუკუნეების მიჯნაზე, როგორ შეიცვალა ბავშვებზე მოთხოვნილება თაობათა შორის. ოჯახში ბავშვებზე მოთხოვნილება გარკვეულწილად დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორია აღწარმოების რეჟიმი თითოეულ თაობაში. ბებია-ბაბუების თაობაში უფრო მეტად საშუალოშვილიანი ოჯახები იყო გავრცელებული (43.2%), ვიდრე მცირეშვილიანი (40.5%). საკმაოდ მაღალი იყო აგრეთვე მრავალშვილიანი ოჯახების ხვედრითი წილი (16.3%). ოჯახში ბავშვთა საშუალო რაოდენობამ ბებია-ბაბუების თაობაში დაახლოებით - 3.06 ბავშვი შეადგინა (მენაბდიშვილი და გვრიტიშვილი, 2004).

მოცემული მონაცემები გვაძლევს შემდეგი დასკვნის გამოტანის საშუალებას - ბებია-ბაბუების თაობისთვის დამახასიათებელი მრავალშვილიანობა და „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილება“ უზრუნველყოფდა ქვეყნის მოსახლეობის გაფართოებულ აღწარმოებას. ვითარება მნიშვნელოვნად შეიცვალა რესპონდენტთა მშობლების თაობაში. სტუდენტი რესპონდენტების მშობლების 67.2%-ს მცირეშვილიანი ოჯახები აქვთ, 30.3%-ს - საშუალოშვილიანი, ხოლო 2.5%-ს - მრავალშვილიანი. მშობლების ოჯახებში ბავშვთა საშუალო რიცხვი 2.34-ს შეადგენდა. ყოველივე ზემოთ აღნიშნულის საფუძველზე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ როგორც შვილიანობის ტიპის ხვედრითი წილით, ისე ოჯახში ბავშვთა საშუალო რაოდენობით, სტუდენტთა მშობლების თაობა უკვე მოსახლეობის მხოლოდ შეკვეცილ აღწარმოებას უზრუნველყოფდა. კვლევის შედეგების მიხედვით, მშობლების თაობასთან შედარებით უმნიშვნელო ცვლილებები აღინიშნება სტუდენტთა მიერ ბავშვების ყოლის განზრახვათა რეალიზაციაში. მცირეშვილიანი იქნება სტუდენტთა ოჯახების 65.1%, საშუალოშვილიანი - ოჯახების 34.4% და ამასთან თითქმის არ იქნება მრავალშვილიანი ოჯახები. ოჯახში ბავშვების საშუალო რიცხვი კი 2.27-მდე შემცირდება (ცხრილი 2; გრაფიკი 3) (მენაბდიშვილი, 2004).

შვილიანობის ტიპის ცვლილება თაობათა შორის, 2002 წლის სტუდენტების კვლევა

შვილიანობის ტიპი	შვილები	მშობლები	ბებია-ბაბუა
მცირეშვილიანობა	65.1%	67.2%	40.5%
საშუალოშვილიანობა	34.4%	30.3%	43.2%
მრავალშვილიანობა	0.5%	2.5%	16.3%

წყარო: მენაბდიშვილი, ბავშვებზე მოთხოვნილების დინამიკა ქართულ მოსახლეობაში, 2004

გრაფიკი 3. შვილიანობის ტიპის ცვლილება თაობათა შორის, 2002 წლის სტუდენტების კვლევა

წყარო: მენაბდიშვილი, ბავშვებზე მოთხოვნილების დინამიკა ქართულ მოსახლეობაში, 2004

„ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ ევოლუცია 3 თაობის მანძილზე ცხადად გვიჩვენებს, რომ რესპონდენტთა რეპროდუქციული განწყობის სრული რეალიზაციის შემთხვევაშიც კი (რაც პრაქტიკულად შეუძლებელია), მოსახლეობის მხოლოდ მარტივი აღწარმოება იქნება შესაძლებელი, რაც XXI საუკუნის პირველ ოცწლეულში მოსახლეობის რაოდენობის შემცირების პროცესის გაგრძელებას გამოიწვევს.

2003 წლის კვლევა, გორის რეგიონი

2003 წელს ჩატარებული კვლევის საფუძველზე მოხდა გორის რეგიონის მოსახლეობის რეპროდუქციული ორიენტაციების შესწავლა. კვლევის შედეგების მიხედვით, ბავშვთა იდეალურმა რაოდენობამ 3.05 შეადგინა, რაც საშუალოშილიანობის რეპროდუქციულ ნორმებს შეესაბამება და პასუხობს მოსახლეობის გაფართოებული აღწარმოების მოთხოვნებს.

მოსახლეობაში „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებას“ გვიხასიათებს რეპროდუქციული ქცევის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელი - ბავშვების საშუალო სასურველი რაოდენობა, რომელიც, როგორც წესი, ნაკლებია ბავშვთა იდეალურ რაოდენობაზე. კვლევის შედეგების მიხედვით, ბავშვების სასურველმა რაოდენობამ შეადგინა 2.6 (რაც ოჯახში ბავშვების იდეალურ რაოდენობაზე 14.8%-ით ნაკლებია). მოცემული მაჩვენებელი აღემატება მოსახლეობის მარტივი აღწარმოებისთვის საჭირო ბავშვების რაოდენობას (2.1-ს). კვლევის შედეგებიდან ჩანს, რომ მცირეშილიანი ოჯახები სასურველად მიაჩნია რესპონდენტთა - 53%-ს, საშუალოშილიანი ოჯახები - 41.9%-ს, მრავალშილიანი ოჯახები კი მხოლოდ - 4.5%-სთვისაა სასურველი (ახალაია, 2005).

ბავშვების მოსალოდნელმა რაოდენობამ 1.9 შეადგინა. ეს უკანასკნელი კი, წინა მაჩვენებლებისგან განსხვავებით, ჩამორჩება მოსახლეობის მარტივი აღწარმოების ზღვარს (კაცი რესპონდენტების შემთხვევაში იმყოფება მარტივი აღწარმოების ზღვარზე - 2.1, ქალებში კი მნიშვნელოვნად დაბალია აღნიშნულ ზღვარზე -1.7) (ახალაია, 2005).

რეპროდუქციულ ორიენტაციებზე და შესაბამისად მის მახასიათებელ მაჩვენებლებზე გავლენას ახდენს რიგი დემოგრაფიული, სოციალურ-დემოგრაფიული, სოციალურ-ეკონომიკური, ეთნიკური, რელიგიური და სხვა ფაქტორები. კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, გამოიკვეთა შემდეგი ტენდენციები, რომ ბავშვების იდეალური, სასურველი, მოსალოდნელი და ფაქტობრივი რაოდენობის სიდიდეები დამოკიდებულია მათზე მოქმედ ისეთ ფაქტორებზე, როგორებიცაა: რესპონდენტთა ასაკი, განათლების დონე, მატერიალური მდგომარეობა და მისი თვითშეფასება, საბინაო პირობები და სხვა. ბავშვთა იდეალური რაოდენობიდან ბავშვთა სასურველ რაოდენობაზე გადასვლისას და შემდგომ ბავშვთა

ფაქტობრივი რაოდენობის გაანალიზებისას, ანუ მდგომარეობის დაკონკრეტების ხარისხის მატებისას, გაცილებით მკაფიოდაა გამოკვეთილი რეპროდუქციული ორიენტაციების მაჩვენებლების პირდაპირპროპორციული ან უკუპროპორციული კავშირი მათზე მოქმედ ფაქტორებზე.

კვლევის შედეგების მიხედვით, რეპროდუქციული ქცევის ისეთი დემოგრაფიული ფაქტორი როგორცაა ასაკი, მჭიდრო კორელაციას ამჟღავნებს როგორც ბავშვთა იდეალურ, ასევე ბავშვთა სასურველ რაოდენობასთან. რაც იმაში გამოიხატება, რომ რესპონდენტთა ასაკის ზრდის პარალელურად იზრდება ბავშვთა როგორც იდეალური, ისე სასურველი რაოდენობა (ყველაზე მაღალი რიცხვი დაასახელეს 40 წელს გადაცილებულმა რესპონდენტებმა - 3.4) (ახალაია, 2005).

რეპროდუქციული ნორმები და შესაბამისად შობადობის დონე მცირდება მოსახლეობის განათლების დონის ზრდის პარალელურად და მათ შორის კარგად გამოხატული უკუპროპორციული ურთიერთდამოკიდებულებაა (ახალაია, 2005).

რეპროდუქციული ქცევის ისეთი ეკონომიკური ფაქტორები, როგორებიცაა ოჯახის მატერიალური მდგომარეობა და საბინაო პირობები, მკვეთრად გამოხატულ უკუკავშირში იმყოფებიან ბავშვების იდეალურ და სასურველ რაოდენობებთან მიმართებაში. შესაბამისად, ოჯახის მატერიალური მდგომარეობისა და საბინაო პირობების გაუმჯობესებას თან სდევს რეპროდუქციული ნორმების შემცირება და პირიქით.

კვლევის შედეგების მიხედვით, ბავშვთა იდეალურ რაოდენობაზე ქორწინებითი მდგომარეობა არ მოქმედებს. აღმოჩნდა, რომ დაუქორწინებული, დაქორწინებული და განქორწინებული რესპონდენტებისთვის ბავშვთა იდეალური რაოდენობა არ შეცვლილა და 3.05 შეადგინა. თუმცა ამ მაჩვენებლებზე პირდაპირპროპორციულად მოქმედებს ქორწინების ხანგრძლივობა (რაც განსაკუთრებით გამოკვეთილია კაცებში) (ახალაია, 2005).

ბავშვის ყოლის მოთხოვნის კვლევამ ეროვნულ ჭრილში აჩვენა, რომ ქართველების რეპროდუქციული ორიენტაციები (როგორც ქალების, ისე კაცების შემთხვევაში) ჩამორჩება ანალოგიურ მაჩვენებლებს არაქართველ მოსახლეობაში (მაგ:

ბავშვების სასურველმა რაოდენობამ ქართველებისთვის შეადგინა - 2.6, არაქართველ მოსახლეობაში კი - 3.05 ბავშვი) (ახალაია, 2005).

საინტერესოა ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობის ტრანსფორმაცია ორ თაობას შორის - მშობლებისა და შვილების თაობის მიხედვით. მშობლების თაობაში მცირეშვილიანი ოჯახების ხვედრითი წილი შეადგენდა 40.8%-ს, შვილების თაობაში კი მოსალოდნელია რომ მან მიაღწიოს 82.3%-ს; თუ მშობლების თაობაში საშუალოშვილიანი ოჯახები აღწევდა 53.8%-ს, შვილებისაში მიაღწევს - 14.6%-ს; რაც შეეხება მრავალშვილიან ოჯახებს, მშობლების თაობაში ასეთი ოჯახების ხვედრითი წილი შეადგენდა 3.1%-ს, შვილების თაობაში კი მრავალშვილიანი ოჯახები პრაქტიკულად აღარ მოიაზრება. დასკვნა ერთია - ერთი თაობის განმავლობაში, რეგიონში და შესაძლებელია მთლიანად საქართველოში, მოსახლეობის არა თუ გაფართოებული, არამედ მარტივი აღწარმოების ბაზაც აღარ არსებობს (ახალაია, 2005).

მოცემული კვლევა მეტად საინტერესოა იმ კუთხით, რომ მისი მიზანი გახლდათ როგორც რეპროდუქციული ორიენტაციების, ისე მათზე მოქმედი ფაქტორების (ასაკი, განათლების დონე, მატერიალური მდგომარეობა, საბინაო პირობები და სხვა) შესწავლა. ასაკის გარდა, ყველა ფაქტორი უკუპროპორციულ დამოკიდებულაშია ბავშვების იდეალურ და სასურველ რაოდენობებთან. მართალია, კვლევამ მხოლოდ გორის რეგიონი მოიცვა, მაგრამ ჩემი აზრით, მოცემული ტენდენციები მეტ-ნაკლებად მთელი ქვეყნისთვის იყო დამახასიათებელი.

1999-2005-2010 წლების რეპროდუქციული ჯანმრთელობის კვლევები

უკანასკნელი წლების განმავლობაში, ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტო (USAID), გაეროს მოსახლეობის ფონდი (UNFPA) და სხვა მულტილატერალური და ბილატერალური დონორები მხარს უჭერდნენ ოჯახის დაგეგმვისა და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის სხვადასხვა სერვისების ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებას საქართველოში.

1999 წლიდან USAID-ის და UNFPA-ს, ხოლო 2010 წელს კი დამატებით UNICEF დაფინანსებით ჩატარდა რეპროდუქციული ჯანმრთელობის ეროვნული მასშტაბის სამი კვლევა (1999, 2005 და 2010 წლებში). სამივე კვლევა განხორციელდა ქვეყნის მასშტაბით და შეგროვდა ინფორმაცია 15-44 წლის ასაკობრივი ჯგუფის ქალებში. კვლევების მიზანი იყო დემოგრაფიული და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის ძირითადი ინდიკატორების მაჩვენებლების მოპოვება და მათი შედარება წინა კვლევების შედეგებთან; აგრეთვე კვლევის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენდა შობადობის არსებული დონისა და ტენდენციების განსაზღვრა და რეპროდუქციულ ქცევაზე გავლენის მქონე შესაძლო ფაქტორების დადგენა (დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2010).

შობადობის შემდგომ განვითარებაზე დიდ გავლენას ახდენს ცოცხლადშობილი ბავშვების რაოდენობა და ბავშვების ყოლის სურვილი. შესაბამისად, რეპროდუქციული ჯანმრთელობის სამივე კვლევის მიზანი გახლდათ, მეტი ბავშვის ყოლის სურვილის შესწავლა. ბავშვების ყოლის სურვილის დინამიკაში შემდეგი ტენდენციები ვლინდება: იმ ქალების რაოდენობა, რომლებმაც განაცხადეს, რომ სურთ მეტი შვილის ყოლა, გაზრდილია 1999 წლიდან - 25%-დან 2010 წლისათვის - 35%-მდე, რაც 40%-იან ზრდას შეადგენს. ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობის ზრდასთან ერთად მეტი ბავშვის გაჩენის სურვილი მცირდება, თუმცა განსაკუთრებით აღსანიშნავია იმ ორი და მეტშვილიანი ქალების რაოდენობა - 21%, რომლებმაც 2010 წელს განაცხადეს, რომ სურთ მეტი შვილი; მაშინ, როდესაც ეს მაჩვენებელი გაცილებით ნაკლები იყო 1999 წელს და მხოლოდ 12%-ს შეადგენდა (ცხრილი 3; გრაფიკი 4). შვილების ყოლის სურვილი განსაკუთრებით მაღალია ახალგაზრდა ქალებს შორის - 89% 15-19 წლის ასაკობრივ ჯგუფში და 73% - 20-24 წლის ასაკობრივ ჯგუფში, აღნიშნული მაჩვენებელი იკლებს 47%-მდე 25-29 წლის ასაკობრივ ჯგუფში და კიდევ უფრო ნაკლებია 30 და მეტი წლის ასაკის ქალთა შორის (დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2010).

მეტი ბავშვის გაჩენის სურვილი ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობის მიხედვით ქორწინებაში
 მყოფ 15-44 წლის ქალებში (%). 1999, 2005, 2010

წლები	სულ	ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობა			
		არცერთი	ერთი	ორი	სამი და მეტი
1999	25	63	66	12	3
2005	27	65	64	13	4
2010	35	70	71	21	8

წყარო: დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2010

შვილების ყოლის სურვილისა და ასაკის უკუპროპორციული დამოკიდებულება ადასტურებს, რომ ასაკის მატებასთან ერთად, იზრდება რეპროდუქციულ ორიენტაციებზე მოქმედი ხელისშემშლელი ფაქტორების ზეგავლენა (იმ ფაქტორების, რომლებიც წინამდებარე მოსწავლეთა კვლევების ანალიზისას განვიხილეთ). ცნობილია, რომ პიროვნების სიმწიფის ასაკად მიჩნეულია 25-28 წელი. იდეალიზმს რეალიზმი და პრაგმატიზმი ცვლის. ამიტომ, ამ ასაკში, რესპოდენტთა სურვილები მეტად კონკრეტიზირდება გარემო პირობებისა და საკუთარი შესაძლებლობების შეფასებისა და გათვალისწინებითა კუთხით.

აღნიშნულის საპირისპიროდ, გადაწყვეტილება რომ მეტი შვილი აღარ გაეჩინათ, ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობის ზრდასთან ერთად სწრაფად გაიზარდა. მთლიანად, ქართველი ქალების 54% (რომელთაც შეუძლიათ შვილოსნობა), აცხადებს, რომ არ სურთ მეტი შვილის გაჩენა. აღნიშნული მაჩვენებელი ერთშვილიან დედებს შორის შეადგენს 18%-ს, სამ და მეტშვილიან დედებს შორის კი - 87%-ს (ცხრილი 4; გრაფიკი 5). კვლევები აგრეთვე მიმართული იყო შვილოსნობის შეწყვეტის სურვილის შესწავლაზე რესპოდენტთა საცხოვრებელი ადგილისა (ქალაქი/სოფელი) და განათლების დონის მიხედვით. ერთშვილიან დედებს შორის, მეტი შვილის არყოლის სურვილი უფრო მაღალი იყო ქალაქში მცხოვრებ ქალებში (21%), ვიდრე სოფელში მცხოვრებელთა შორის (15%). აგრეთვე, აღნიშნული მაჩვენებელი იზრდება განათლების დონის ზრდასთან ერთად. ნებისმიერ

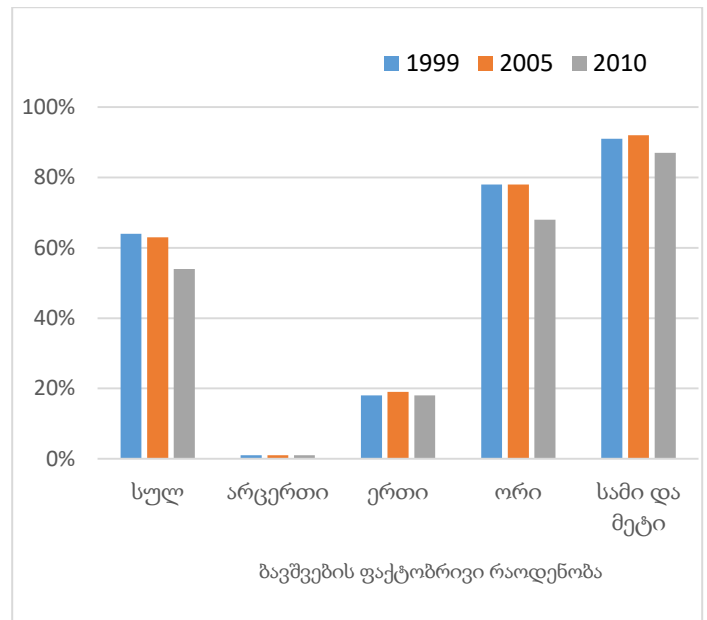
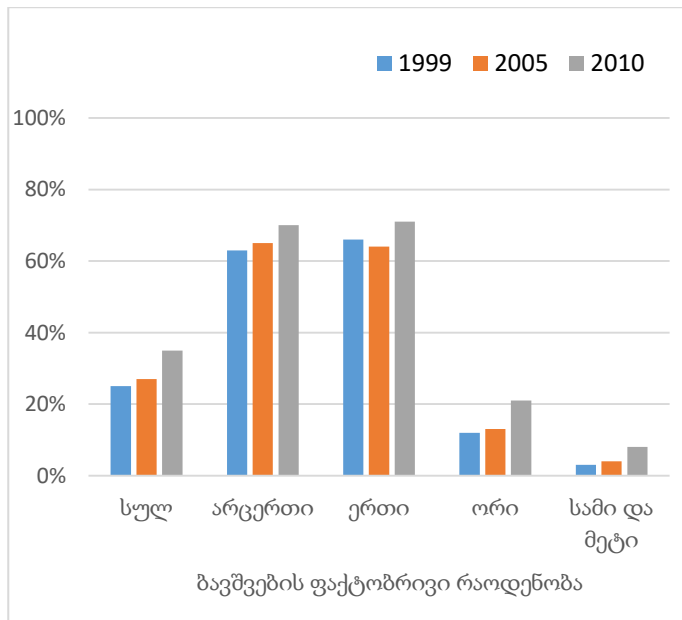
დროს შვილოსნობის შეწყვეტის სურვილი უშუალოდ იყო დაკავშირებული ასაკთან (დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2010).

ცხრილი 4

გადაწყვეტილება, მეტი ბავშვი ადარ იყოლიოს ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობის მიხედვით ქორწინებაში მყოფ შობადობის უნარის მქონე 15-44 წლის ქალებში (%). 1999, 2005, 2010

წლები	სულ	ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობა			
		არცერთი	ერთი	ორი	სამი და მეტი
1999	64	1	18	78	91
2005	63	1	19	78	92
2010	54	1	18	68	87

წყარო: დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2010

გრაფიკი 4. მეტი ბავშვის გაჩენის სურვილი, ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობის მიხედვით ქორწინებაში მყოფ 15-44 წლის ქალებში

გრაფიკი 5. გადაწყვეტილება, მეტი ბავშვი ადარ იყოლიოს ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობის მიხედვით ქორწინებაში მყოფ შობადობის უნარის მქონე 15-44 წლის ქალებში

წყარო: დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2010

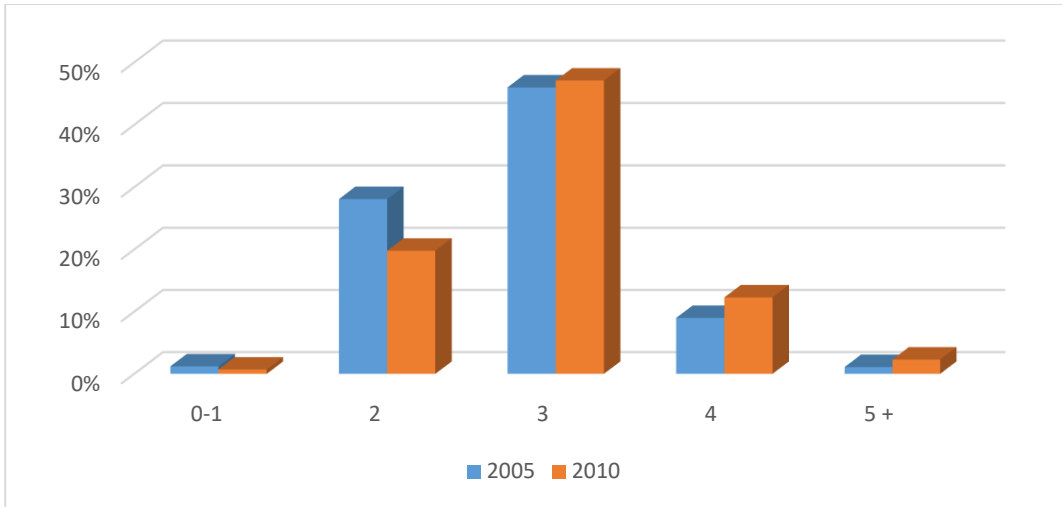
კვლევა ითვალისწინებდა საქართველოში ახალგაზრდა ოჯახისათვის ბავშვების იდეალური რაოდენობის დადგენას. გამოკითხული ქალების თითქმის 2/3-მა (67%) აღნიშნა, რომ ახალგაზრდა წყვილს უნდა ჰყავდეს ორი ან სამი შვილი (2005 წელს ანალოგიური მაჩვენებელი შეადგენდა 74%-ს), 47%-მა კი უპირატესობა სამ შვილს მიანიჭა (2005 წელს – 46%-მა) (ცხრილი 5; გრაფიკი 6). როგორც 2010, ისე 2005 წელს გამოკითხულ ქალთა 10%-მა მიუთითა, რომ ახალგაზრდა წყვილს უნდა ჰყავდეს რაც შეიძლება მეტი შვილი, ხოლო 6%-ის აზრით, ახალგაზრდა წყვილს უნდა ჰყავდეს იმდენი შვილი, რამდენსაც ღმერთი მისცემს (2005 წელს 4%-მა დააფიქსირა იგივე პასუხი). ბავშვების იდეალური რაოდენობა კიდევ უფრო მაღალი იყო იმ რესპონდენტთა პასუხებში, რომლებსაც უკვე ჰყავდათ სამი ან მეტი შვილი, რაც ალბათ მათ ცხოვრებისეულ გამოცდილებას ასახავს. 2005 წლის რეპროდუქციული ჯანმრთელობის კვლევის შედეგების თანახმად, ოჯახში ბავშვების იდეალური რაოდენობის საშუალო მაჩვენებელმა 2.8 ბავშვი შეადგინა. ანალოგიურმა მაჩვენებელმა 2010 წლის მონაცემებით მოიმატა და - 3.0 ბავშვი შეადგინა (დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2010).

ცხრილი 5

ბავშვების იდეალური რაოდენობა ახალგაზრდა ოჯახისათვის 2005-2010 წლის რეპროდუქციული ჯანმრთელობის კვლევების მიხედვით

წლები	ბავშვების იდეალური რაოდენობა					
	0-1	2	3	4	5 +	სხვა
2005	1.2%	28.1%	46.0%	9.0%	1.1%	14.5%
2010	0.7%	19.8%	47.1%	12.3%	2.3%	17.8%

წყარო: დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2010

გრაფიკი 6. ბავშვების იდეალური რაოდენობის დინამიკა (2005-2010)

წყარო: დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი, 2010

მეტად მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი დაინტერესდა საქართველოში შობადობის არსებული მდგომარეობისა და მისთვის დამახასიათებელი ტენდენციების შესწავლით და ამავე დროს, შეეცადა ეკვლია რეპროდუქციულ ქცევაზე მოქმედი შესაძლო ფაქტორების გავლენა.

2013 წლის კვლევა

2013 წელს, საქართველოში ჩატარდა სოციალურ-დემოგრაფიული კვლევა - „ოჯახის სოციალურ-დემოგრაფიული მოდერნიზაციის თავისებურებანი“, რომელიც სხვადასხვა საკითხთან ერთად შეისწავლიდა 18-49 წლის ქალებისა და მამაკაცების რეპროდუქციულ ქცევას, მასთან დაკავშირებულ ორიენტაციებს, მოლოდინებსა და განზრახვებს.

2013 წლის მონაცემებით, საქართველოში შობადობის დონე დაბალია, შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტი (1.7‰) კი მოსახლეობის მარტივი აღწარმოების ზღვარს დაბლათ, რის შედეგადაც, გარკვეული დროის შემდეგ, შესაძლოა მომავალი თაობა წინაზე ნაკლები აღმოჩნდეს. შობადობის შემცირების ძირითად მიზეზს წარმოადგენს რეპროდუქციულ ქცევაში მომხდარი ცვლილებები. როგორც კვლევის შედეგებიდან ჩანს, ქალების მიერ

დასახელებული ბავშვების იდეალური, სასურველი და მოსალოდნელი რაოდენობა არ არის მაღალი და იმაზე მიგვანიშნებს, რომ მოსალოდნელია შობადობის დონის შემდგომი კლება. ზოგადად, კაცებისა და ქალების რეპროდუქციული ორიენტაციები მნიშვნელოვნად არ განსხვავდება ერთმანეთისგან (ცხრილი 6) (შუმტაკაშვილი და წიკლაური, 2014).

ცხრილი 6

ქორწინებაში მყოფი მამაკაცებისა და ქალების რეპროდუქციული ორიენტაციები

ბავშვების რაოდენობა	კაცები	ქალები
იდეალური	3.3	3.0
სასურველი	2.6	2.4
მოსალოდნელი (სულ)	2.5	2.4
ფაქტობრივი	1.5	1.7

წყარო: შუმტაკაშვილი და წიკლაური, შობადობა და რეპროდუქციული ქცევა საქართველოს ქალაქებში, 2014

ახალგაზრდა ასაკის მოსახლეობაში რეპროდუქციული ქცევა მნიშვნელოვნად განსხვავდება მათი მშობლების რეპროდუქციული ქცევისგან, როგორც ერთი ქალის მიერ მთელი ცხოვრების მანძილზე გაჩენილი ბავშვების საშუალო რაოდენობით (შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტი), ასევე ისეთი სტრუქტურული მახასიათებლებით, როგორებიცაა ასაკი და ქორწინებითი მდგომარეობა. დღეს, საქართველოში, ადამიანები ძირითადად ორიენტირებულნი არიან ორბავშვიან ოჯახებზე. ქორწინებაში მყოფი რესპონდენტების მიერ დასახელებული ბავშვების საშუალო სასურველი და ბავშვების მოსალოდნელი (სულ) რაოდენობა დაახლოებით 2.5-ს შეადგენს. თუმცა გარე ფაქტორების გათვალისწინებით (სოციალურ-ეკონომიკური პირობები, უნაყოფობა და სხვ.), ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობა უფრო ნაკლები იქნება. ამჟამად, ქალები აჩენენ უფრო ნაკლებ ბავშვს, ვიდრე მათი მშობლები, რაც მიუთითებს რეპროდუქციულ ქცევაში მომხდარ ცვლილებებზე. კიდევ უფრო სავალალო მდგომარეობაა რეპროდუქციული განწყობის თვალსაზრისით. დაქორწინებული ქალები საშუალოდ აპირებენ კიდევ მხოლოდ 0.62 ბავშვის ყოლას. კვლევის შედეგებიდან ჩანს, რომ ამჟამად ქალებს ჰყავთ იმაზე ნაკლები ბავშვი ვიდრე მათ

მშობლებს. მართალია, 20-39 წლის ასაკობრივი ჯგუფის ქალები ორიენტირებულნი არიან ჰყავდეთ იმდენი შვილი, რამდენიც ჰყავდათ მათ მშობლებს, თუმცა 40-49 წლის ასაკობრივი ჯგუფის ქალებს ფაქტობრივად ჰყავთ იმაზე ნაკლები შვილი, ვიდრე მათ მშობლებს ჰყავდათ (შუშტაკაშვილი და წიკლაური, 2014).

უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ როდესაც ქორწინებაში მყოფმა ქალებმა ბავშვების მოსალოდნელი (სულ) რაოდენობა უფრო ნაკლები დაასახელეს, ვიდრე სასურველი რაოდენობა, ყველაზე მნიშვნელოვანი ხელისშემშლელი მიზეზები შემდეგნაირად დალაგდა: „მატერიალური პირობები“ - გამოკითხულთა 44.2%-მა დაასახელა; „ჯანმრთელობის მგდომარეობა“ - 42.9%; „სხვა“ მიზეზები - 13% (შუშტაკაშვილი და წიკლაური, 2014).

კვლევის შედეგების მიხედვით, საქართველოში, რეპროდუქციული ასაკის ქალების მიერ დასახელებული ბავშვების საშუალო იდეალური და სასურველი რაოდენობა არ განსხვავდება დასაქმების სტატუსის მიხედვით. თუმცა დასაქმებულ ქალებს ჰყავთ და მოსალოდნელია, რომ ეყოლებათ უფრო ნაკლები შვილი, ვიდრე იმ ქალებს, რომლებიც არ არიან დასაქმებულნი. აგრეთვე საქართველოს ქალაქებში რეპროდუქციული ასაკის იმ ქალებს, რომელთაც უფრო მაღალი განათლების დონე აქვთ, მოსალოდნელია, რომ ეყოლებათ უფრო ნაკლები შვილი, ვიდრე მათ, ვისაც შედარებით დაბალი განათლების დონე აქვთ (შუშტაკაშვილი და წიკლაური, 2014).

საქართველოში, შობადობის კონტროლის ძირითად საშუალებას წარმოადგენს აბორტი. ოჯახის დაგეგმვა ბავშვთა შობის შიგაოჯახური რეგულირებით განისაზღვრება, რაც გულისხმობს კონტრაცეპციის სხვადასხვა მეთოდებისა და აბორტის გამოყენების შესაძლებლობას. 1990-იანი წლების დასაწყისამდე, საქართველო აბორტების მაჩვენებელით ლიდერობდა კავკასიის რეგიონში. 1990-იანი წლებიდან აბორტების მაჩვენებლები კლების ტენდენციით ხასიათდებოდა და ამასთანავე იზრდებოდა თანამედროვე კონტრაცეპციული მეთოდების გამოყენება. თუმცა საქართველოში, ჩატარებული სხვადასხვა დემოგრაფიული და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის კვლევების შედეგებიდან ჩანს, რომ აბორტების დონე კვლავ საკმაოდ მაღალია. გამოკვლევის დროს, 233 ქალმა მიუთითა, რომ ერთი აბორტი

მანც აქვს გაკეთებული და მათ შორის მხოლოდ 4-მა ქალმა აღნიშნა, რომ აბორტი გაიკეთა არასასურველი სქესის გამო. გამოკითხული რესპონდენტების პასუხებიდან ჩანს, რომ საქართველოს ქალაქებში მცხოვრები მოსახლეობა ორიენტირებულია ჰყავდეთ 2 შვილი, რესპონდენტებმა ბავშვების სასურველ საშუალო რაოდენობად დაასახელეს 2.51 ბავშვი, მათ შორის 1.23 ბიჭი და 1.28 გოგონა. ამასთან ერთად, საქართველოს ქალაქებში ოჯახების თითქმის ნახევარი წარმოადგენს ორშვილიან ოჯახებს. კვლევის შედეგებიდან ჩანს, რომ რესპონდენტებს საშუალოდ ჰყავთ 1.79 შვილი, მათ შორის 0.91 ბიჭი და 0.89 გოგონა. როგორც ჩანს, საქართველოს ქალაქებში ფაქტობრივად ჰყავთ და ორიენტირებულები არიან ჰყავდეთ ორი შვილი და ბიჭი შვილისათვის უპირატესობის მინიჭება არ ვლინდება (შუმტაკაშვილი და წიკლაური, 2014).

2013 წლის კვლევა, ისევე როგორც წინა კვლევები, გვიჩვენებს რეპროდუქციული ორიენტაციების, მოლოდინებისა და განზრახვების ცვლილების უარყოფით ტენდენციებს - ქალები აჩენენ უფრო ნაკლებ ბავშვს, ვიდრე მათი მშობლები. ასევე შემცირებულია ბავშვის ყოლის განწყობა დაქორწინებულ ქალებში, გაზრდილია მატერიალური მდგომარეობის როგორც ხელისშემშლელი ფაქტორის როლი. ვთვლი, რომ სამომავლოდ საკვლევი უნდა იყოს ის ხელშემწყობი ფაქტორები, რომლებიც გააძლიერებენ რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის სოციო-დემოგრაფიულ ორიენტაციებს ახალგაზრდა ოჯახებსა და ქალებში, რათა ამ ორიენტირებზე შემუშავდეს სამომავლო დემოგრაფიული პოლიტიკა.

4. „რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში“ (2017 წელი)

2016 წლის 31 დეკემბრიდან 2017 წლის 8 იანვრამდე პერიოდში, ჩემს მიერ ჩატარდა კვლევა სახელწოდებით “რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში” (18-35 წლის ასაკობრივი ჯგუფი). კვლევა ჩატარდა რაოდენობრივი კვლევის მეთოდის გამოყენებით, ელექტრონული გამოკითხვის გზით და მოიცვა საქართველოს მასშტაბით 563 რესპოდენტი. კვლევის ინსტრუმენტად შემუშავებულ იქნა სტრუქტურული კითხვარი დახურული, ნახევრად დახურული და ღია კითხვებით. კვლევის მიზანს წარმოადგენდა რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის მიმართ ახალგაზრდების დამოკიდებულების შესწავლა, მათზე ცხოვრებისეული გარემო პირობებისა და ფაქტორების გავლენისა და შობადობის საკითხებში სახელმწიფოს როლის განსაზღვრა.

განაალიზდა და შეფასდა ახალგაზრდების დამოკიდებულება შობადობის, ქორწინების, ბავშვის სქესის, გენდერული როლის, ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენისა და შობადობაზე მოქმედი სხვა ფაქტორების მიმართ.

4.1. საკითხის აქტუალობა და კვლევის მიზანი

დემოგრაფიული განწყობისა და ქცევის შესწავლისკენ მიმართული კომპლექსური კვლევები დღეს სამწუხაროდ არ ხორციელდება. საქართველოში რეპროდუქციული ორიენტაციების კვლევები XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან იწყება. ზოგ მათგანში მეტი ყურადღება ექცევა რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის სიღრმისეულ შესწავლას, ზოგი კი ამ საკითხს ნაწილობრივ, მხოლოდ რამდენიმე შეკითხვით ეხება. შესაბამისად, საჭიროდ მივიჩნიე, რომ ჩამეტარებინა მრავალპლანიანი კვლევა ახალგაზრდების რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის შესასწავლად.

ჩემი კვლევა მიმართულია 18-35 წლის ახალგაზრდებზე, რომლებიც XXI საუკუნის საქართველოში სოციალურ-კულტურული, პოლიტიკური და ეკონომიკური ცხოვრების ერთ-ერთი შემოქმედი და თაობათა აღწარმოების სუბიექტი არიან/გახდებიან. შობადობა მოსახლეობის აღწარმოების ერთ-ერთი წარმმართველი და უმნიშვნელოვანესი

შემადგენელი კომპონენტია. შესაბამისად, ახალგაზრდების რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის შესწავლა, მიმდინარე პროცესების ანალიზი და სამომავლო ტენდენციების განსაზღვრა, ყველა დროში არსებითია, განსაკუთრებით კი დღეს, როდესაც მოსახლეობის კლება ასეთი თვალშისაცემია.

დემოგრაფიული პროცესების შესწავლისთვის მნიშვნელოვანია მოსახლეობის დემოგრაფიული განწყობისა და დემოგრაფიული ქცევის კვლევა და მიღებული შედეგების ანალიზი. დემოგრაფიული განწყობისა და დემოგრაფიული ქცევის ცენტრალურ საკითხს კი რეპროდუქციული განწყობა და რეპროდუქციული ქცევა წარმოადგენს. კვლევის მიზანაც სწორედ რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის მიმართ ახალგაზრდების დამოკიდებულების შესწავლა იყო. განსაკუთრებით კი ისეთი ასპექტების კვლევა, როგორებიცაა: ახალგაზრდებში რეპროდუქციული განწყობისა და არსებული მდგომარეობის (შობადობის კუთხით) კვლევა/შეფასება, რეპროდუქციულ განწყობაზე („ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებაზე“) ცხოვრებისეული გარემო პირობების გავლენა და შობადობის ხელშემწყობი/ხელშემშლელი ფაქტორების გამოვლენა, შობადობის სოციალურ-ეკონომიკური მექანიზმის შესწავლა, შობადობის პერსპექტივაში მოსალოდნელი ტენდენციების გამოვლენა, ქორწინების მიმართ დამოკიდებულება და ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენის მიმართ ახალგაზრდების დამოკიდებულების შესწავლა და შობადობის საკითხებში სახელმწიფოს როლის განსაზღვრა.

4.2. მეთოდოლოგია

კვლევის მეთოდი და ინსტრუმენტი

სხვადასხვა დემოგრაფიულ კვლევებში, კერძოდ კი რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის შესწავლაში პრიორიტეტულია რაოდენობრივი კვლევის მეთოდების გამოყენება. ჩემს მიერ ჩატარებულ კვლევაშიც გამოყენებულ იქნა რაოდენობრივი კვლევის მეთოდი, კერძოდ, კვლევა ჩატარდა ელექტრონული გამოკითხვის მეთოდის მეშვეობით. კვლევის ინსტრუმენტს წარმოადგენდა სტრუქტურირებული კითხვარი დახურული, ნახევრად დახურული და ღია კითხვებით.

შერჩევა

კვლევის ფარგლებში გამოიკითხა 18-35 წლის 563 რესპონდენტი. ახალგაზრდათა ამ ასაკობრივი ჯგუფის შერჩევა მოხდა იმ პრინციპით, რომ აღნიშნულ ასაკში მყოფი ადამიანები ყველაზე აქტიურ რეპროდუქციულ ფაზაში არიან (ფსიქო-ფიზიოლოგიური სიმწიფის გათვალისწინებით) და შესაბამისად, აქტიურად მონაწილეობენ თაობათა აღწარმოების პროცესში.

ანალიზის ტექნიკა

კვლევის მოსამზადებელ ეტაპზე მოხდა მეორადი მონაცემების ანალიზი⁸, აღნიშნულ საკითხზე არსებული ლიტერატურისა და კვლევების შესწავლა, რის შემდეგაც შედგა კითხვარის მონახაზი, რომლის მიხედვითაც ჩატარდა სიღრმისეული ინტერვიუ. ამ ეტაპის დასრულების შემდეგ, ელექტრონულ პროგრამაში - www.surveymonkey.com, შედგა კითხვარი დასრულებული სახით (იხ. დანართი).

გამოკითხვა მიმდინარეობდა ერთი კვირის მანძილზე - 2016 წლის 31 დეკემბრიდან 2017 წლის 7 იანვრის ჩათვლით პერიოდში. მონაცემთა შეყვანა და დამუშავება მოხდა სტატისტიკური მეთოდების გამოყენებით. მოხდა „surveymonkey“-ის მიერ მოწოდებული Excel-ის მონაცემთა ბაზის პირველადი გაწმენდა, რის შემდეგაც კოდირებული მონაცემები დამუშავდა SPSS-ის პროგრამაში (წინასწარ შექმნილ ბადაში). მოხდა მონაცემთა როგორც ერთ, ისე ორგანზომილებიანი ანალიზი შემდეგი მეთოდების გამოყენებით: მონაცემთა სიხშირული ანალიზი, საშუალო / მოდა / მედიანას დათვლა, კროსტაბულაცია.

კვლევის შეზღუდვები

რაც შეეხება კვლევის შეზღუდვებს, უნდა აღინიშნოს, რომ რამდენადაც მოსახერხებელია ელექტრონული გამოკითხვის მეთოდის გამოყენება (დროის, ფინანსებისა და მანძილის ბარიერის შემცირების თვალსაზრისით), იმდენად გასათვალისწინებელია მის

⁸ მონაცემები, რომლებიც უკვე შეგროვილია სხვა მკვლევარებისა და ინსტიტუტების მიერ განსხვავებული მიზნებით. მათი ანალიზი კი გულისხმობს იმ კვლევების აღმოჩენას, რომლებიც ემყარება სხვათა მიერ შეგროვილ მონაცემებს (ფრანკფორტ-ნაჩმაისი, ჩ., და ნაჩმაისი, დ., 2009).

გამოყენებასთან დაკავშირებული პრობლემები. აღნიშნული კვლევის შემთხვევაში, ეს უმეტესად ეხებოდა ინტერნეტის ან აპარატურის მუშაობის ხარვეზებს, რის გამოც საკმაოდ ბევრმა რესპონდენტმა (25%) ვერ მოახერხა კითხვარის შევსების დასრულება და მათი შედეგები მხოლოდ ნაწილობრივ აისახა ელექტრონულ ბაზაში. შესაბამისად, საჭირო გახდა აღნიშნული დაუსრულებელი კითხვარების ამოღება და შერჩევის მოცულობამაც მნიშვნელოვნად დაიკლო. კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 750-მა რესპონდენტმა, მაგრამ ზემოთ აღნიშნული ტექნიკური პრობლემების გამო, დავამუშავე მხოლოდ სრულად შევსებული 563 კითხვარის მონაცემები.

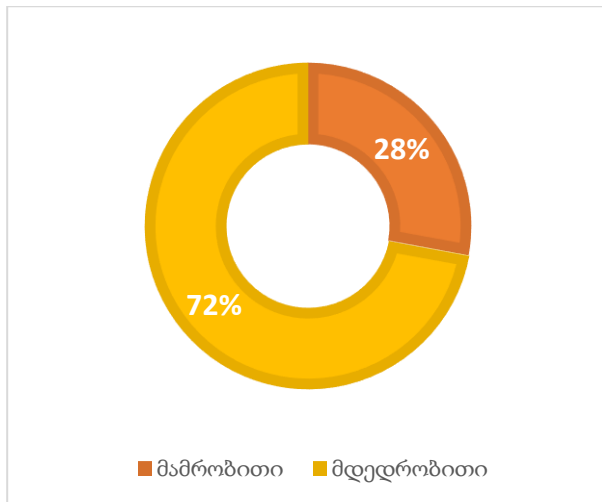
ეთიკური საკითხები

კვლევა ჩატარებულია ეთიკური ნორმების დაცვით. რესპონდენტთა კვლევაში ჩართვა მოხდა ნებაყოფლობით, კითხვარის პრეამბულაში მითითებული კვლევის ძირითადი მიზნებისა და ამოცანების გაცნობით, აგრეთვე საკვლევი საკითხის შესწავლაში მათი ჩართვისა და ღიაობის მნიშვნელობის გაცნობით. რესპონდენტები დაცულნი იყვნენ ზიანის მიყენებისგან, რადგან კითხვარი არ იყო მიმართული მათი პირადი ცხოვრების, სამსახურეობრივ და პოლიტიკურ საქმიანობასთან დაკავშირებულ დეტალებზე (პასუხების მეშვეობით მიღებული ინფორმაცია უფრო მეტად სტატისტიკურ-დემოგრაფიული სახის გახლდათ). ამდენად, რესპონდენტებს არ მოეთხოვებოდათ ღრმად პიროვნული ინფორმაციის გაცხადება/გამოაშკარავება. კითხვარში არ იყო ისეთი კითხვები, რომლებიც გამოიწვევდა რესპონდენტთა ემოციურ ტრავმას. კითხვარის სპეციფიკა მდგომარეობდა იმაში, რომ ის უფრო მეტად მიმართული იყო მომავალზე, პერსპექტიულ დაგეგმვაზე, სურვილებსა და განწყობებზე. ხოლო კითხვები წარსული გამოცდილების შესახებ, უფრო სტატისტიკური ხასიათის გახლდათ. კვლევა სრულად იცავდა რესპონდენტთა ანონიმურობასა და კონფიდენციალობას.

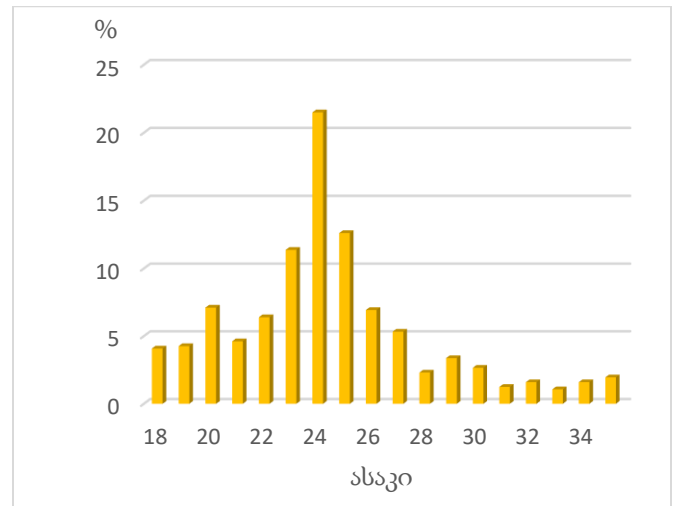
5. „რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში“ - შედეგები

5.1. დემოგრაფიული ბლოკი

18-35 წლის 563 გამოკითხული რესპონდენტიდან 72% იყო ქალი, ხოლო 28% კაცი. მოდალურ ასაკად დაფიქსირდა 24 წელი - მთელი რესპონდენტების 21.5% გახლავთ ამ ასაკობრივი ჯგუფის წარმომადგენელი (გრაფიკი 7; გრაფიკი 8).

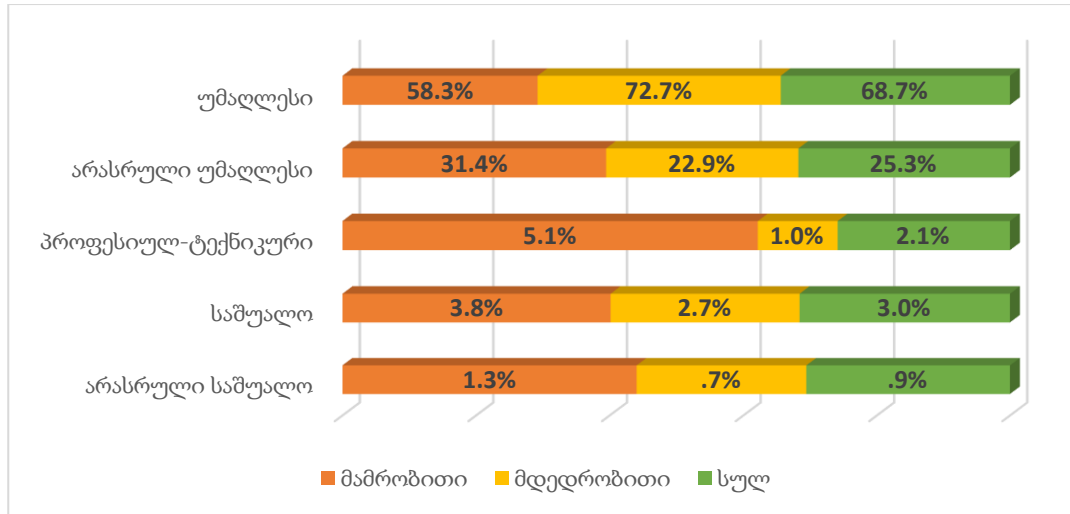

გრაფიკი 7. რესპონდენტთა სქესობრივი განაწილება

გრაფიკი 8. რესპონდენტთა ასაკობრივი განაწილება

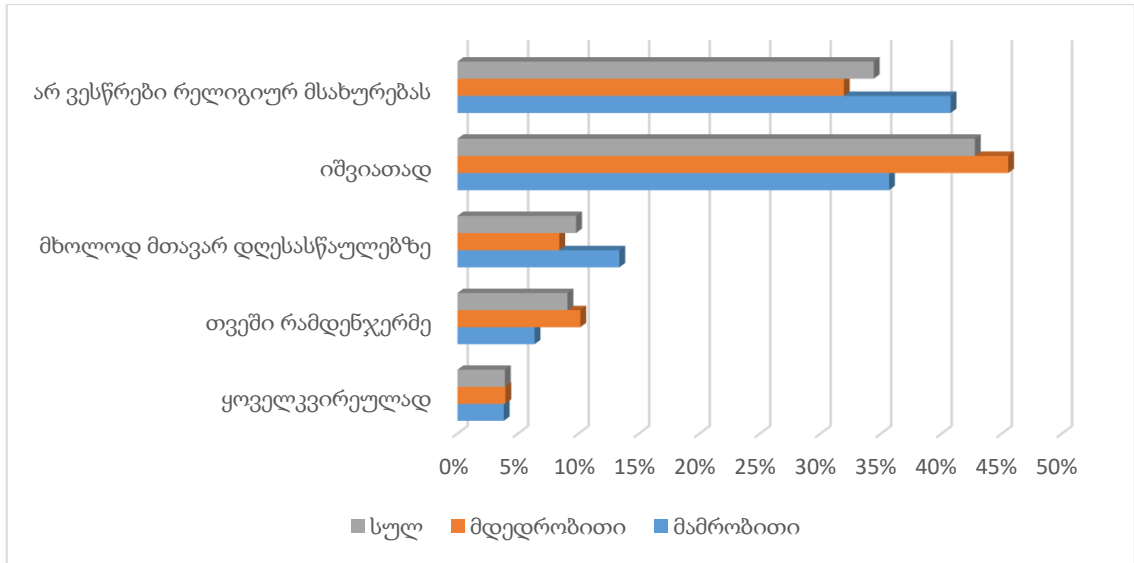
საინტერესოა, რესპონდენტთა განათლების სქესობრივ-ასაკობრივ ჭრილში განხილვა. გამოკითხულთა უმრავლესობას (68.7%) უმაღლესი განათლება აქვს, ამათგან ქალების 72.7%-ს და კაცების 58.3%-ს. არასრული უმაღლესი განათლება აქვს რესპონდენტთა 25.3%-ს, რომელთა შორისაც კაცები (31.4%) სჭარბობენ ქალებს (22.9%). პროფესიულ-ტექნიკური განათლება კი ქალების მხოლოდ 1%-ს აქვს, მაშინ როდესაც კაცებში ეს მაჩვენებელი ხუთჯერ მაღალია (5.1%). საშუალო (3%) და არასრული საშუალო (0.9%) განათლების მქონეთა წილი რესპონდენტებს შორის ძალზე დაბალია, თუმცა ორივე შემთხვევაში, ამ კატეგორიებშიც კაცები სჭარბობენ ქალებს (გრაფიკი 9).

გრაფიკი 9. რესპონდენტთა განაწილება განათლების დონისა და სქესის მიხედვით

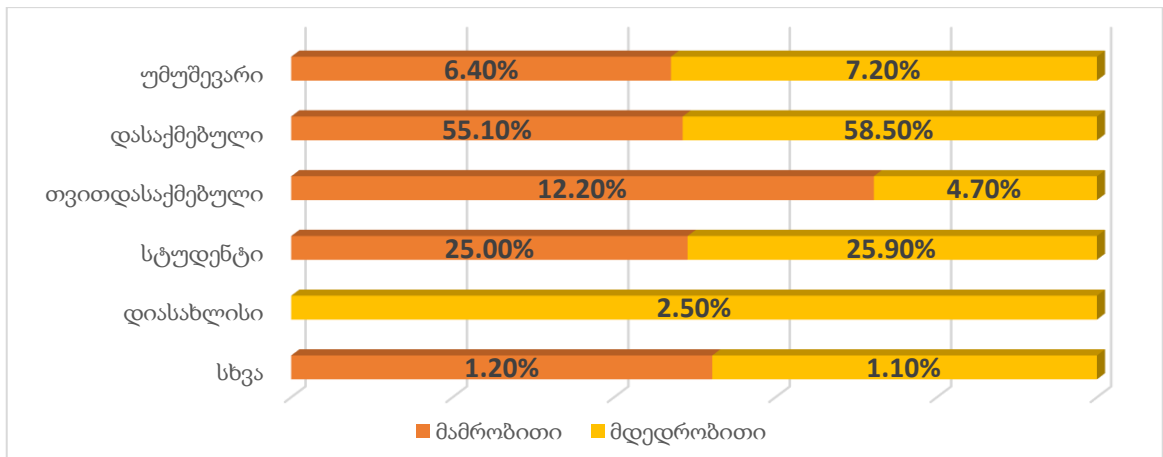
რესპონდენტების უმრავლესობა (77.3%) მართლმადიდებელია, მათ შორის ქალების 82.2% და კაცების 64.5%. ხვედრითი წილის მიხედვით, მეორე, ყველაზე დიდ ჯგუფს წარმოადგენენ ის ადამიანები, რომლებიც არ არიან რელიგიურები - 19.7%. ამ შემთხვევაში კაცები (30.3%) ორჯერ სჭარბობენ ქალებს (15.6%); მცირე რაოდენობით არიან წარმოდგენილნი მუსლიმები (1.1%), სომხური სამოციქულო ეკლესისა (0.2%) და სხვა რელიგიების (4.5%) მიმდევრები (კათოლიკე, პროტესტანტი, ბუდისტი, აგნოსტიკი, მაზდეანელი, წარმართი, ათეისტი, აპათეისტი); 0.4%-მა კი პასუხად დააფიქსირა - „მიჭირს პასუხის გაცემა“.

რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის შესწავლისას მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ რელიგიური კუთვნილების, არამედ რელიგიურობის ფაქტორის გათვალისწინებაც - თუ რამდენად ხშირად ესწრება ადამიანი რელიგიურ ღვთისმსახურებას. რესპონდენტთა უმეტესობა რელიგიურ ღვთისმსახურებას იშვიათად (42.8%) ან საერთოდ არ ესწრება (34.4%), მათ მოსდევს ის კატეგორია, რომლებიც მხოლოდ მთავარ დღესასწაულზე (9.8%) და თვეში რამდენჯერმე (9.1%) ესწრებიან რელიგიურ ღვთისმსახურებას; რესპონდენტთა მხოლოდ ყველაზე მცირე ნაწილი ესწრება ყოველკვირეულად (3.9%) რელიგიურ ღვთისმსახურებას (გრაფიკი 10).

გრაფიკი 10. რესპონდენტთა განაწილება რელიგიურობისა და სქესის მიხედვით

რესპონდენტების განაწილებას სქესისა და საქმიანობის მიხედვით შემდეგი სახე აქვს: გამოკითხულთა შორის დასაქმებულია ნახევარზე მეტი (57.6%), მათ მოსდევს სტუდენტთა (25.7%) და შემდგომ თვითდასაქმებულთა (6.8%) კატეგორია. საინტერესოა, რომ ამ უკანასკნელ ჯგუფში ძირითადად კაცები (12.2%) არიან წარმოდგენილნი და სამჯერ სჭარბობენ თვითდასაქმებული ქალების რაოდენობას (4.7%). უმუშევრები რესპონდენტთა 7%-ს შეადგენენ, დიასახლისები კი - 1.8% (სადაც მხოლოდ ქალები არიან წარმოდგენილნი 2.5%-ით), ხოლო „სხვა“ კატეგორიაში (2.3%) ერთიანდებიან: სპორტსმენები, პრაქტიკანტები, მოხალისეები და აბიტურიენტები (გრაფიკი 11).

გრაფიკი 11. რესპონდენტთა განაწილება საქმიანობისა და სქესის მიხედვით

რაც შეეხება მატერიალურ მდგომარეობას, გამოკითხულთა 71% აფიქსირებს, რომ საშუალო შემოსავლები აქვთ (ახერხებენ ოჯახის ძირითადი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას), მაღალი შემოსავლები (შეუძლიათ გართობისა და დასვენების ხარჯები გაწიონ) აქვს რესპონდენტთა 18.1%-ს, დაბალი (შემოსავალი კვებაზე და ჩასაცმელზე ძლივს ჰყოფნით) - 9.2%-ს, ძალიან დაბალი (შემოსავალი კვებაზეც არ ჰყოფნით) - 0.9%-ს, ძალიან მაღალი კი - 0.7%-ს.

საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით რესპონდენტები შემდეგნაირად ნაწილდებიან: თბილისი - 80.2%, სხვა ქალაქი - 13.4%, სოფელი - 6.4%.

5.2. ქორწინების მიმართ დამოკიდებულება

რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის შესწავლისას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია ქორწინება, ქორწინების ასაკი და ქორწინების დემოგრაფიული მნიშვნელობის კვლევა, რადგან ჩამოთვლილი საკითხები მჭიდრო კავშირშია მოსახლეობის აღწარმოებასთან.

ქორწინება წარმოადგენს სოციალურ-დემოგრაფიულ პროცესს, რომელიც განპირობებულია და რეგულირდება სოციალურ-კულტურული ნორმებით. ქორწინება არის კანონით ან ჩვეულებით ნებადართული კავშირი ქალსა და კაცს შორის, რომელიც აწესრიგებს მათ ურთიერთობას, შვილებისადმი დამოკიდებულებას და განსაზღვრავს თითოეული მათგანის ადგილს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

ქორწინების ასაკი ახასიათებს ადამიანის წარმოდგენას, მის ორიენტაციას ქორწინების მიმართ. ქორწინების იდეალური ასაკის შესახებ წარმოდგენა ყალიბდება ეკონომიკური და სოციალური პირობების, მორალის, რელიგიის და სხვა ფაქტორების ზეგავლენით. საქართველოში, როგორც ქალების, ისევე კაცებისთვის, ქორწინების იდეალური ასაკი და ქორწინების ფაქტობრივი ასაკი საშუალოდ უმნიშვნელოდ განსხვავდება ერთმანეთისგან (წულაძე გ. , 2012). საქართველოში მინიმალურ საქორწინო ასაკად საქართველოს

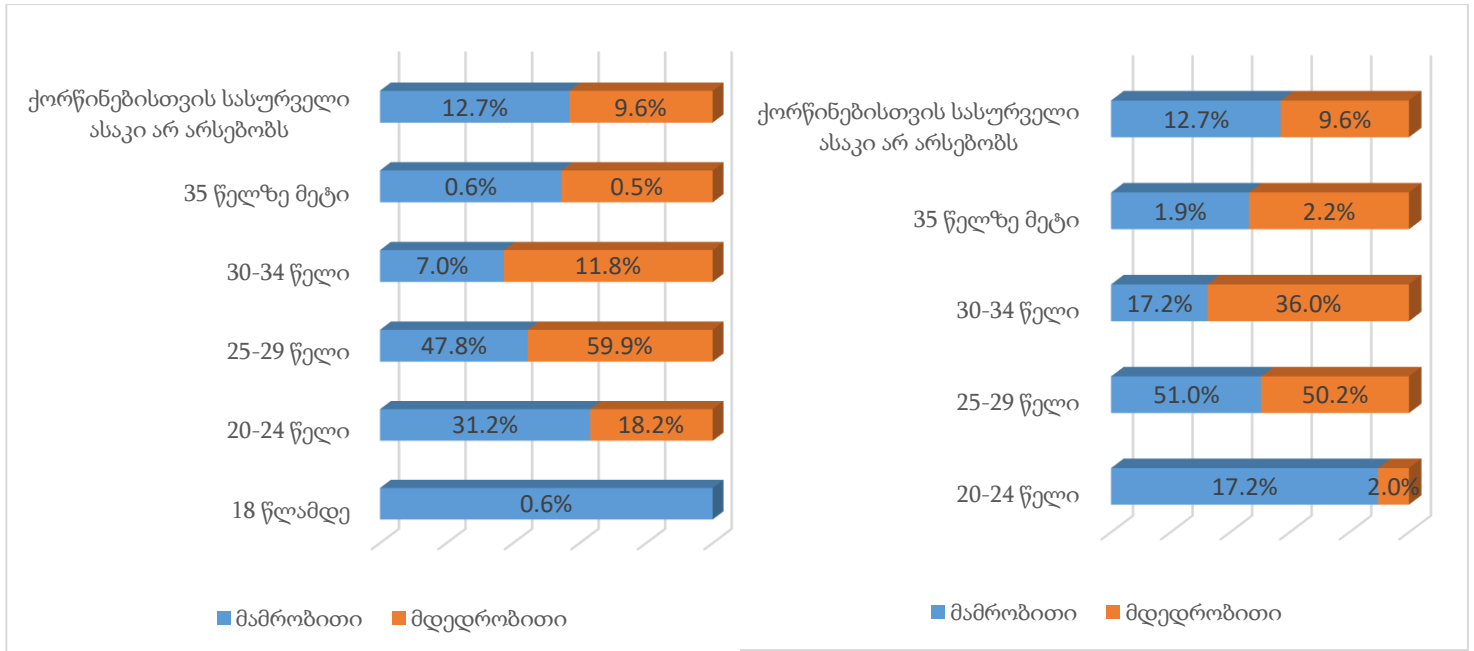
კანონმდებლობით დადგენილია 18 წელი⁹ (საქართველოს კანონი, მუხლი 1108 ქორწინების ასაკი, 2012).

კვლევით მიღებული მონაცემების მიხედვით, საინტერესოა ქორწინების საუკეთესო ასაკის გენდერულ ჭრილში განხილვა. ქალისთვის ქორწინების საუკეთესო ასაკად როგორც ქალების (59.9%) ისე მამაკაცების (47.8%) მიერ მიჩნეულია 25-29 წელი. 20-24 წელი კი მამაკაცთა მეტი რაოდენობისთვისაა (31.2%) მიჩნეული ქალის ქორწინების საუკეთესო ასაკად, ვიდრე თავად ქალების მიერ (18.2%). საინტერესოა ტენდენცია, რომ რესპონდენტ ქალებს შორის, არც ერთი არ ასახელებს ქალის ქორწინებისთვის საუკეთესო ასაკად 18 წლამდე ასაკობრივ კატეგორიას, მამაკაცთა ძალიან მცირე რაოდენობის აზრით (0.6%) კი, ეს ასაკი საუკეთესოა ქალის ქორწინებისთვის (გრაფიკი 12).

რაც შეეხება მამაკაცის ქორწინების საუკეთესო ასაკს, რესპონდენტთაგან არავინ მიიჩნევს, რომ მამაკაცის ქორწინების საუკეთესო ასაკი 18 წლამდეა. რესპონდენტთა ნახევარი, უპირატესობას ანიჭებს 25-29 წელს. საინტერესოა, რომ ქალებისთვის (36%) მეტად მისაღებია მამაკაცის ქორწინების ასაკად 30-34 წელი, მაშინ როდესაც ამ მოსაზრებას მამაკაცთა მხოლოდ 17.2% იზიარებს (გრაფიკი 13).

ორივე განხილული კითხვის შემთხვევაში, ძალიან დაბალი პროცენტული წილი ირჩევს ქორწინების საუკეთესო ასაკად (როგორც ქალისთვის ისე მამაკაცისთვის) 35 წელზე მეტი ასაკის კატეგორიას. ხოლო ორივე შემთხვევაში მამაკაცთა 12.7% და ქალთა 9.6% მიიჩნევს, რომ ქორწინებისთვის სასურველი ასაკი არ არსებობს.

⁹ 16 წელს მიღწეული არასრულწლოვანი პირის ქორწინება დაიშვება მშობლების ან მზრუნველის წინასწარი წერილობითი თანხმობით (საქართველოს კანონი, მუხლი 1108 ქორწინების ასაკი, 2012).

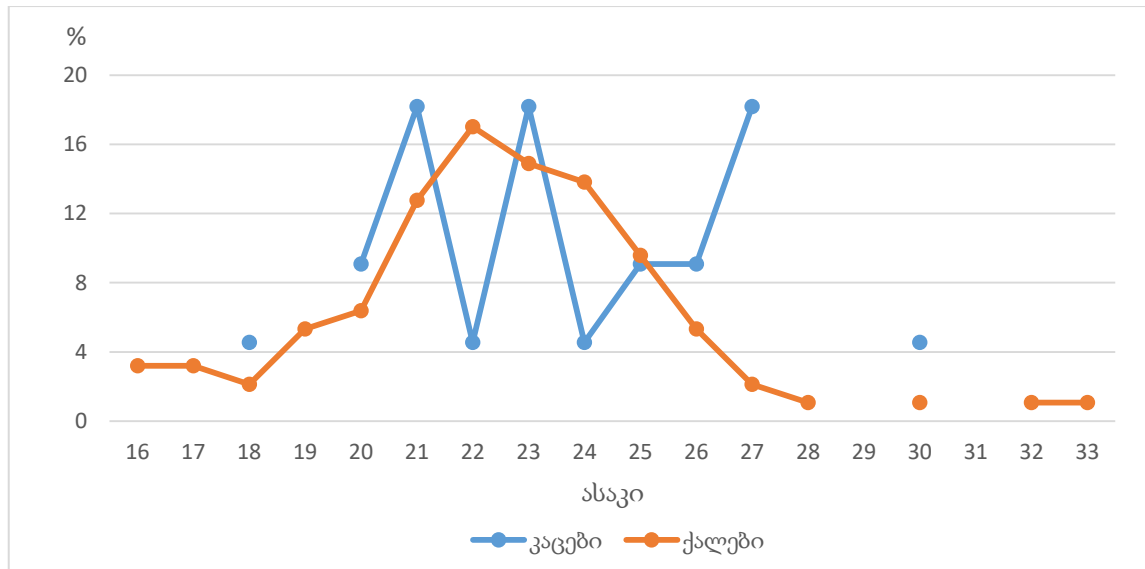
გრაფიკი 12. ქორწინების საუკეთესო ასაკი ქალისთვის

გრაფიკი 13. ქორწინების საუკეთესო ასაკი კაცისთვის

ქორწინების ასაკი

დაქორწინებულ რესპონდენტებს შორის, ქალთა ქორწინების ფაქტობრივმა საშუალო ასაკმა 22.55 წელი შეადგინა. ყველაზე მეტი ქალი (17%) 22 წლის ასაკში დაოჯახდა. ქორწინება 21-24 წლის ასაკში დაახლოებით 12-14%-ს შორის მერყეობს, შემდგომ კი მკვეთრად იკლებს. კვლევის ფარგლებში, 18 წლამდე ქორწინების ექვსი შემთხვევა (6.4%), ყველაზე ზედა ქორწინების ასაკად კი - 33 წელი (ერთი შემთხვევა - 1.1%-ით) დაფიქსირდა.

კვლევის შედეგების მიხედვით, დაქორწინებულ მამაკაცთა ქორწინების ფაქტობრივ საშუალო ასაკად დაფიქსირდა 23.64 წელი. ამ შემთხვევაში ქორწინების რამდენიმე მოდალური ასაკი გვაქვს: 21, 23 და 27 წელი (18.2%-ით თითოეული მათგანი). კაცთა შორის ქორწინების ყველაზე ადრეული ასაკად - 18 წელი გამოვლინდა (ერთი შემთხვევა - 4.5%-ით), ყველაზე ზედა ასაკად კი დაფიქსირდა 30 წელი (ასევე ერთი შემთხვევა - 4.5%-ით) (გრაფიკი 14).

გრაფიკი 14. გამოკითხული ვაჟებისა და ქალების განაწილება ქორწინების ფაქტობრივი ასაკის მიხედვით

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კვლევა ცალსახად გვიჩვენებს, რომ როგორც ქალების, ასევე კაცების უმრავლესობა ქორწინების საუკეთესო ასაკად პირველ რიგში (პირველ ადგილას) ასახელებს პიროვნული სიმწიფის ასაკს (25-29 წელი). მეორე ადგილზე პროცენტული განაწილებით, კაცები ქალისთვის ქორწინების საუკეთესო ასაკად ასახელებენ 20-24 წელს, მაშინ როდესაც ქალები კაცებისთვის საუკეთესო ასაკად თვლიან 30-34 წელს. შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ახალგაზრდები ქორწინებას დიდი პასუხისმგებლობით ეკიდებიან და ქორწინებისთვის მზაობად სხვადასხვა ასპექტებს მიიჩნევენ, მაგ: სამუშაო, ანაზღაურება, კარიერული წინსვლა და სხვა. რადგან ქორწინების მიმართ დამოკიდებულება მჭიდრო კავშირშია მოსახლეობის აღწარმოებასთან, ჩემი აზრით, მეტად სასარგებლო და საშური იქნება კვლევების ჩატარება ქორწინების სოციო-კულტურული და ფსიქოლოგიური ასპექტების შესწავლის მიმართულებით. კვლევების შედეგად გამოვლენილი განწყობები და ტენდენციები კი, სამომავლოდ გასატარებელი დემოგრაფიული პოლიტიკის შემადგენელ ნაწილად უნდა იქცეს.

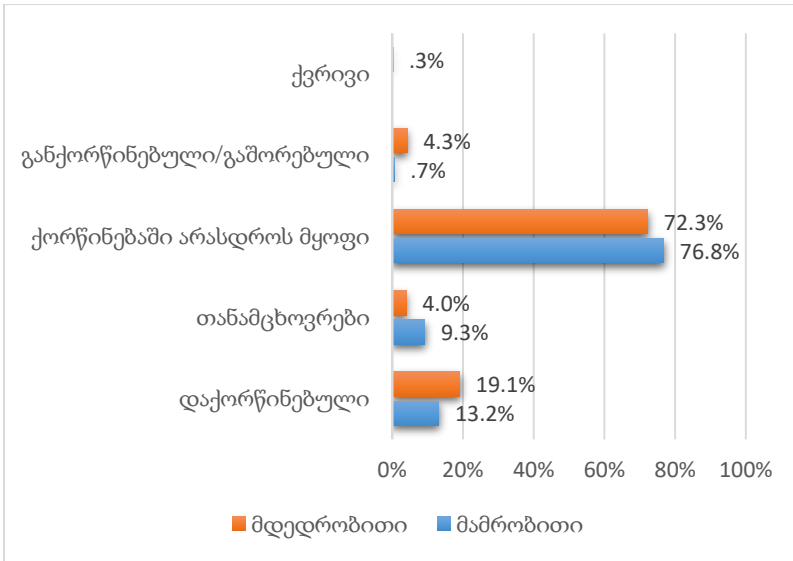
ქორწინებისა და სქესის ურთიერთმიმართება

რესპონდენტთა უმეტესობა - 73.5% ქორწინებაში არასდროს ყოფილა, 17.5% კი დაოჯახებულია. მათ შემდეგ მოდის თანამცხოვრებთა კატეგორია - 5.5%, განქორწინებული/გაშორებული - 3.3%, ქვრივი - 0.3% (ერთი შემთხვევა).

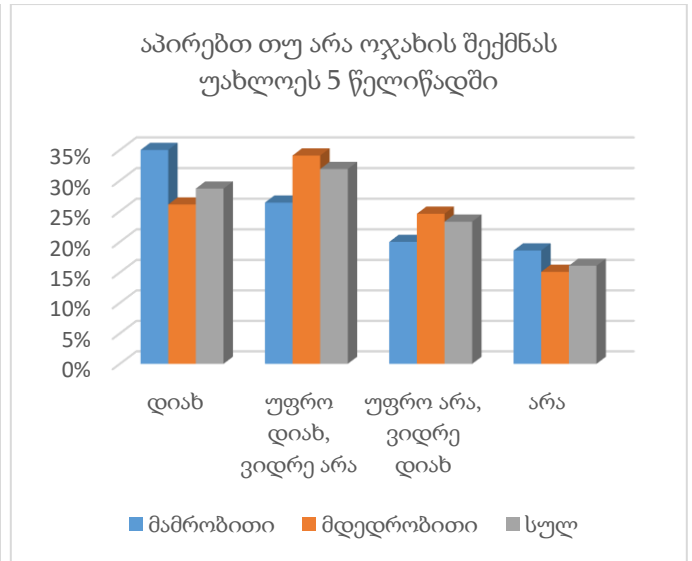
საინტერესოა გამოკითხულ ახალგაზრდათა ოჯახური მდგომარეობის განხილვა გენდერულ ჭრილში. ქორწინებაში მყოფთა შორის ქალები (19.1%) სჭარბობენ კაცებს (13.2%) და პირიქით, მათ შორის ვინც არასდროს ყოფილა ქორწინებაში, კაცთა წილი (76.8%) ოდნავ მეტია ქალებისაზე (72.3%). განქორწინების შემთხვევებით ქალები (4.3%) ოთხჯერ სჭარბობენ კაცებს (0.7%), თანამცხოვრებთა შორის კი მამაკაცები (9.3%) ორჯერ აღემატებიან ქალებს (4%) (გრაფიკი 15).

საინტერესოა გავიგოთ ქორწინებაში არ მყოფთა მოსაზრება, იმის თაობაზე, უახლოეს მომავალში - 5 წელში, აპირებდნენ თუ არა დაქორწინებას, რამაც შემდეგი სურათი მოგვცა: კაცების მესამედზე მეტი (35%) ხოლო ქალების მეოთხედი (26.1%) აპირებს (პასუხი „დიახ“) ოჯახის შექმნას. ქალების მეტი წილი (34.1%) ფიქრობს, რომ ამ ხნის განმავლობაში უფრო შექმნიან ოჯახს ვიდრე არა, რაც მამაკაცების ანალოგიურ პასუხს (26.4%) სჭარბობს. ოჯახის შექმნას ამ პერიოდში უფრო არ აპირებს, ვიდრე აპირებს რესპონდენტთა 23.3%, ხოლო უახლოეს 5 წელიწადში ოჯახის შექმნას არ აპირებს დაუოჯახებელ რესპონდენტთა 16.1% (მათ შორის ქალების 15.1% და კაცების 18.6%) (გრაფიკი 16).

როგორც აღმოჩნდა, რესპონდენტთა 1/3 უახლოესი 5 წლის მანძილზე აპირებს ქორწინებას, რაც იმედს გვაძლევს, რომ საქართველოს მოსახლეობის აღწარმოებაში ისინი თავის წვლილს შეიტანენ. საკმაოდ მაღალია პროცენტი იმ პირებისა, რომლებიც უახლოეს 5 წელში არ აპირებენ ოჯახის შექმნას (გამოკითხულთა 16,1%). სამომავლოდ საკვლევი უნდა გახდეს ახალგაზრდების ძირითადი მოტივები, განწყობები და სურვილები, რათა დაიგეგმოს ახალგაზრდა ოჯახების წამახალისებელი და მხარდამჭერი პოლიტიკა ქვეყნის დემოგრაფიული ვითარების გაუმჯობესების მიზნით.

გრაფიკი 15. რესპონდენტთა განაწილება ოჯახური მდგომარეობისა და სქესის მიხედვით

გრაფიკი 16. დამოკიდებულება უახლოეს 5 წელიწადში ოჯახის შექმნასთან დაკავშირებით

5.3. რეპროდუქციული განწყობა და ქცევა

ბავშვების იდეალური რაოდენობა

სპეციალისტების უმრავლესობას მიაჩნია, რომ ოჯახში ბავშვების იდეალური რაოდენობა განპირობებულია სოციალური ნორმების ზემოქმედებით. ოჯახში ბავშვების იდეალური რაოდენობა წარმოადგენს კოლექტიური მისწრაფების, სოციალური ნორმის ანარეკლს ინდივიდის ცნობიერებაში. ეს არის სოციალურად ნორმირებული სრული მოთხოვნილება ბავშვების ყოლისადმი. ბავშვების იდეალური რაოდენობა არის წარმოდგენა, ოჯახში ბავშვების საუკეთესო რაოდენობის შესახებ (წულაძე გ., 1981).

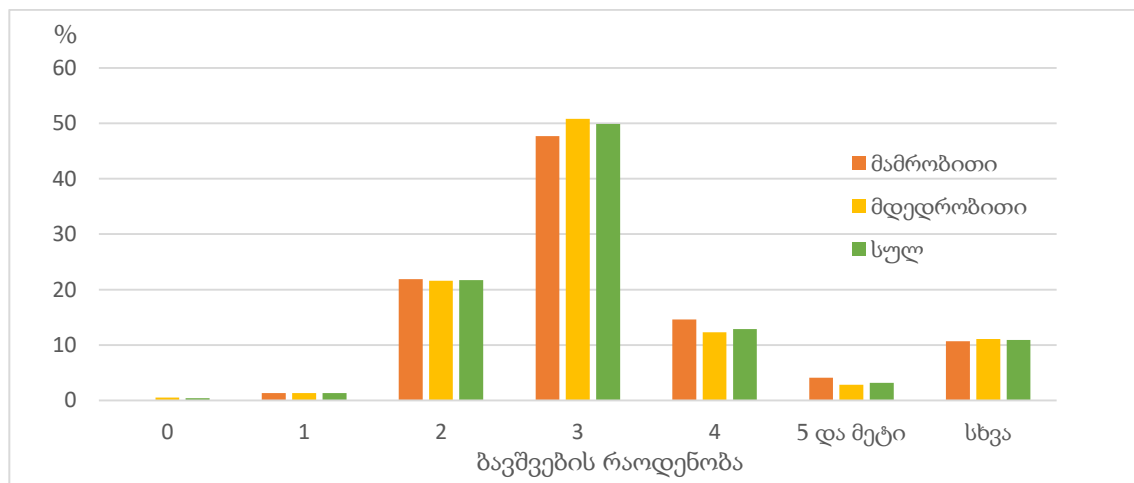
გამოკითხულთა პასუხების მიხედვით, ბავშვების იდეალური რაოდენობის საშუალომ 2.94 შეადგინა, ხოლო ყველაზე ხშირად დასახელებული რიცხვი – 3 ბავშვი (49.9%) იყო, რომელსაც მოსდევს 2 ბავშვი (21.7%) და შემდგომ - 4 ბავშვი (12.9%).

საინტერესოა ცალ-ცალკე განვიხილოთ ქალებისა და კაცების შეხედულება ოჯახში ბავშვების იდეალურ რაოდენობასთან დაკავშირებით. მხოლოდ ორი რესპონდენტის აზრით

(0.5%) ოჯახში არ უნდა იყოს ბავშვი; ერთბავშვიან (1.3%) და ორბავშვიან (21.7%) ოჯახებზე ერთნაირი მოსაზრება აქვთ ორივე სქესის წარმომადგენლებს; ქალების 50.8% და კაცების 47.7% იდეალურად სამბავშვიან ოჯახებს მიიჩნევენ. სამზე მეტ ბავშვიან ოჯახებს კი, კაცები უფრო იდეალურად მიიჩნევენ, ვიდრე ქალები.

ბავშვების იდეალური რაოდენობის გამოსავლენად დასმულ კითხვაზე - „თქვენი აზრით, რამდენი ბავშვი უნდა იყოს საერთოდ ოჯახში?“, კატეგორია, „სხვა“-ში, რესპონდენტთა 10.9%-მა შემდეგი პასუხები დააფიქსირა: „ოჯახის რესურსების შესაბამისად, რამდენის სრულყოფილად გაზრდასაც მოახერხებენ“ (4%); „რამდენსაც ოჯახი მოისურვებს (3.3%); „რაც მეტი მით უკეთესი“ (1.1%); „რამდენიც მეყოლება/ჩაისახება“ (0.4%); „რაოდენობის განსაზღვრა შეუძლებელია/ინდივიდუალურია ყველა ოჯახისთვის“ (0.4%); „ არ აქვს მნიშვნელობა/არ აქვს მნიშვნელობა, მთავარია მყავდეს“ (0.4%); „რამდენსაც ღმერთი მოგცემს“ (0.2%); „ოჯახში ბავშვი არ არის აუცილებელი“ (0.2%); „მიჭირს პასუხის გაცემა“ (0.9%) (გრაფიკი 17).

კვლევის შედეგების მიხედვით, ოჯახში ბავშვების ყველაზე ხშირად დასახელებულმა რაოდენობამ შეადგინა 3 ბავშვი (ბავშვთა იდეალური რაოდენობის საშუალო კი - 2.94), რაც საკმაოდ იმედისმომცემი ტენდენციაა, თუ სამომავლოდ მისი რეალიზების ხარისხიც მეტ-ნაკლებად ასეთივე მაღალი დარჩება.

გრაფიკი 17. ოჯახში ბავშვების იდეალური რაოდენობის განაწილება რესპონდენტთა სქესის მიხედვით

ბავშვების სასურველი რაოდენობა

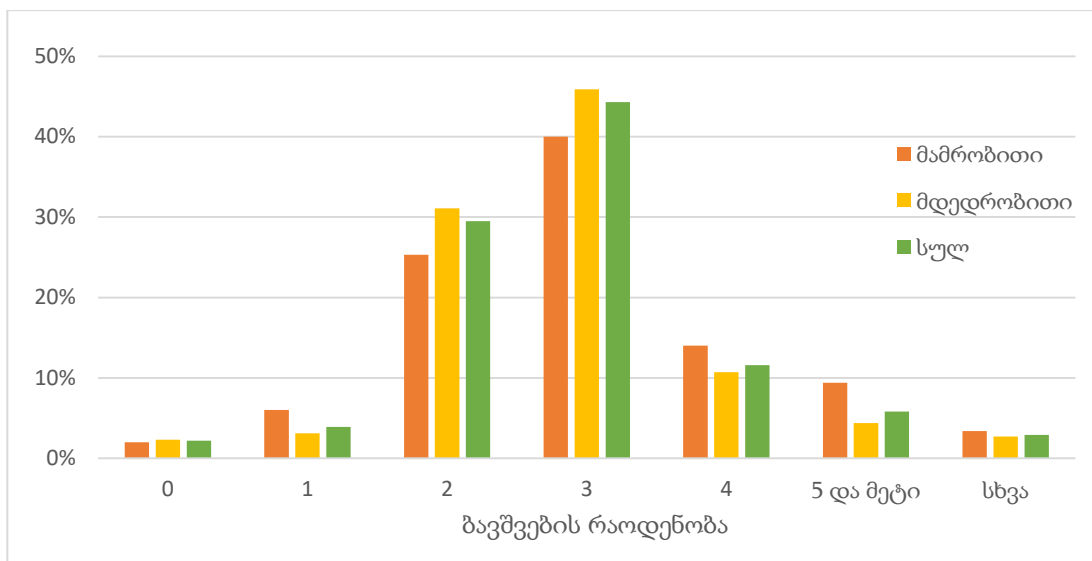
ბავშვების სასურველი რაოდენობა არის ის რაოდენობა, რომლის ყოლასაც ამჯობინებდა ადამიანი თავის ოჯახში, პირადი მისწრაფებებიდან გამომდინარე, ცხოვრების კონკრეტული პირობების გათვალისწინებლად. ბავშვების სასურველი რაოდენობა „ბავშვის ყოლის მოთხოვნის“ გამოხატულ მაჩვენებელს წარმოადგენს (წულაძე გ. , 2012).

შედეგების მიხედვით, ბავშვების სასურველი რაოდენობის საშუალომ 2.79 ბავშვი შეადგინა, რაც ახლოს არის ბავშვების იდეალური რაოდენობის საშუალო მაჩვენებელთან - 2.94 ბავშვი. ამ შემთხვევაშიც, ახალგაზრდებისთვის 3 ბავშვის ყოლა ყველაზე მეტად აღმოჩნდა სასურველი (44.3%), რესპონდენტების მესამედისთვის 2-ბავშვიანი ოჯახები (29.5%) არის სასურველი, გამოკითხულთა 11.6% კი 4 ბავშვს ისურვებდა. საინტერესოა, რომ 5 და მეტი ბავშვის მსურველთა რაოდენობა (5.8%) თითქმის ორჯერ უსწრებს 1 ბავშვის მსურველების (3.9%) რაოდენობას, ხოლო არც ერთი ბავშვი არ სურს გამოკითხულთა 2.2%-ს. ბავშვების სასურველი რაოდენობის შემთხვევაშიც დასახელდა „სხვა“ (2.9%) პასუხები: „რაც მეტი მით უკეთესი“ (0.4%); „რამდენიც მეყოლება/რამდენიც ჩაისახება“ (0.4%), „რამდენსაც ღმერთი მომცემს“ (0.2%); „არ აქვს მნიშვნელობა, მთავარია მყავდეს“ (0.2%); „მიჭირს პასუხის გაცემა“ (1.7%).

ბავშვების სასურველი რაოდენობის გენდერულ ჭრილში განხილვისასაც ისეთივე სურათი გვაქვს, როგორც ბავშვების იდეალური რაოდენობის შემთხვევაში. ქალების სურვილი, ჰყავდეთ 3 (45.9%) და 2 (31.1%) ბავშვი, უსწრებს მამაკაცებისთვის სასურველი ბავშვების იმავე რაოდენობას (შესაბამისად 40% და 25.3%); და პირიქით - 4 ბავშვის მსურველთა შორის მეტი მამაკაცია (14%), ვიდრე ქალი (10.7%); ხოლო 1 (6%) და „5 და მეტი“ ბავშვის (3.1%) ყოლის სურვილი მამაკაცებს შორის ორჯერ აღემატება ქალებში ანალოგიურ მაჩვენებელს (შესაბამისად 3.1% და 4.4%). არც ერთი ბავშვის ყოლის სურვილი (2.2%) კი ორივე სქესის შემთხვევაში თანაბარია (გრაფიკი 18).

საინტერესოა, რომ კვლევის შედეგების მიხედვით, ბავშვების იდეალური და სასურველი რაოდენობა ახლოს არის ერთმანეთთან და თითქმის 3 ბავშვს შეადგენს. რადგან

ბავშვების სასურველი რაოდენობა უფრო კონკრეტული მაჩვენებელია, ადამიანის კონკრეტული სურვილია (ვიდრე იდეალური რაოდენობა), უნდა ვივარაუდოთ, რომ რესპოდენტთა ეს სურვილი სტაბილურ სოციო-ეკონომიკურ პირობებში რეალიზირებული იქნება.

გრაფიკი 18. ბავშვების სასურველი რაოდენობის განაწილება რესპოდენტთა სქესის მიხედვით

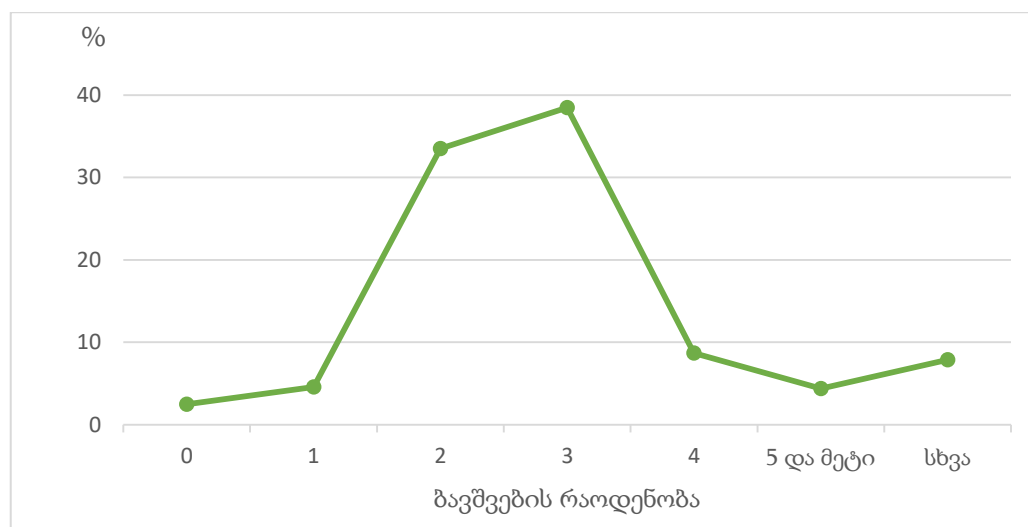
ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა

ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა, არის ბავშვების ის რაოდენობა, რომლის ყოლასაც აპირებს ადამიანი საერთოდ „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებიდან“ გამომდინარე, კონკრეტული ცხოვრების პირობების გათვალისწინებით (წულაძე გ. , 2012). ბავშვების მოსალოდნელ რაოდენობას აქვს პროგნოსტიკული მნიშვნელობა, რომელიც სამომავლოდ ძირითადად მართლდება ხოლმე. გაირკვა, რომ ამ მაჩვენებელს სტაბილური ხასიათი აქვს და საშუალოდ საკმაოდ ზუსტად რეალიზდება (წულაძე და სხვ., 1993).

იმ რესპოდენტებისთვის, რომელთაც ბავშვი ჯერ არ ჰყავთ, ბავშვების მოსალოდნელი საშუალო რაოდენობა განისაზღვრა - 2.65 ბავშვით, რაც ასევე ახლოს დგას ბავშვების სასურველი რაოდენობის საშუალო მაჩვენებელთან - 2.79. ამ შემთხვევაში, 3 (38.5%) და 2 ბავშვის (33.5%) მოსალოდნელი ყოლის მაჩვენებლები ძალიან უახლოვდება

ერთმანეთს, რომელსაც მოსდევს 4 ბავშვის მოსალოდნელი ყოლის სიხშირე (8.7%); ამის შემდეგ კი (წინა კითხვებზე გაცემული პასუხებისგან განსხვავებით) მოდის 1 (4.6%) და შემდგომ უკვე „5 და მეტი“ ბავშვის მოსალოდნელი ყოლის სიხშირე (4.4%). რესპონდენტთა ყველაზე მცირე ნაწილისთვის (2.5%) ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა შეადგენს 0-ს. რაც შეეხება კატეგორიას „სხვა“ (7.9%) ამ შემთხვევაშიც იგივე პასუხებია დაფიქსირებული რაც ზემოთ განვიხილეთ, თითოეული მათგანი 0.2%-ით (ანუ თითო/ერთი რესპონდენტის მიერ გაცემული პასუხი) წარმოდგენილი (გრაფიკი 19).

რადგან ჩემი კვლევის ფარგლებში, ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის საშუალო განისაზღვრა 2.65 ბავშვით და ასევე გამოკითხულთა დაახლოებით 1/3 - სთვის ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა არის 3 და 2 ბავშვი, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ მოცემული მოსალოდნელი რაოდენობის რეალიზაციის შემთხვევაში მოსახლეობის გაფართოებული აღწარმოების რეჟიმი იქნება მიღწეული. თუმცა, ასე ცალსახად დასკვნას ვერ გამოვიტანთ, რადგან მხედველობაში უნდა მივიღოთ ყველა ის ფაქტორი, რომელიც აფერხებს მოსახლეობის რეპროდუქციული განწყობის რეალიზებას.

გრაფიკი 19. ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა (მათთვის ვისაც არ ჰყავს ბავშვი)

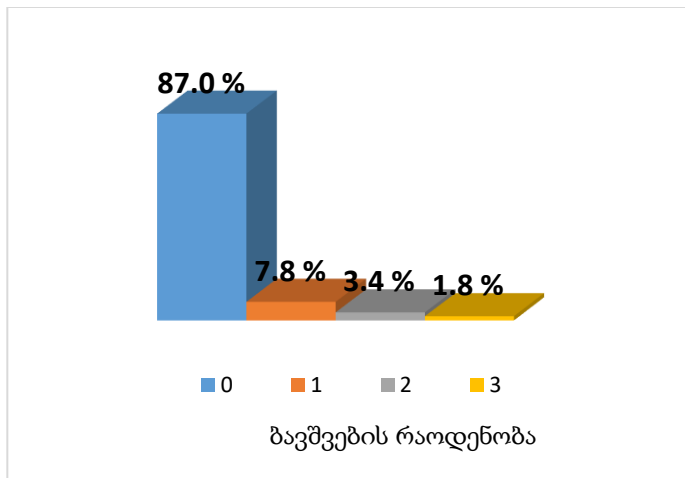
ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობა

ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობა არის ბავშვების ის რაოდენობა, რომელიც ადამიანს ჰყავს გარკვეული მომენტისათვის. კვლევისთვის და პროგნოზირებისთვის მიზანშეწონილია ფაქტობრივი და მოსალოდნელი (კიდევ) რაოდენობის შესახებ (იხ. ქვემოთ) კითხვებზე მიღებულ პასუხთა ჯამის დადგენა (წულაძე გ., 2012).

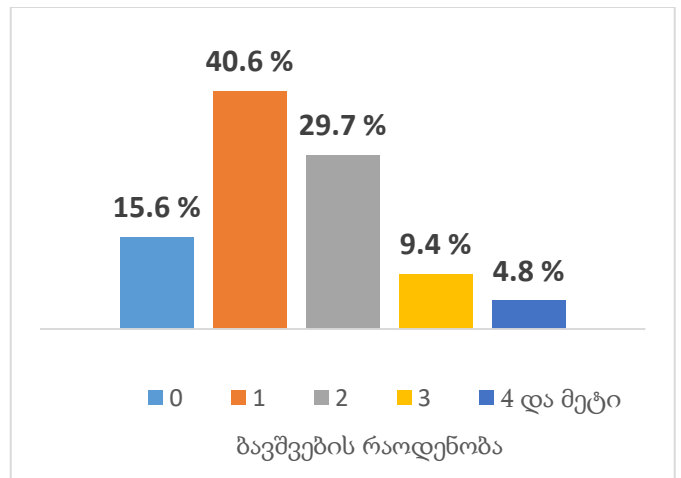
რესპონდენტთა 87%-ს არ ჰყავს ბავშვი, თუმცა მათ შორის ვისაც ჰყავს, ყველაზე მაღალი წილით ერთბავშვიანი ოჯახები (7.8%) არიან წარმოდგენილი, რომლებსაც რაოდენობრივად ორჯერ ჩამორჩება ორბავშვიანი ოჯახები (3.4%), ბოლოს კი ყველაზე მცირე რაოდენობით ფიქსირდებიან სამბავშვიანი ოჯახები (1.8%) (გრაფიკი 20).

ბავშვების მოსალოდნელი (კიდევ) რაოდენობა (ბავშვიანი ოჯახებისთვის)

ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის გამოსავლენად ბავშვიანი ოჯახებისთვის ცალკე კითხვა იყო გამოყოფილი, რომელზე პასუხების მიხედვითაც გამოვლინდა, რომ ბავშვიანი ოჯახები საშუალოდ კიდევ 1.3 ბავშვის გაჩენას აპირებენ. ბავშვიანი რესპონდენტების ყველაზე დიდი რაოდენობა - 40.6% კიდევ 1 ბავშვის გაჩენას აპირებს, 29.7% კი - 2 ბავშვისას, აღარ აპირებს ბავშვის გაჩენას 15.6%, 3 ბავშვის გაჩენას აპირებს 9.4%, 4 და მეტი ბავშვის გაჩენას კი - 4.8% აპირებს (გრაფიკი 21).

გრაფიკი 20. ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობა

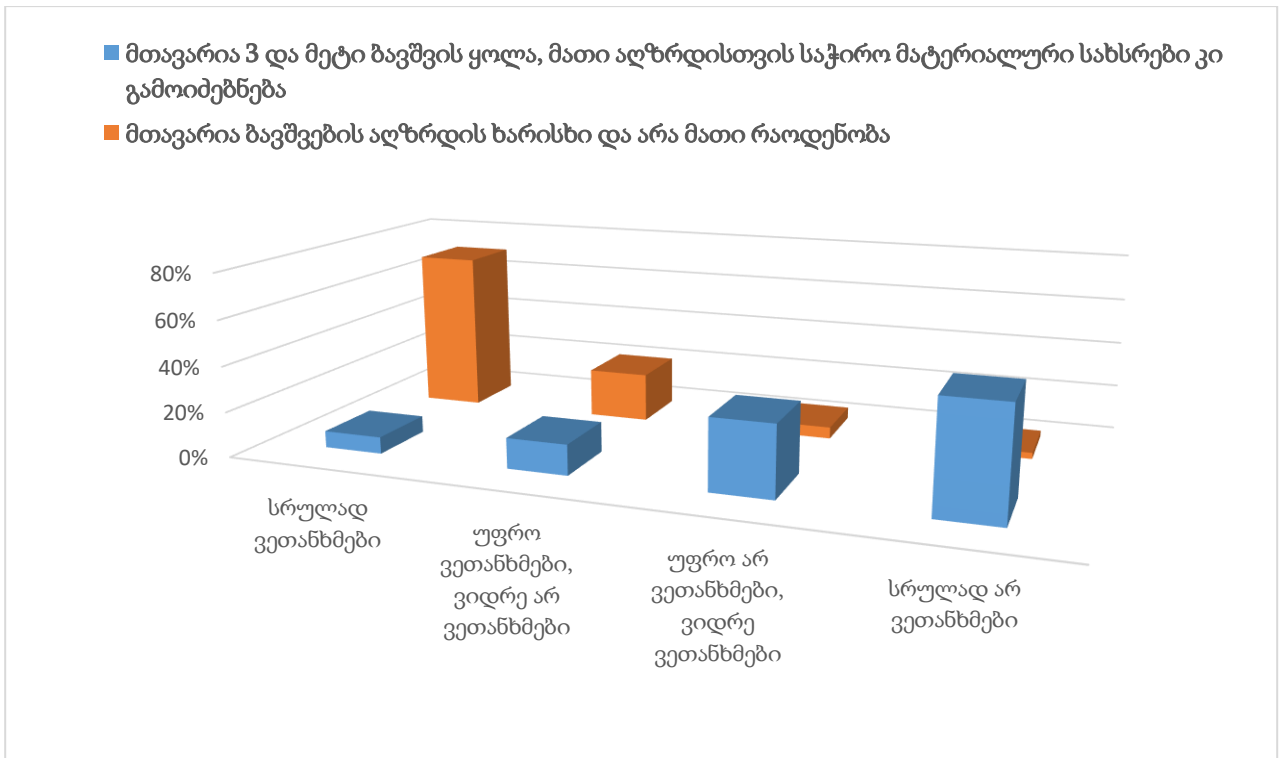
გრაფიკი 21. ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა (ბავშვიანი ოჯახებისთვის)

5.4. დამოკიდებულება ბავშვების რაოდენობასთან მიმართებაში

საინტერესოა, თუ განვიხილავთ ახალგაზრდების დამოკიდებულებას ბავშვების რაოდენობასთან მიმართებაში, რომელიც ფორმულირებული იყო შემდეგი დებულებებით: „მთავარია სამი და მეტი ბავშვის ყოლა, მათი აღზრდისთვის საჭირო მატერიალური სახსრები კი გამოიძებნება“ და „მთავარია ბავშვების აღზრდის ხარისხი და არა მათი რაოდენობა“. ეს ორი დებულება - ერთმანეთის საპირისპირო დებულებებია. გაცემული პასუხები შემდეგ სურათს იძლევა: პირველ დებულებას - „მთავარია სამი და მეტი ბავშვის ყოლა, მათი აღზრდისთვის საჭირო მატერიალური სახსრები კი გამოიძებნება“ რესპონდენტთა თითქმის ნახევარი „სრულად არ ეთანხმება“ (48.1%), ასევე დიდი წილი - მესამედზე მეტი „უფრო ეთანხმება, ვიდრე არ ეთანხმება“ (31.2%), ყველაზე ცოტა რესპონდენტი კი აღნიშნულ დებულებას „სრულად ეთანხმება“ (7.3%). თუ სქესის მიხედვით განვიხილავთ ამ საკითხის მიმართ დამოკიდებულებას, ქალები (49.8%) კაცებთან შედარებით (43.9%) მეტად იზიარებენ ამ მიდგომას („სრულად არ ეთანხმება“), შესაბამისად, მეორე დებულების - „მთავარია ბავშვების აღზრდის ხარისხი და არა მათი რაოდენობა“ მიმართ დამოკიდებულებისას გამოვლინდა, რომ ქალებისთვის (72.8%) უფრო პრიორიტეტული აღმოჩნდა ბავშვების აღზრდის ხარისხი და არა მათი რაოდენობა ვიდრე კაცებისთვის (65.1%). ზოგადად კი ორივე სქესის წარმომადგენლების უმრავლესობისთვის (70.7%) მნიშვნელოვანია ბავშვის აღზრდის ხარისხი და არა მათი რაოდენობა (გრაფიკი 22).

ბავშვების ყოლის, მათი რაოდენობისა და აღზრდის მიმართ დამოკიდებულების კვლევა მეტად მნიშვნელოვანი გახლავთ, რადგან მოტივები დიდწილად განსაზღვრავს ადამიანის სამომავლო ქცევას (ჩვენს შემთხვევაში რეპროდუქციულ ქცევას). რეპროდუქციული მოტივაცია ორ ძირითად ჯგუფად შეგვიძლია დავყოთ: 1) ბავშვების ყოლის ის მოტივები, რომლებიც ხელს უწყობენ ბავშვების ყოლას და 2) ბავშვების ყოლის ხელისშემშლელი მოტივები. ჩვენს კვლევაში მონაწილე ახალგაზრდებისათვის მცირეწილიანობა განმტკიცებულია ბავშვთა აღზრდის ხარისხითა და მშობელთა პასუხისმგებლობის გაზრდის არგუმენტით, რაც თანამედროვე განვითარებული ქვეყნების ბავშვთა ყოლის მოტივებს ემთხვევა. ოჯახში, სულ უფრო და უფრო, წინა პლანზე გამოდის

მშობელთა პასუხისმგებლობა შვილებლისადმი, მათი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისადმი, განათლებისა და განვითარებისადმი. ეს პროცესი კი უდავოდ შეამცირებს ბავშვთა შობადობის ინტენსივობას, რაც მოსახლეობის რიცხოვნების შემცირების ერთ-ერთი ძირითად ფაქტორად იქცევა.

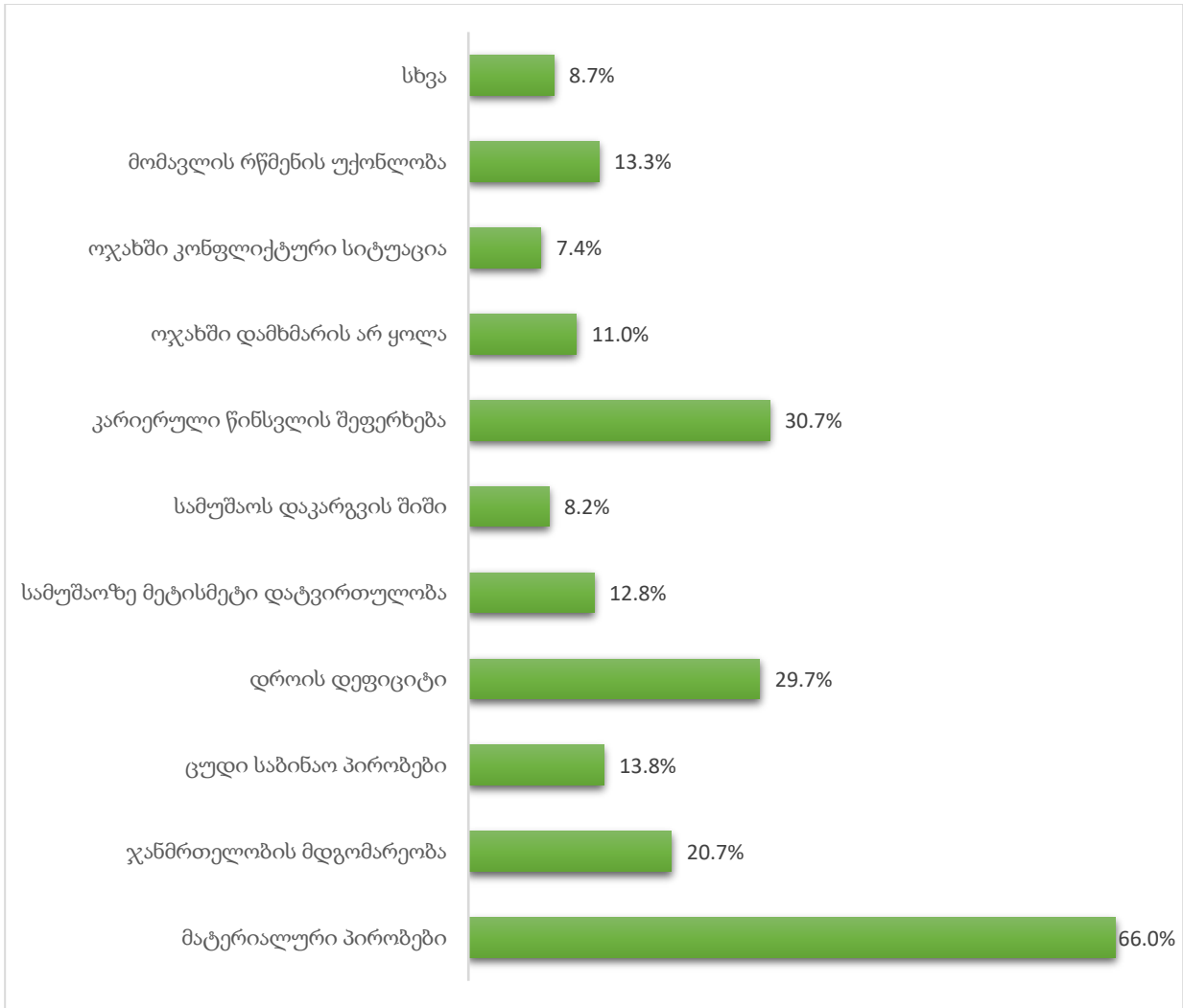
გრაფიკი 22. დებულებების - ბავშვების ყოლის რაოდენობასთან და მათი აღზრდის ხარისხთან დაკავშირებულ კითხვებზე პასუხების განაწილება

5.5. ბავშვების ყოლის ხელისშემშლელი ფაქტორები

რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევისას, მეტად მნიშვნელოვანია იმ ფაქტორების კვლევა და გაანალიზება, რომლებიც აფერხებს ბავშვების სასურველი რაოდენობის ყოლას. ამ საკითხთან დაკავშირებით, რესპონდენტებს საშუალება მიეცათ აზრი დაეფიქსირებინათ (მიეთითებინათ 3 პასუხი) ნახევრად დახურულ კითხვაზე, რომლის შედეგებიც ასე გამოიყურება: რესპონდენტების 66% მთავარ შემაფერხებელ ფაქტორად „მატერიალურ პირობებს“ ასახელებს, ასევე დიდი პროცენტული წილი უჭირავს

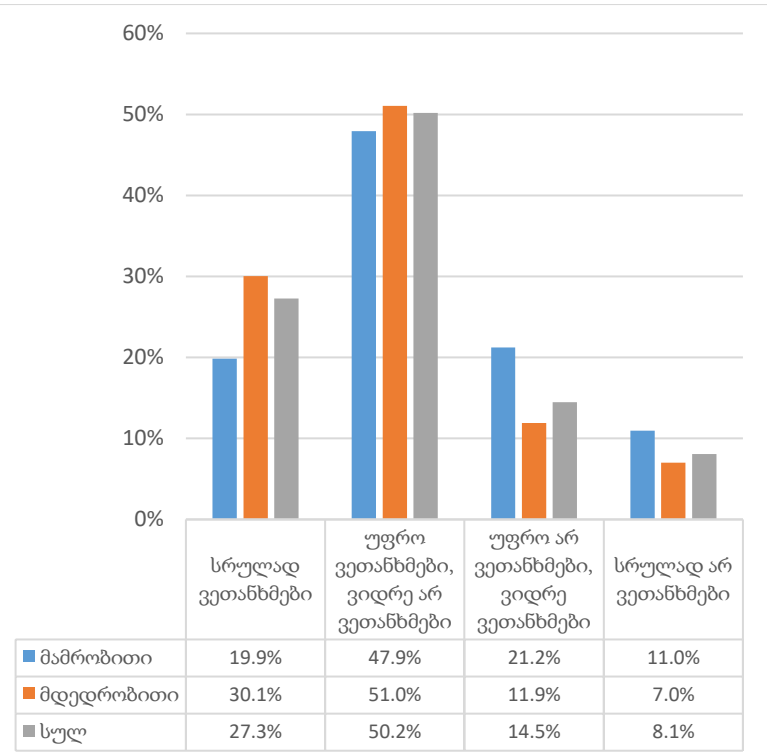
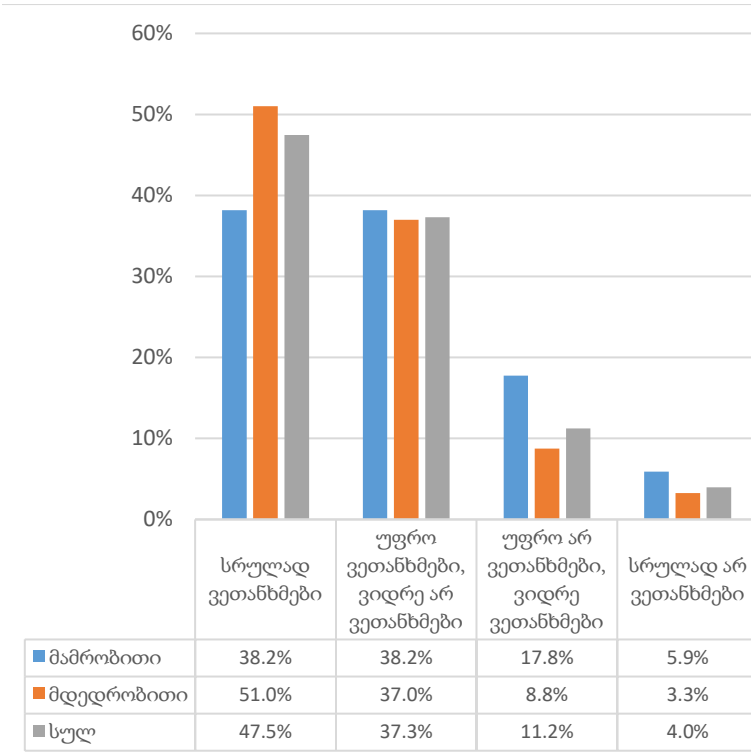
„კარიერული წინსვლის შეფერხებას“ (30.7%) და „დროის დეფიციტს“ (29.7%), რომელსაც ახლოს მდგომი პროცენტული მაჩვენებლებით მოჰყვება „ცუდი საბინაო პირობები“ (13.8%), „მომავლის რწმენის უქონლობა“ (13.3%) და „სამუშაოზე მეტისმეტი დატვირთულობა“ (12.8%), ბოლოს კი - „სამუშაოს დაკარგვის შიშის“ (8.2%) და ოჯახში კონფლიქტური სიტუაციის“ (7.4%) ფაქტორები. ვინაიდან აღნიშნული კითხვა ნახევრად დახურული იყო, რესპონდენტებს საშუალება ჰქონდათ, რომ სხვა ფაქტორებიც დაესახელებინათ, რომლებიც კატეგორიაში „სხვა“ (8.7%) გაერთიანდა: „მიჭირს პასუხის გაცემა/არ მიფიქრია“ (2.8%), „არაფერი არ აფერხებს/მყავს იმდენი, რამდენიც მინდოდა“ (1.5%), „გარემოს არასტაბილურობა/არათანაბარი გარემო“ (0.8%), „ბავშვის ყოლის სურვილის არ ქონა“ (0.8%), „შესაფერისი პარტნიორის არ ყოლა“ (0.5%), „ბავშვის აღზრდის სირთულე/შიში“ (0.5%), „ფსიქოლოგიურად მოუმზადებლობა/სუსტი ნერვები“ (0.3%), „მეუღლის სურვილი“ (0.3%), „სურვილის ცვლილება“ (0.3%), „ასაკი“ (0.3%), „რეპროდუქციული უნარის არ ქონა“ (0.3%), „ქვრივი ვარ“ (0.3%) (გრაფიკი 23).

კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოს მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა მთელი სიმძაფრით აისახება ახალგაზრდების ამჟამინდელ და სამომავლო ცხოვრებაზე (ჩვენს შემთხვევაში - ბავშვების ყოლის მიმართულებით). არასახარბიელო მატერიალური პირობები, კარიერული წინსვლის რთული გზა, დროის დეფიციტი, პერსპექტივის უქონლობა, ცუდი საბინაო პირობები და სხვა შემაფერხებელი ფაქტორები ამცირებს რეპროდუქციულ განწყობის მაჩვენებლებს და შესაბამისად, მისი რეალიზების ხარისხს რეპროდუქციულ ქცევაში.

გრაფიკი 23. ბავშვების სასურველი რაოდენობის ყოლის შემაფერხებელი მიზეზების განაწილება

აქვე შეგვიძლია განვიხილოთ რესპონდენტების დამოკიდებულება იმ დებულებების მიმართ, რომლებიც უშუალო კავშირშია ბავშვების სასურველი რაოდენობის ყოლის შემაფერხებელ ფაქტორებთან (გრაფიკი 24; გრაფიკი 25). გრაფიკებზე თვალსაჩინოდ არის ნაჩვენები რესპონდენტთა პასუხების განაწილება იმ დებულებებზე, რომლებიც უკავშირდება ეკონომიკური მდგომარეობისა და ქალების ემანსიპაციის კავშირს ბავშვების რაოდენობასთან. მიღებული შედეგები ემთხვევა და განამტკიცებს ზემოთ განხილულ ბავშვების სასურველი რაოდენობის ყოლის შემაფერხებელ მიზეზებს.

გრაფიკი 24. დებულებაზე - ეკონომიკური მდგომარეობა მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ბავშვების რაოდენობას ოჯახში - მიღებული პასუხების განაწილება

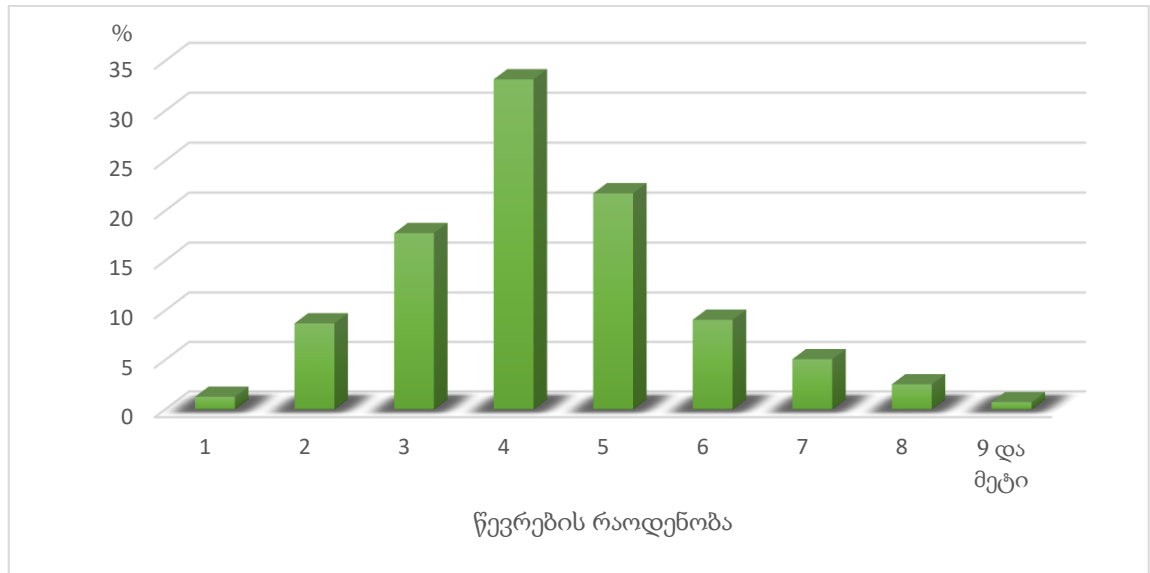
გრაფიკი 25. დებულებაზე - ქალების ემანსიპაცია მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს შობადობაზე - მიღებული პასუხების განაწილება

5.6. თაობებს შორის რეპროდუქციული ქცევის ევოლუცია

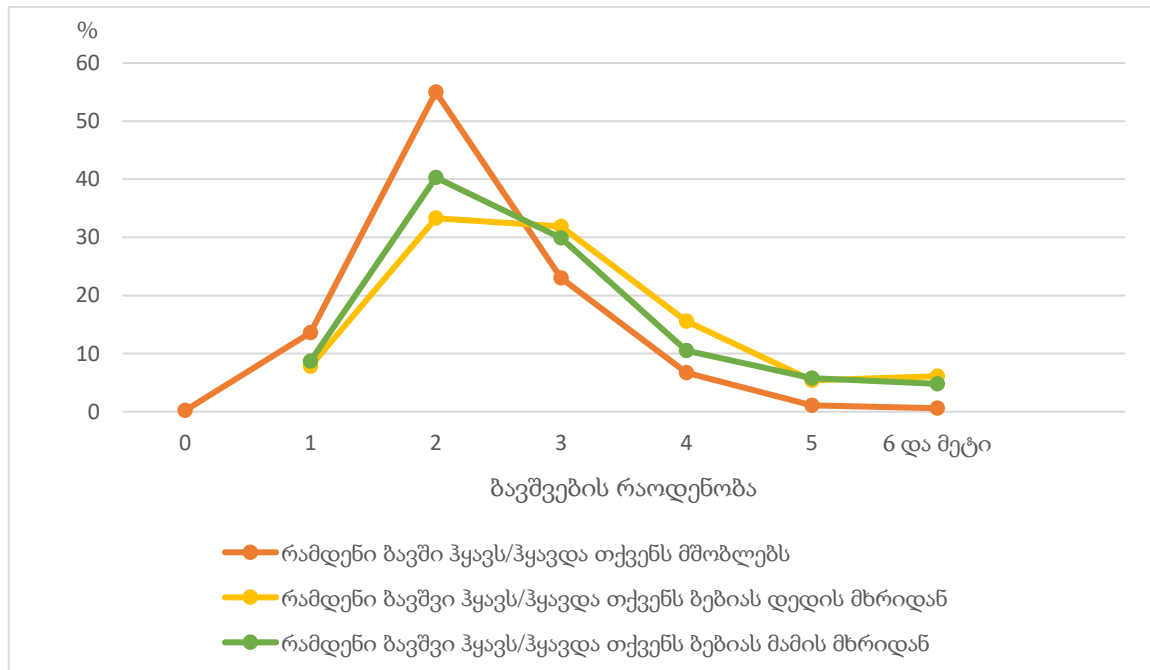
რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის შესწავლა საინტერესოა წინა თაობების რეპროდუქციული ქცევის გათვალისწინებით, რათა მოხდეს პროცესის დინამიკაში, თაობათა ცვლის ფონზე გაანალიზება. ამასთან საგულისხმოა, რომ რეპროდუქციული განწყობის ჩამოყალიბებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს, იმას, თუ რამდენწევრიან ოჯახში იზრდებიან ის ადამიანები, რომლებიც მომავალში თავად ჩაერთვებიან თაობათა აღწარმოების პროცესში.

კვლევის შედეგების მიხედვით, საშუალოდ რესპონდენტთა ოჯახების უმრავლესობა 4 წევრისგან შედგება (35%), მშობლების მიერ გაჩენილი ბავშვების რაოდენობა კი საშუალოდ 2.28 ბავშვს (55%) წარმოადგენს, მაშინ როცა მათი ბებია-ბაბუების მიერ გაჩენილი ბავშვების რაოდენობა საშუალოდ დაახლოებით 3 ბავშვს უდრიდა (30%); სამშვილიანი ოჯახების

წილი დაკლებულია (23%), შესაბამისად იგივე ტენდენციაა სამზე მეტ შვილიანი ოჯახების განაწილებაში. ბებია-ბაბუებისა და მშობლების თაობას შორის შეინიშნება ბავშვთა რაოდენობის კლება და მცირეშვილიანი ოჯახების წლის ზრდა (გრაფიკი 26; გრაფიკი 27).

გრაფიკი 26. ოჯახების განაწილება წევრთა რაოდენობა მიხედვით

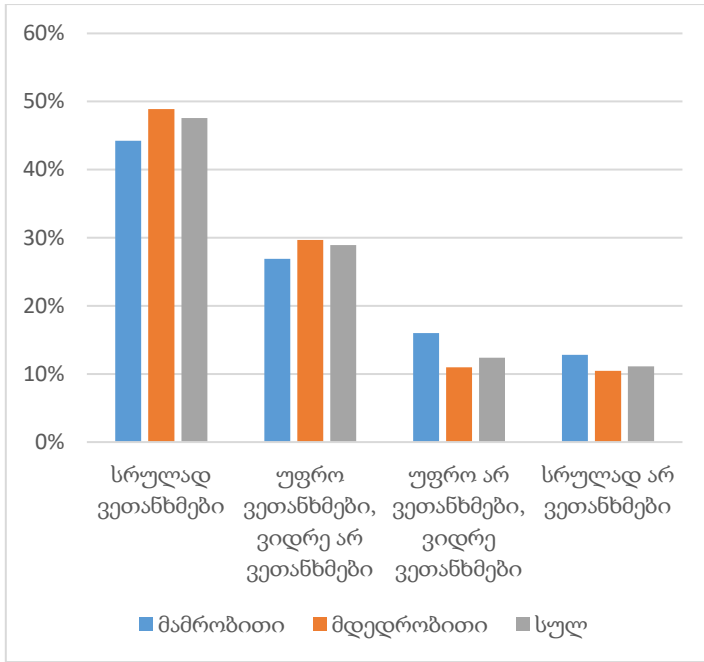

გრაფიკი 27. ბავშვების რაოდენობის ცვლილება მშობლებისა და ბებიების თაობაში

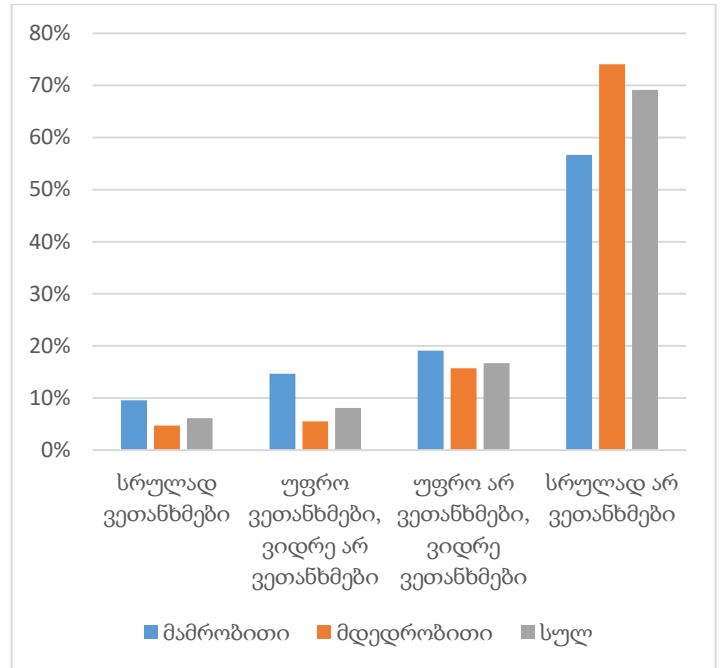
5.7. დამოკიდებულება ქორწინების გარეშე ბავშვის ყოლის მიმართ

კვლევის ფარგლებში მოხდა ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენასთან დაკავშირებით ახალგაზრდების აზრის, მათი ღიაობისა და საზოგადოებაში არსებული სტერეოტიპების შესწავლა. კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ რესპონდენტთა უმრავლესობა (47.6%) მიიჩნევს („სრულად ეთანხმება“), რომ ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა ქორწინების გარეშე გამართლებულია. მცირე ნაწილი (11.1%) კი ამ დებულებას „სრულად არ ეთანხმება“. ამის საპირწოდენ, დებულება - „ქორწინების გარეშე ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა ზნეობრივად გაუმართლებელია“, რესპონდენტთა უმრავლესობისთვის (69.2%) მიუღებელია („სრულად არ ეთანხმება“), მხოლოდ რესპონდენტთა უმცირესობა (6.1%) იზიარებს ამ მოსაზრებას („სრულად ეთანხმება“). საინტერესოა ამ საკითხის გენდერულ ჭრილში განხილვა. ორივე შემთხვევაში, მოცემულ დებულებებზე, როგორც ქალების, ასევე კაცების მოსაზრება ერთმანეთს ემთხვევა; თუმცა ქალების მეტი წილი (74.1%) მიიჩნევს, რომ ზნეობრივად გაუმართლებელი არ არის ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენა, მაშინ როდესაც მამაკაცებში ამავე მოსაზრებას ბევრად ნაკლები იზიარებს (56.7%); შესაბამისად, ამავე დებულებას ზნეობრივად გაუმართლებლად მიიჩნევს კაცების თითქმის ორჯერ მეტი რაოდენობა (9.6%) ვიდრე ქალებისა (4.7%) (გრაფიკი 28; გრაფიკი 29).

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გამოკითხულ ახალგაზრდებს შორის საკმაოდ ტოლერანტული დამოკიდებულებაა ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენასთან დაკავშირებით. რაც თანამედროვე ეპოქაში საკმაოდ მზარდი და სულ უფრო მეტად მისაღები დამოკიდებულებაა. საქართველოში, 2015 წლის მონაცემებით, ყველა დაბადებულს შორის, რეგისტრირებულ ქორწინების გარეშე შობადობა, მხოლოდ დედის განაცხადის საფუძველზე, 2.3%-ს შეადგენს (საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2016).

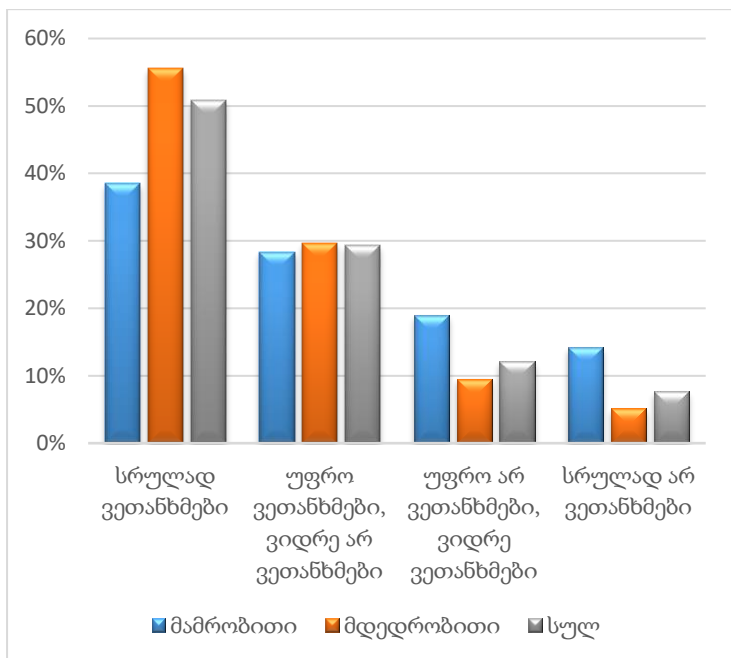
გრაფიკი 28. დებულებაზე - ქორწინების გარეშე გამართლებულია ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა - პასუხების განაწილება

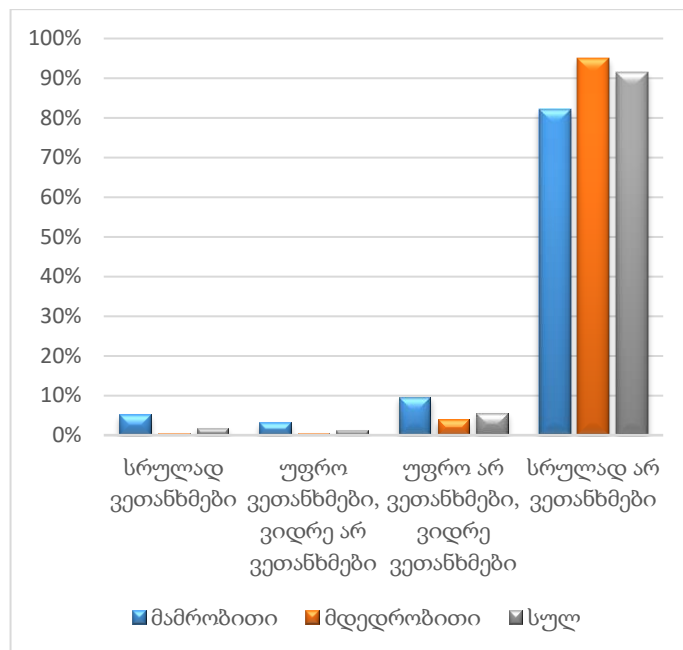
გრაფიკი 29. დებულებაზე - ქორწინების გარეშე ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა ზნეობრივად გაუმართლებელია - პასუხების განაწილება

აქვე მინდა ხაზი გავუსვა იმ ფაქტს, რომ ხშირად, საზოგადოება უფრო ტოლერანტულია, როდესაც რაიმე ქცევას ზოგად, გლობალურ ჭრილში აფასებს, ხოლო თუ ეს ქცევა მას ან მის საახლოებლო წრეს ეხება, მათი დამოკიდებულება/შეფასება, მეტად „მკაცრი“ და „ტრადიციული“ ხდება. ამ ფაქტორის შესამოწმებლად და უფრო რეალური შედეგების მისაღებად, კვლევაში გამოყენებული იყო დებულებები, რომელთა მიზანს წარმოადგენდა გამოველინა ახალგაზრდების დამოკიდებულება იმ შემთხვევაში, თუ რესპონდენტის ახლობელი ქალი (შვილი, და, ნათესავი, მეგობარი) ქორწინების გარეშე ბავშვს გააჩენდა. საინტერესოა მიღებული შედეგების გენდერულ ჭრილში გაანალიზება. ამ შემთხვევაშიც საგულისხმოა, რომ მოსაზრება მამაკაცებსა და ქალებს შორის მეტ-ნაკლებად ემთხვევა ერთმანეთს და მიღებულ საერთო სურათს. განვიხილოთ შემდეგი დებულება - „ჩემმა ახლობელმა ქალმა, ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს მოვუწონებ და ყველანაირად დავეხმარები“, ამ შემთხვევაში, რესპონდენტების ნახევარი (50.8%) „სრულად ეთანხმება“ აღნიშნულ მოსაზრებას, მართალია ქალების ხვედრითი წილი (55.6%) კაცებისაზე (38.5%) მაღალია, პასუხს - „უფრო ვეთანხმები, ვიდრე არ ვეთანხმები“ ორივე

სქესთან მიმართებაში თანაბარი წილი უჭირავს, სხვა პასუხების შემთხვევაში კი - „უფრო არ ვეთანხმები, ვიდრე ვეთანხმები“ და „სრულად არ ვეთანხმები“ ქალების წილი (9.6% და 5.2%) კაცებთან შედარებით (18.9% და 14.2%) 2-3-ჯერ იკლებს (გრაფიკი 30). რაც შეეხება დებულებას - „ჩემმა ახლობელმა ქალმა, ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს გავწყვეტ მასთან ურთიერთობას“, რესპონდენტების სრული უმრავლესობა (91.4%) „სრულად არ ეთანხმება“ ამ მოსაზრებას. მომდევნო პასუხებშიც მათი პროცენტული წილი ორივე სქესის შემთხვევაში სულ უფრო და უფრო მცირდება. საერთო მაჩვენებლის მიხედვით, ურთიერთობას გაწყვეტდა რესპონდენტთა მხოლოდ 1.8% (მათ შორის ქალების 0.5% და კაცების 5.1%) (გრაფიკი 31).

გრაფიკი 30. დებულებაზე - ჩემმა ახლობელმა ქალმა ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს მოვუწონებ და ყველანაირად დავებმარები - პასუხების განაწილება

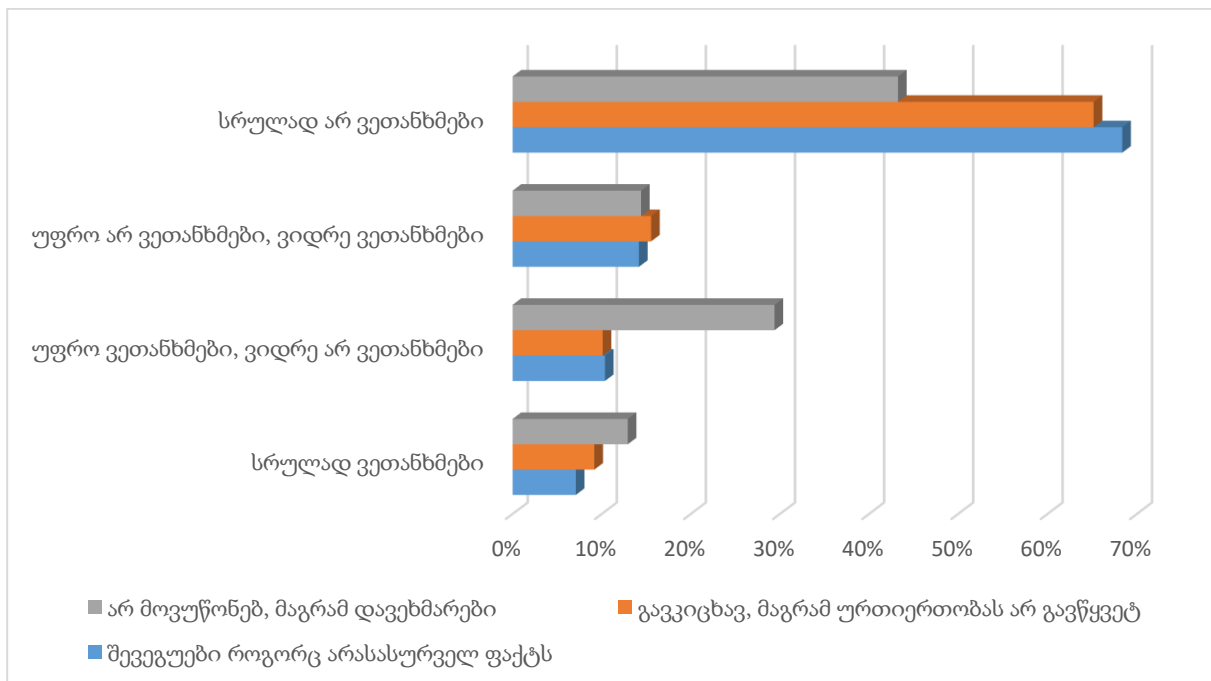

გრაფიკი 31. დებულებაზე - ჩემმა ახლობელმა ქალმა ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს გავწყვეტ მასთან ურთიერთობას - პასუხების განაწილება

კვლევაში ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენის მიმართ დამოკიდებულების შესასწავლად გამოყენებულ იქნა როგორც რადიკალური დამოკიდებულების გამომხატველი (ზემოთ განხილული), ასევე უფრო შუალედური დებულებებიც, როგორებიცაა - „ჩემმა ახლობელმა ქალმა ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს შევეგუები, როგორც

არასასურველ ფაქტს/გავკიცხავ, მაგრამ ურთიერთობას არ გავწყვეტ/არ მოვუწონებ, მაგრამ დავებმარები“. როგორც კვლევის შედეგები გვიჩვენებს, ახლობელი ქალის მიერ ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენის შემთხვევაში, რესპონდენტთა უმრავლესობა „სრულად არ ეთანხმება“ მოცემულ მოსაზრებას, რომ „შევეგუები, როგორც არასასურველ ფაქტს“ (68.4%), „გავკიცხავ, მაგრამ ურთიერთობას არ გავწყვეტ“ (65.2%), „არ მოვუწონებ, მაგრამ დავებმარები“ (43.3%). ასევე თვალშისაცემია, რომ მოსაზრებას „არ მოვუწონებ, მაგრამ დავებმარები“, რესპონდენტთა დიდი პროცენტული წილი (29.4%) „უფრო ეთანხმება, ვიდრე არ ეთანხმება“ (გრაფიკი 32).

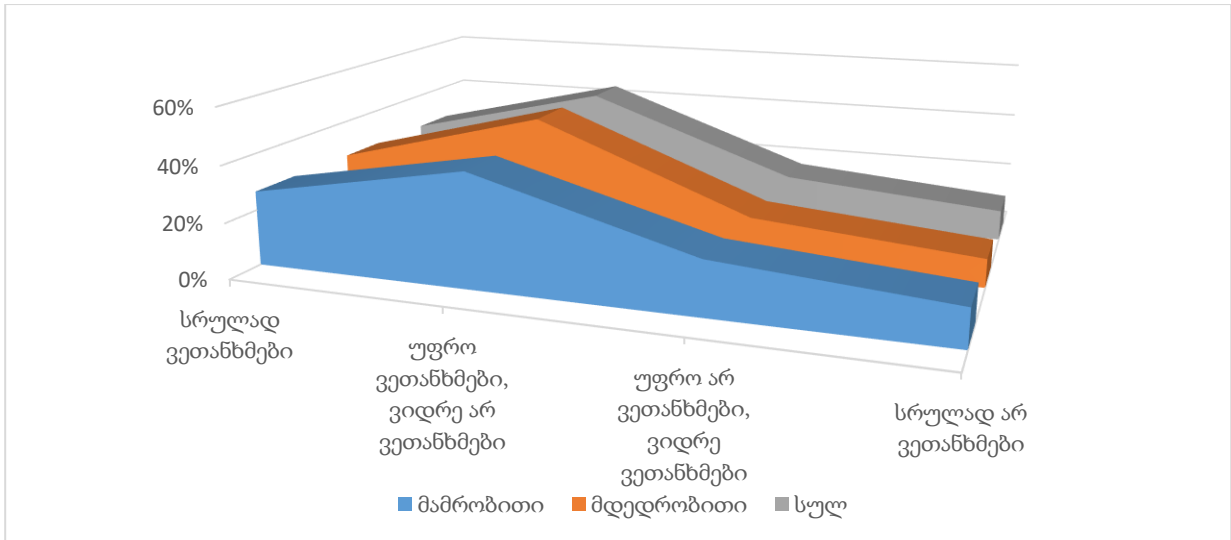
მიღებული შედეგების მიხედვით, შეიძლება ითქვას, რომ ქართველი ახალგაზრდები ბავშვებს საზოგადოების ერთ-ერთ ღირებულ და საზრუნავ ობიექტად მიიჩნევენ. საჭიროების შემთხვევაში, ისინი მზად არიან დახმარება გაუწიონ მარტოხელა დედასა და ბავშვს და თავისი წვლილი შეიტანონ მის აღზრდაში.

გრაფიკი 32. დებულებებზე - ჩემმა ახლობელმა ქალმა/ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს არ მოვუწონებ, მაგრამ დავებმარები / გავკიცხავ, მაგრამ ურთიერთობას არ გავწყვეტ / შევეგუები, როგორც არასასურველ ფაქტს - პასუხების განაწილება

დასასრულს, საინტერესოა განვიხილოთ თუ რას ფიქრობენ რესპონდენტები შემდეგი მოსაზრების შესახებ - „ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენისთვის ჩვენი საზოგადოება მზად არ არის“. უმრავლესობა (45%) ამ მოსაზრებას „უფრო ეთანხმება, ვიდრე არ ეთანხმება“, გამოკითხულთა მეოთხედი (26.6%) კი „სრულად ეთანხმება“. მხოლოდ მცირე ნაწილი (11%) „სრულად არ ეთანხმება“ მოცემულ დებულებას. სქესის მიხედვით ამ საკითხთან დამოკიდებულება ფაქტობრივად თანაბრად ნაწილდება (გრაფიკი 33).

ახალგაზრდების მიერ, ბავშვის ქორწინების გარეშე გაჩენის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულების შესაფება საკმაოდ კრიტიკულია. ეს ფაქტი შესაძლებელია საფუძველს მოკლებული არც იყოს, რადგან ახალგაზრდები ისმენენ წინა თაობის, გარშემომყოფთა აზრსა და განწყობებს ამ საკითხთან დაკავშირებით. წინა თაობებს საკმაოდ ტრადიციული გაგება და დამოკიდებულება ჰქონდათ ქორწინებასა და რეპროდუქციასთან დაკავშირებული ფასეულობების მიმართ. შესაბამისად, ყველა განსხვავებული და საპირისპირო ქმედება, სირცხვილად, დანაშაულად მიიჩნეოდა. გარდა ამისა, ოცდაათიოდე წლის წინ, ქართულ საზოგადოებაში ეს თემა საკმაოდ დახურული და ტაბუირებული გახლდათ. თანამედროვე საზოგადოება/ახალგაზრდობა მეტად ღია და მიმღებია ამ კუთხით, რასაც მრავალი ფაქტორი უწყობს ხელს: ბავშვის გაჩენა ადამიანის ცნობიერი არჩევანის შედეგი ხდება; პიროვნება სულ უფრო და უფრო მეტად ხდება ავტონომიური თავის გადაწყვეტილებებსა და ქმედებებში; ადამიანები გახსნილად და თამამად საუბრობენ ე.წ. „დახურულ თემებზე“; წინა პლანზე გამოდის ბავშვის ფასეულობა და არა მათი „კანონიერად, თუ უკანონოდ გაჩენის“ აქტი; თანამედროვე საზოგადოებისთვის (პერსონიფიცირებული საზოგადოებისთვის) დამახასიათებელი ცნობიერების ჩამოყალიბებასა და გავრცელებას კი ხელს უწყობს გახსნილი სოციალური ურთიერთობები, მასმედია და საგანმანათლებლო პროგრამები.

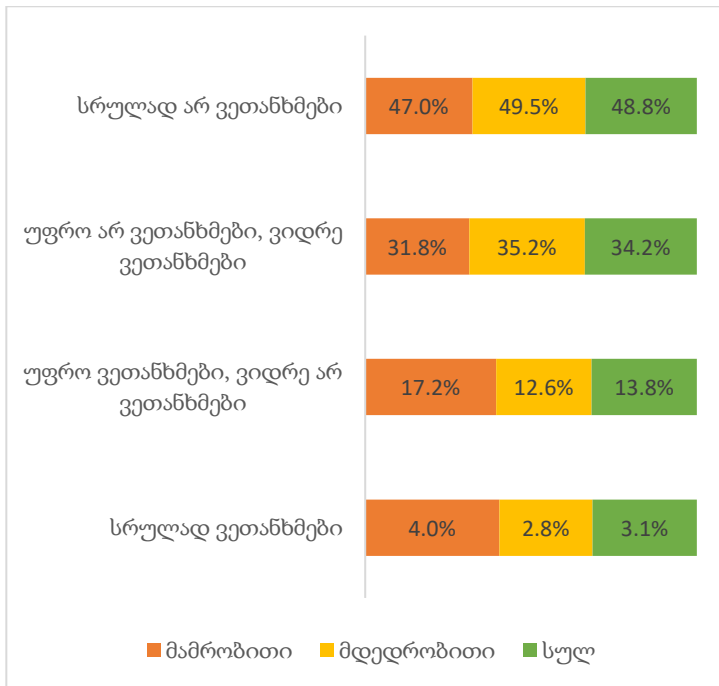

გრაფიკი 33. დებულებაზე - ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენისთვის ჩვენი საზოგადოება მზად არ არის - პასუხების განაწილება

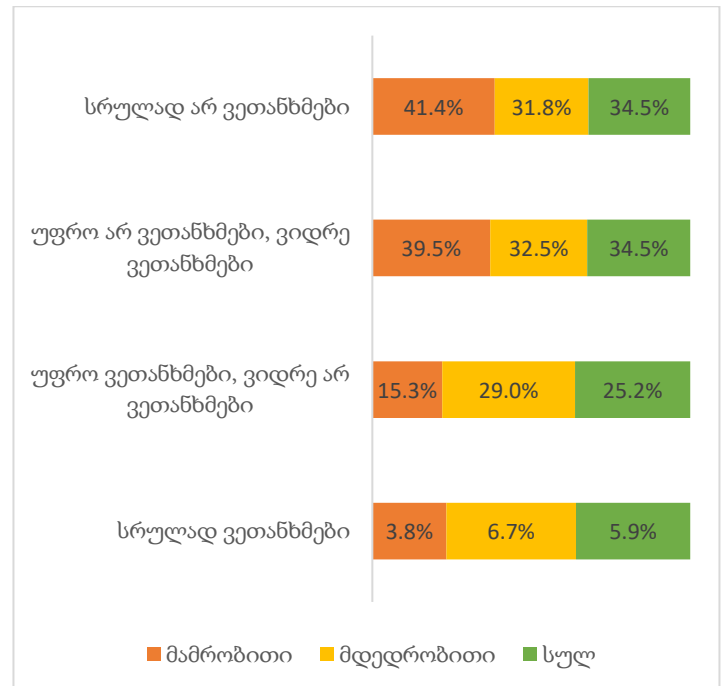
5.8. გენდერული როლი ბავშვების ყოლისა და ბავშვების სქესის მიმართ

კვლევის ფარგლებში მოხდა ოჯახში გენდერული როლების შესწავლა - უმეტეს შემთხვევაში ვინ იღებს გადაწყვეტილებას (ქალი თუ კაცი), თუ რამდენი ბავშვი იყოლიონ. კვლევის შედეგების მიხედვით, შეიძლება ითქვას, რომ რესპონდენტების აზრით, ერთპიროვნულად („სრულად არ ვეთანხმები“) არც კაცი (48.8%) წყვეტს ამ საკითხს და არც ქალი (34.5%). რესპონდენტთა მხოლოდ მცირე ნაწილი ფიქრობს („სრულად ეთანხმება“), რომ უმეტეს შემთხვევაში ოჯახში კაცი წყვეტს (3,1%) / ქალი წყვეტს (5,9%) თუ რამდენი ბავშვი იყოლიოს. თვალსაჩინოა, რომ კაცებთან შედარებით (15.3%) ქალი რესპონდენტების თითქმის 2-ჯერ მეტი რაოდენობა (29%) მიიჩნევს, რომ უფრო მეტად ქალი წყვეტს ამ საკითხს. სხვა პასუხების დაფიქსირებისას კი, ამ საკითხთან დამოკიდებულება ორივე სქესის შემთხვევაში მსგავსია (გრაფიკი 34; გრაფიკი 35).

რამდენადაც თანამედროვე ოჯახში ცოლ-ქმრის როლები თითქმის გათანაბრებულია, კვლევამ ერთხელ კიდევ დაადასტურა, რომ ბავშვების ყოლის შესახებ გადაწყვეტილებას ერთპიროვნულად არც ქალი იღებს და არც კაცი (80%-მდე). შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ბავშვების ყოლა და მათი რაოდენობა ცოლ-ქმარს შორის შეთანხმების შედეგია.

გრაფიკი 34. დებულებაზე - უმეტეს შემთხვევაში ოჯახში კაცი წყვეტს თუ რამდენი ბავშვი იყოლიოს - პასუხების განაწილება

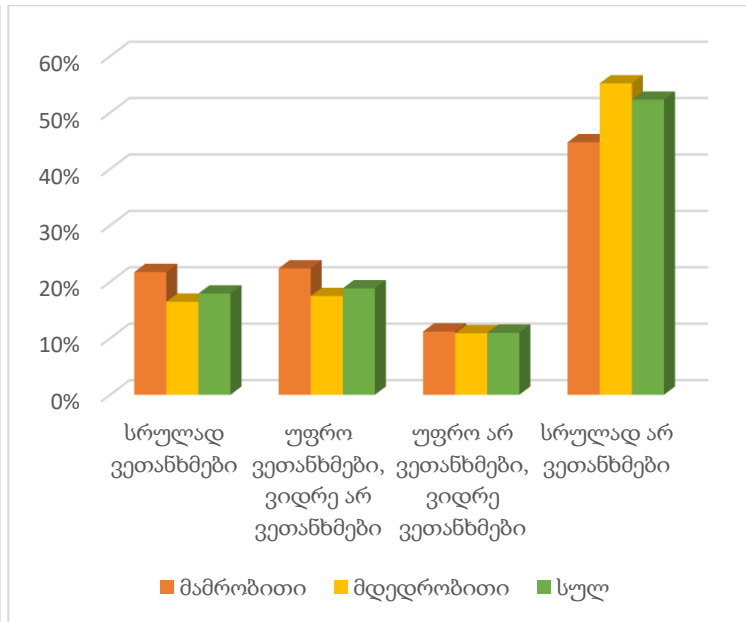
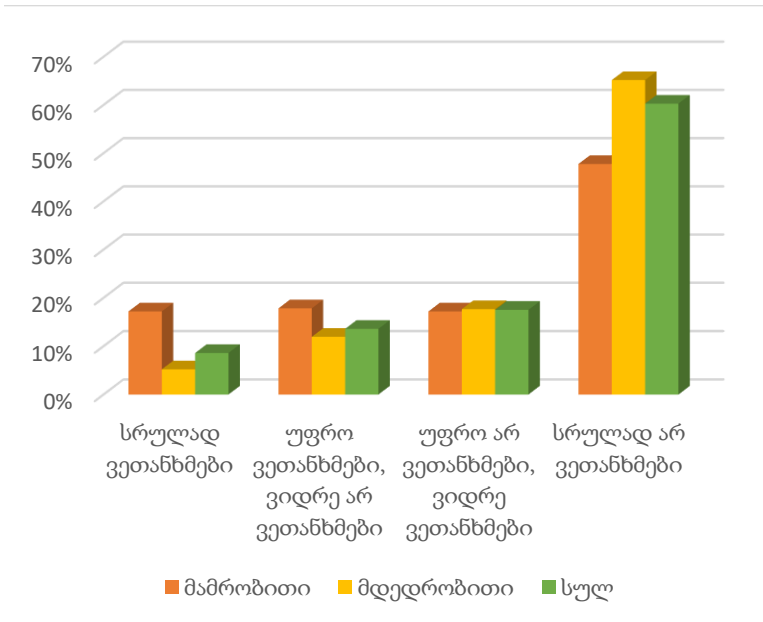
გრაფიკი 35. დებულებაზე - უმეტეს შემთხვევაში ოჯახში ქალი წყვეტს თუ რამდენი ბავშვი იყოლიოს - პასუხების განაწილება

მეტად საინტერესოა, თუ რას ფიქრობენ რესპონდენტები შემდეგ დებულებებთან დაკავშირებით - „ცოლ-ქმარს აუცილებლად უნდა ჰყავდეს ერთი ბიჭი/გოგონა მაინც“. ბიჭის ყოლის შემთხვევაში ამ დებულებას „სრულად არ ეთანხმება“ რესპონდენტთა ნახევარზე მეტი (60.3%), გოგონას შემთხვევაში კი დაახლოებით რესპონდენტების ნახევარი (52.3%). ქალი რესპონდენტების შემთხვევაში მოსაზრებას „სრულად ეთანხმება“ მათი უმცირესობა (5,2%), მაშინ როდესაც იგივე პასუხს აფიქსირებს კაცების 3-ჯერ მეტი რაოდენობა (17.2%). გამოკითხული კაცებისთვის ოჯახში ბიჭის ყოლა უფრო აუცილებელი აღმოჩნდა, ვიდრე ქალი რესპონდენტებისთვის (გრაფიკი 36).

რაც შეეხება გოგონას ყოლის აუცილებლობას, ამ შემთხვევაშიც უმეტესობა (52.3%) „სრულად არ ეთანხმება“ აღნიშნულ მოსაზრებას. ბიჭის ყოლისგან განსხვავებით, ამ შემთხვევაში, ორივე სქესის წარმომადგენლებს მეტ-ნაკლებად მსგავსი შეხედულება აქვთ აღნიშნულ დებულებასთან მიმართებაში. თუმცა საინტერესოა, რომ აქაც ქალებთან

შედარებით (16.5%), კაცი რესპონდენტების მეტი წილი (21.7%) „სრულად ეთანხმება“, რომ აუცილებელია ოჯახში ერთი გოგონა მაინც იყოს (გრაფიკი 37).

საბოლოო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ ახალგაზრდების უმეტესობაში (დაახლოებით 60%) ბავშვის სასურველი სქესის აუცილებლობაზე არც თუ დიდ აქცენტი კეთდება როგორც ბიჭის, ისე გოგონას შემთხვევაში.

გრაფიკი 36. დებულებაზე - ცოლ-ქმარს აუცილებლად უნდა ჰყავდეს ერთი ბიჭი მაინც - პასუხების განაწილება

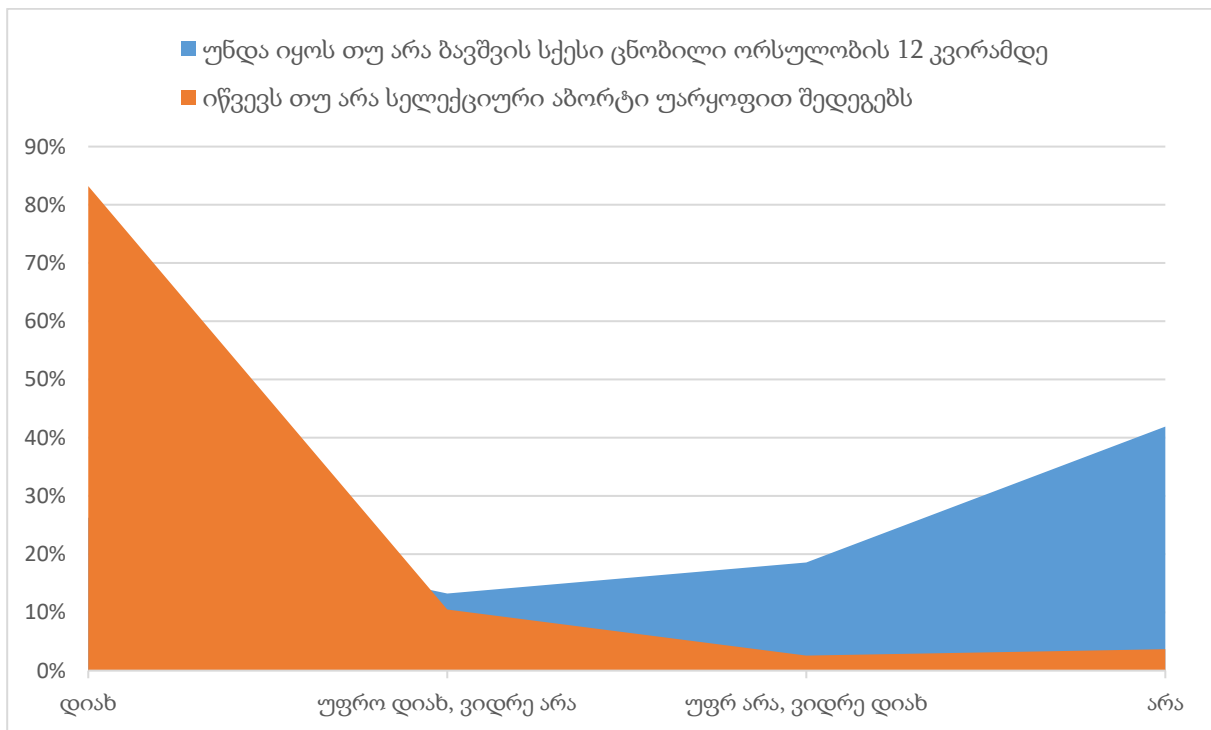
გრაფიკი 37. დებულებაზე - ცოლ-ქმარს აუცილებლად უნდა ჰყავდეს ერთი გოგონა მაინც - პასუხების განაწილება

5.9. დამოკიდებულება აბორტის მიმართ

კვლევა ასევე ითვალისწინებდა ახალგაზრდების დამოკიდებულების შესწავლას აბორტის მიმართ. დებულებას - „სამედიცინო აუცილებლობის გარდა ქალმა აბორტი არ უნდა გაიკეთოს“ რესპონდენტთა თითქმის ნახევარი (44.3%) „სრულად ეთანხმება“, ხოლო თითქმის მეხუთედი (18.2%) „სრულად არ ეთანხმება“. ამ საკითხის მიმართ დამოკიდებულება გენდერულ ჭრილში განხილვისას თითქმის ერთნაირია.

ასევე საინტერესოა ახალგაზრდების აზრი, უნდა იყოს თუ არა ბავშვის სქესი ცნობილი ორსულობის 12 კვირამდე (ვადა, რომლის შემდეგ აბორტის გაკეთება სამედიცინო ჩვენების გარდა დაუშვებელია). მათი უმრავლესობა აფიქსირებს პასუხს „არა“ (41.9%), მეოთხედი (26.3%) კი - პასუხს „დიახ“. დანარჩენი პასუხები ნაწილდება „უფრო არა, ვიდრე დიახ“ (18.6%) და „უფრო დიახ, ვიდრე არა“-ს (13.2%) შორის. სელექციურ აბორტთან დაკავშირებით კი გამოკითხულთა 83.2% თვლის, რომ ის უარყოფით შედეგებს იწვევს. ორივე განხილული საკითხის გენდერულ ჭრილში განხილვისას, ქალი და კაცი რესპონდენტების მიერ ერთი და იგივე აზრი ფიქსირდება (გრაფიკი 38).

მიუხედავად იმისა, რომ რესპონდენტთა თითქმის ნახევარი ეწინააღმდეგება აბორტის გაკეთებას (სამედიცინო აუცილებლობის გარდა), ყურადსაღებია იმ რესპონდენტების პოზიცია რომლებიც ემხრობიან აბორტს (18.2%). ეს საკითხი სასურველია სამომავლოდ ცალკე კვლევისა და განსჯის საგანი გახდეს.

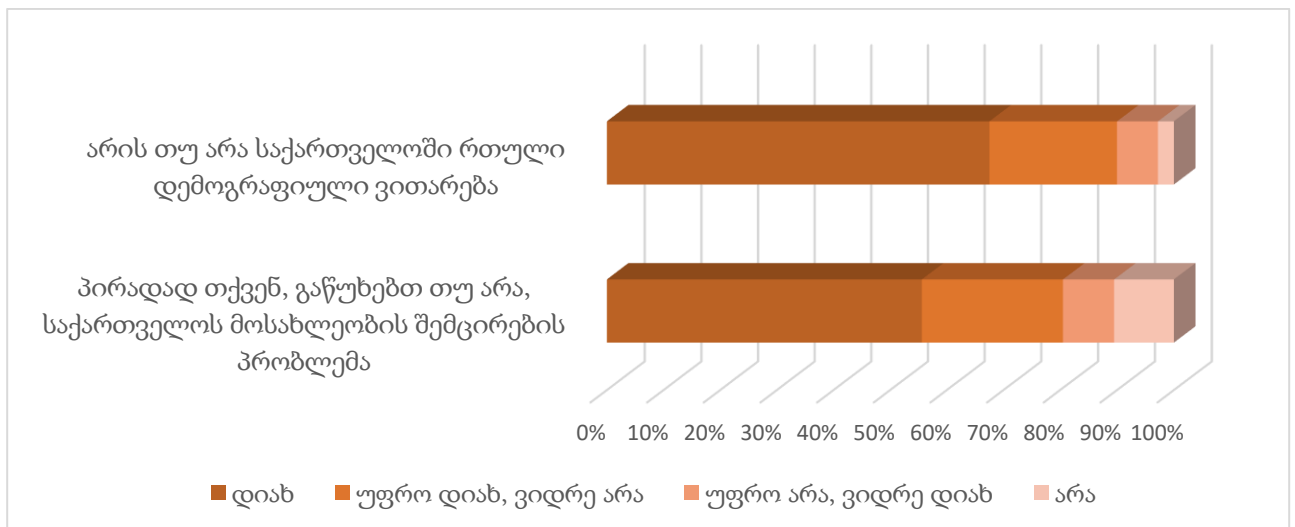

გრაფიკი 38. დამოკიდებულება აბორტის მიმართ

5.10. დემოგრაფიული ვითარებისა და მასში სახელმწიფოს როლის შეფასება

კვლევის ფარგლებში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს, იმ საკითხს თუ როგორ აფასებს ახალგაზრდობა ქვეყნის დემოგრაფიულ ვითარებას და რამდენად მნიშვნელოვნად მიაჩნია ის. ამასთან, არსებითია მათი აზრის გაგება იმ ღონისძიებებთან დაკავშირებით, რაც სასურველია, რომ სახელმწიფომ გაატაროს შობადობის წასახალისებლად.

რესპონდენტების უმრავლესობა (67.6%) მიიჩნევს, რომ საქართველოში რთული დემოგრაფიული ვითარებაა. მხოლოდ მცირე ნაწილი (2.8%) თვლის, რომ ქვეყანაში არ არის რთული დემოგრაფიული ვითარება. შედეგების მიხედვით, რესპონდენტების ნახევარზე მეტს (55.6%) საქართველოს მოსახლეობის შემცირების პრობლემა აწუხებს, გამოკითხულთა მეთექვსმეტს (10.5%) კი არ აწუხებს. სქესის მიხედვით დიფერენცირებას თუ მოვახდენთ, თითქმის ერთნაირი მაჩვენებლები გვაქვს. მცირე სხვაობა შეინიშნება მხოლოდ მათ შორის, ვისაც არ აწუხებს საქართველოს მოსახლეობის შემცირების პრობლემა. შედეგების მიხედვით, ქალებთან შედარებით (8.9%), კაცების თითქმის 2-ჯერ მეტ რაოდენობას (14,9%) არ აწუხებს აღნიშნული პრობლემა (გრაფიკი 39). კარგი იქნებოდა, სამომავლოდ ჩატარდეს სიღრმისეული კვლევები დემოგრაფიული ვითარებისა და მასში სახელმწიფოს როლის შესწავლის კუთხით.

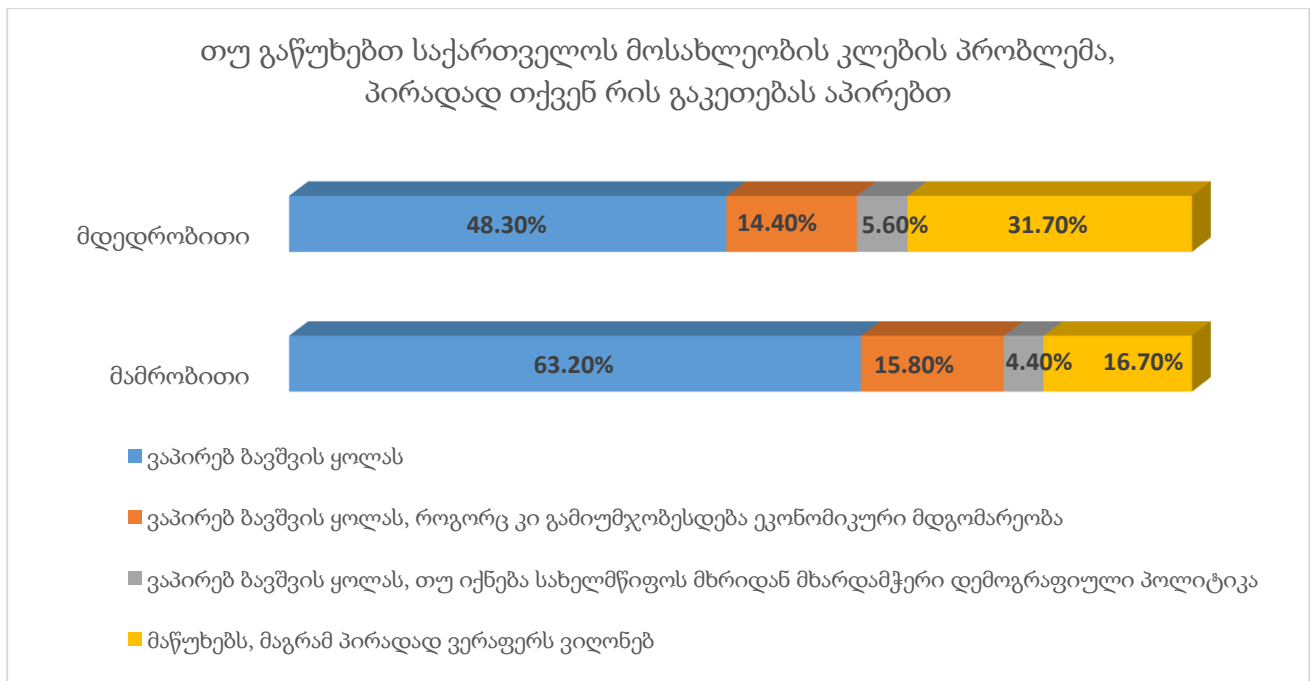
გრაფიკი 39. დემოგრაფიული ვითარების შეფასება და დამოკიდებულება მოსახლეობის შემცირების პრობლემისადმი

ახალგაზრდები, რომლებსაც მოსახლეობის შემცირების პრობლემა აწუხებს ან უფრო აწუხებს, ვიდრე არ აწუხებს, ჯამში დიდ პროცენტულ წილს წარმოადგენენ - 80.5%. ამ პრობლემის გადასაჭრელად, მათი ნახევარი - 52.2% აფიქსირებს პასუხს - „ვაპირებ ბავშვის ყოლას“, დაახლოებით მესამედი - 27.7% კი „მაწუხებს, მაგრამ პირადად ვერაფერს ვიღონებ“; 14.8% თვლის, რომ აპირებს ბავშვის ყოლას, როგორც კი გაუუმჯობესდება ეკონომიკური პირობები; ყველაზე ნაკლები პროცენტული წილი - 5.3% მიემართება შემდეგ პასუხს - „ვაპირებ ბავშვის ყოლას, თუ იქნება სახელმწიფოს მხრიდან მხარდამჭერი დემოგრაფიული პოლიტიკა.

საგულისხმოა, რომ საქართველოს მძიმე დემოგრაფიული ვითარება ქართველი ახალგაზრდებისათვის გაცნობიერებული და სავალალოა, თუმცა საკმაოდ მაღალი პროცენტი - 27.7% თვლის, რომ ვერაფერს იღონებს მოსახლეობის შემცირების პრობლემის გადასაჭრელად. შეიძლება გამოვთქვათ ვარაუდი, რომ „სახეზეა“ სახელმწიფოს მხრიდან არსებული სოციალურ-ეკონომიკური და დემოგრაფიული ვითარების უგულვებელყოფა და უმოქმედობა, რაც ახალგაზრდებში იწვევს უპერსპექტივობის განცდას, აპათიას, ან საკუთარი თავის რეალიზებისათვის ალტერნატიული გზების გამოძებნის სურვილის გაჩენას - ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გასვლას. აგრეთვე გასათვალისწინებელია, რომ რესპონდენტთა ძალზე მცირე ნაწილი აპირებს ბავშვის ყოლას, იმ შემთხვევაში თუ იქნება მხარდამჭერი დემოგრაფიული პოლიტიკა. ეს კი იმაზე უნდა მიუთითებდეს, რომ ახალგაზრდები სკეპტიკურად უყურებენ სახელმწიფოს ჩართულობას ამ კუთხით. ქვეყანაში სათანადოდ არ ხორციელდება თანმიმდევრული მუშაობა კომპლექსური დემოგრაფიული პოლიტიკის გასატარებლად. ხოლო ერთული ღონისძიებები ცხადია არ არის საკმარისი და არც გადამწყვეტი შედეგების მომტანია. ამიტომ, ახალგაზრდების ცნობიერებაშიც არ არის გათავისებული დემოგრაფიული პოლიტიკის მიერ გატარებული / ან გასატარებელი იმ ღონისძიებების მნიშვნელობა და როლი, რამაც შესაძლოა მათსავე რეპროდუქციულ ქცევაზე იმოქმედოს.

მოცემული საკითხის გენდერულ ჭრილში განხილვისას საგულისხმო სხვაობებია შემდეგ პასუხებს შორის - „ვაპირებ ბავშვის ყოლას“, რომელსაც მამაკაცთა 63.2% აფიქსირებს,

მაშინ როდესაც ქალების მხოლოდ 48.3% აფიქსირებს ამავე პასუხს, და პირიქით - ქალების 31.7%-ს მართალია აწუხებს აღნიშნული პრობლემა, მაგრამ პირადად ვერაფერს იღონებს, მაშინ როდესაც მამაკაცთა ორჯერ ნაკლები (16.7%) რაოდენობა აფიქსირებს ამავე პასუხს (გრაფიკი 40).

გრაფიკი 40. საქართველოს მოსახლეობის კლების პრობლემასთან დაკავშირებით ახალგაზრდების დამოკიდებულების განაწილება

5.11. სახელმწიფოს მიერ შობადობის წასახალისებლად გასატარებელი ღონისძიებები

კვლევის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია ახალგაზრდების აზრის გაგება იმასთან დაკავშირებით, თუ რა უნდა გააკეთოს სახელმწიფომ შობადობის წახალისებისთვის. ამის დასადგენად გამოყენებული იქნა ღია კითხვა. შესაბამისად, რესპონდენტები სრულად თავისუფლები იყვნენ პასუხის გაცემისას და მოსაზრებების დაფიქსირებისას. აღნიშნულ კითხვას რესპონდენტთა 66.4%-მა უპასუხა (გრაფიკი 41).

ახალგაზრდების უმრავლესობა - 45.5% თვლის, რომ შობადობის წახალისებისთვის აუცილებელია *დახმარებები*. რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ აუცილებელია გრძელვადიანი (და არა ერთჯერადი) ფულადი დახმარებები და შეღავათები. საჭიროა არსებობდეს ყოველ მომდევნო ბავშვზე წამახალისებელი დახმარებები, რომლებიც დაინიშნება არა მხოლოდ მრავალშვილიანი ოჯახებისთვის, არამედ ერთი ბავშვის ყოლის შემთხვევაშიც. 2 წლამდე ბავშვები უზრუნველყოფილი უნდა იყვნენ პირველადი საჭიროების ნივთებით. ახლამობილობიდან სკოლის ასაკამდე კი მაქსიმალური ეკონომიკური ხელშეწყობა უნდა ჰქონდეთ ოჯახებს სახელმწიფოსგან. რესპონდენტების ნაწილი მიიჩნევდა, რომ სახელმწიფომ თითოეულ ბავშვს ანაბარი უნდა გაუხსნას მათი მომავლის უზრუნველსაყოფად (თანხა კი განიკარგოს მხოლოდ ბავშვის საჭიროებისამებრ). ახალგაზრდები თვლიან, რომ სახელმწიფომ განსაკუთრებით უნდა წახალისოს/ხელი შეუწყოს მრავალშვილიანი (3 და მეტ ბავშვიანი) ოჯახები და დაეხმაროს, როგორც ფინანსურად, ასევე უზრუნველყოს ისინი ბინით; გაანთავისუფლოს/შეუმციროს გადასახადები; შემოიღოს მათთვის სპეციალური სოციალური პროგრამები, მოსახერხებელი საკრედიტო პირობები; უმაღლეს სასწავლებლებში მათი შვილებისთვის შესაძლებელი იყოს შეღავათიანი სწავლა. ახალგაზრდები მიიჩნევენ, რომ სახელმწიფომ სტუდენტ მშობლებს სხვადასხვა ტიპის დახმარება (ფულადი/ მედიკამენტებისა და ექიმთან ვიზიტის საფასურის განახევრება) უნდა გამოუყოს; ასევე განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოს (წახალისება/დახმარებები) რეგიონში მცხოვრებ მრავალშვილიან ოჯახებს.

რესპონდენტთა ასევე დიდი წილი - 27.8% მიიჩნევს, რომ შობადობის წახალისებისთვის აუცილებელია *სამსახურთან დაკავშირებულ საკითხების* მოგვარება, როგორებიცაა: სამუშაო ადგილებისა (როგორც ქალაქში, ასევე რეგიონში) და ანაზღაურების (როგორც საშუალო ხელფასის, ისე სტაბილური შემოსავლების) გაზრდა, შრომის კანონმდებლობის შესრულების კონტროლი (8 საათიანი და უფრო ნაკლები სამუშაო რიტმის დარეგულირება). რესპონდენტები მიიჩნევენ, რომ სამსახურიდან მეტი ხელშეწყობა უნდა იყოს, განსაკუთრებით კი ორსულთათვის, რომლებიც შრომის ბაზარზე ხშირად დისკრიმინაციას განიცდიან; უნდა გაიზარდოს დეკრეტული შვებულების პერიოდი და

ანაზღაურება, თანაც ორივე მშობლისთვის (შემოვიდეს მამაკაცის დეკრეტში გასვლის კულტურა) სამსახურის შენარჩუნების გარანტიით; აგრეთვე გაიზარდოს შვებულების დღეები. გამოკითხულთა აზრით, სამსახურში ბავშვიანი დედებისთვის უნდა შეიქმნას უფრო ხელშემწყობი გარემო: მათ უნდა ჰქონდეთ შვებულების დღეების გაზრდილი რაოდენობა; სახლიდან ან ნახევარგანაკვეთიან გრაფიკზე მუშაობის შესაძლებლობა; უნდა იღებდნენ გარკვეულ ფინანსურ დახმარებას.

თითქმის იგივე პროცენტული წილი აქვს ქვეყნის *სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას* - 27.3%. რესპონდენტები თვლიან, რომ უნდა განვითარდეს ეკონომიკა და ქვეყანაში შეიქმნას სტაბილური სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა; მოხდეს მცირე და საშუალო ბიზნესის წახალისება; შემუშავდეს სხვადასხვა სოციალური პროგრამები და სიღარიბის დაძლევის ეფექტური გზები.

რესპონდენტთა 14.2%-სთვის მნიშვნელოვანია *ჯანდაცვის სისტემის გაუმჯობესება/ხელმისაწვდომობა*. ისინი თვლიან, რომ უნდა გაუმჯობესდეს ჯანდაცვის პროგრამები და ხელმისაწვდომი უნდა იყოს სამედიცინო მომსახურება. გამოკითხულთა აზრით, საჭიროა უფასო გამოკვლევები ორსულობისას, სამშობიარო ხარჯების ნაწილობრივი ან სრული დაფარვა სახელმწიფოს მიერ (მათ შორის უფასო მშობიარობა/უფასო საკეისრო). აუცილებელია სამედიცინო დაზღვევა, განსაკუთრებით კი ბავშვების სამედიცინო დაზღვევის უზრუნველყოფა ზრდასრულ ასაკამდე. ბავშვებისა (გარკვეულ ასაკამდე მაინც) და დედებისთვის კი უფასო სამედიცინო დახმარება უნდა იყოს ხელმისაწვდომი, რომელიც დაფარავს ყველა სახის მკურნალობასა და მედიკამენტებს.

დიდი ნაწილი - 11% თვლის, რომ შობადობის წახალისებისთვის აუცილებელია *გარემოსა და სახელმწიფო პოლიტიკის გაუმჯობესება*. ქვეყანაში უნდა შეიქმნას ბავშვის გაჩენისა და განვითარებისთვის ხელსაყრელი, ყველასთვის ხელმისაწვდომი გარემო. სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს მშვიდობიანი და მომავალი თაობებისთვის უზრუნველყოფილი, მოწესრიგებული ქვეყნის შექმნა; შეიმუშაოს ქვეყნის მდგრადი განვითარების გეგმა და დაასტაბილუროს პოლიტიკური მდგომარეობა. ქვეყანაში უნდა იყოს მშვიდი, დაცული და კომფორტული გარემო/სტაბილურობის შეგრძნება. უნდა

გაუმჯობესდეს ცხოვრების დონე და ეკოლოგიური მდგომარეობა; შეიქმნას მეტი კეთილდღეობა; იყოს უკეთესი საცხოვრებელი პირობები და მოწესრიგდეს საბინაო პოლიტიკა. სახელმწიფომ უნდა შეუწყოს ხელი ქვეყანაში მოსახლეობის თანაბრად გადანაწილებას.

კვლევაში მონაწილე ახალგაზრდების მეათედი - 10.7% თვლის, რომ აუცილებელია *განათლების ხარისხის გაუმჯობესება/ხელმისაწვდომობა*. განათლება უნდა იყოს ხელმისაწვდომი/უფასო (მათ შორის უმაღლესი განათლება) და სწავლასთან დაკავშირებული ხარჯები უნდა შემცირდეს. აგრეთვე გაიზარდოს ბაღებსა და სკოლებში ბავშვის მოვლის ხარისხი და გაუმჯობესდეს პირობები; მოიხსნას ბაღების პრობლემა.

რესპონდენტთა 7% შობადობის წახალისების გზად *დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარებას* მიიჩნევს. ისინი თვლიან, რომ საჭიროა სწორი, შედეგზე ორიენტირებული (გრძელვადიანი) დემოგრაფიული პოლიტიკის შემუშავება. აგრეთვე სხვა განვითარებულ ქვეყნებში არსებული დემოგრაფიული პოლიტიკის გათვალისწინება/გაზიარება და დემოგრაფიული საკითხის პრიორიტეტულ პრობლემად განხილვა. ასევე მნიშვნელოვანია სოციალური პოლიტიკის გაუმჯობესება და მოსახლეობის ინფორმირებულობა დემოგრაფიულ მდგომარეობასთან დაკავშირებით.

გამოკითხულთა 4.8% თვლის, რომ საჭიროა *მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლება/ინფორმირება*. მათი აზრით, სახელმწიფომ საზოგადოებაში უნდა გაზარდოს განათლების დონე და აამაღლოს ცნობიერება („შეიცვალოს საბჭოთა იდეოლოგია“), ისეთ საკითხებთან დაკავშირებით, როგორებიცაა ქორწინების გარეშე ბავშვის გაჩენა, ბავშვის სქესის შერჩევა და სხვა. უნდა დაიწყოს ოჯახების შექმნისა და ბავშვების ყოლის პროპაგანდა, რათა საზოგადოებამ დაინახოს რამდენი სიკეთის მოტანა შეუძლია დიდ ოჯახებს. არსებობდეს გადაცემები, ტრენინგები, საინფორმაციო-საგანმანათლებლო აქტივობები ოჯახისა და ბავშვის აღზრდის თემებთან დაკავშირებით; სქესობრივ და რეპროდუქციულ ჯანმრთელობაზე კი უნდა მოხდეს საგანმანათლებლო პოლიტიკის გატარება (სკოლის ასაკიდან).

რესპონდენტების ნაწილი - 4% პასუხობდა, რომ ზუსტად არ იცის, მაგრამ სახელმწიფომ *ყველაფერი* უნდა გააკეთოს შობადობის წასახალისებლად. შექმნას ყველა ის ძირითადი პირობა, რაც შობადობის ზრდას უკავშირდება.

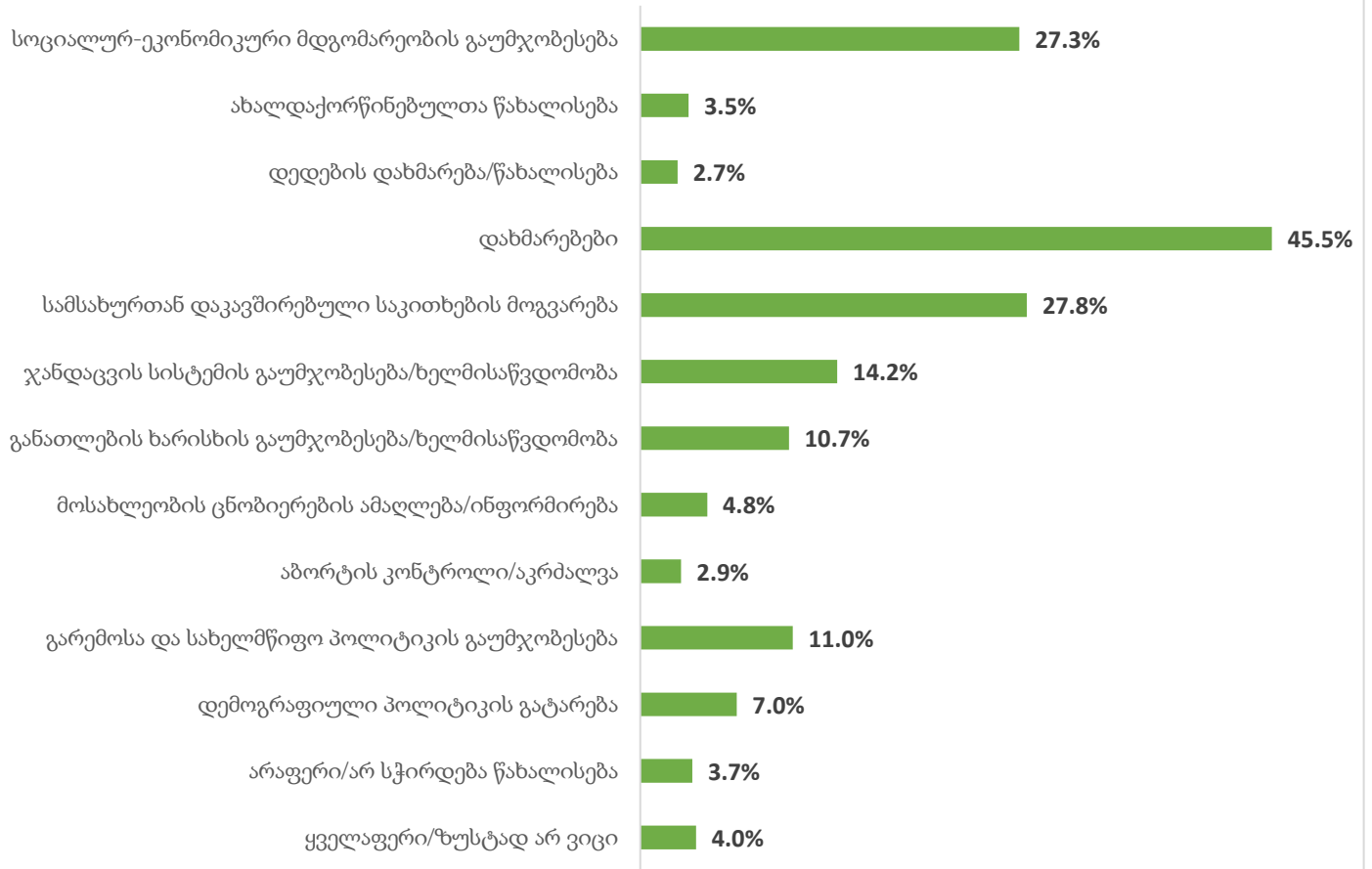
გამოკითხულთა 3.7% კი თვლის, რომ შობადობას *არ სჭირდება წახალისება/არაფერი არ უნდა გააკეთოს სახელმწიფომ*. ამ რესპონდენტების აზრით, ჩვენს ქვეყანას არაფრის გაკეთება არ შეუძლია, რადგან ამას სჭირდება თანხები, რომელიც საქართველოს ბიუჯეტში არაა/ეკონომიკა ძალიან სუსტია, ახალშობილებზე ფულადი დახმარება კი არაფერს შეცვლის, მხოლოდ მოკლევადიან პერსპექტივაში შეიძლება გაზარდოს შობადობა. ნაწილის აზრით კი შობადობის წახალისება არ არის საჭირო ქვეყნის კეთილდღეობისთვის და რესურსების მობილიზება სხვა, უფრო მნიშვნელოვან პრობლემებზე უნდა მოხდეს. ზოგი მათგანი მიიჩნევს, რომ შობადობას წახალისება არ სჭირდება, რადგან ყველა ადამიანს აქვს უფლება საკუთარი სურვილისამებრ ჰყავდეს ან არ ჰყავდეს შვილი და სახელმწიფო არაფერ შუაშია, რადგან ეს პირადი არჩევანია/დამოკიდებულია წყვილებზე. ასევე დაფიქსირდა შემდეგი პასუხი - „თუ უნდათ არაფერი გააკეთონ, რიამე არ გააფუჭონ უკეთესია“.

რესპონდენტების 3.5%-ის აზრით საჭიროა *ახალდაქორწინებულთა წახალისება*, კერძოდ კი მათთვის შეღავათები უძრავი ქონების შესაძენად ან ბინის უფასოდ გადაცემა.

მცირე ნაწილი - 2.9% მიიჩნევს, რომ უნდა მოხდეს *აბორტის კონტროლი* ან აკრძალვა იმ შემთხვევაში, თუ სამედიცინო აუცილებლობა არაა; აგრეთვე აბორტის წინააღმდეგ მიმართული სარეკლამო კამპანიების წარმართვა და სელექციური აბორტების შემცირება. ასევე გამოითქვა მოსაზრება, რომ უნდა მოხდეს პრეზერვატივების იმპორტის/წარმოების აკრძალვა/შემცირება/ფასის გაზრდა.

გამოკითხულთა 2.7%-ის აზრით კი შობადობის წახალისებისთვის უნდა მოხდეს *დედების დახმარება/წახალისება*; განსაკუთრებით კი მრავალშვილიანი და მარტოხელა დედების წახალისება და დახმარება. რესპონდენტთა აზრით, დედობა უნდა გამოცხადდეს „პროფესიად“ და ამისთვის დედებს დაენიშნოთ მცირე ხელფასი, რადგან „იყო დედა ესეც საკმაოდ რთული სამუშაოა“.

რა უნდა გააკეთოს სახელმწიფომ შობადობის წახალისებისთვის

გრაფიკი 41. სახელმწიფოს მიერ შობადობის წახალისებლად გასატარებელი ღონისძიებები

5.12. 2017 წლის კვლევის შედეგების შემჯამებელი ანალიზი

„რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში“ არჩეული და ჩატარებული იქნა თემის აქტუალობის გათვალისწინებით. კვლევამ უჩვენა, რომ ბოლო ათწლეულების მანძილზე სახელმწიფო დემოგრაფიული პოლიტიკის კუთხით დიდად არაფერი შეცვლილა (თუ არ გაუარესებულა). მაშინ როდესაც მსოფლიო ამ კუთხით წინ მიდის და დემოგრაფიული ასპექტები სულ უფრო და უფრო მეტ აქტუალობას იძენს.

საქართველოში კი ეს საკითხი იმდენად უგულვებელყოფილია, რომ სახეზე გვაქვს საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნების სწრაფი და შეუქცევადი კლება.

რეპროდუქციულ პროცესში (თაობათა აღწარმოების პროცესში) ახალგაზრდები მთავარი აქტორები არიან. აიღებენ კი ისინი თავის თავზე ამ მეტად საშურ ფუნქციას? აი, ძირითადი კითხვა, რომელზედაც ამ კვლევით გვსურდა პასუხის გაცემა, რეალური სურათის დახატვა და სავარაუდო პროგნოზების გაკეთება.

კვლევამ გვიჩვენა თაობათა შორის რეპროდუქციული ორიენტაციების შემცირების ტენდენცია. თუ წინა თაობებში (ბებია-ბაბუების თაობა) ბავშვების საშუალო რაოდენობა 3 ბავშვს უდრიდა, მშობლების მიერ გაჩენილი ბავშვების საშუალო რაოდენობა მცირდება და საშუალოდ - 2.28 ბავშვს შეადგენს. აგრეთვე დაკლებულია სამშვილიანი ოჯახების ხვედრითი წილი (23%); შესაბამისად, იგივე კლების ტენდენციაა 3-ზე მეტ შვილიან ოჯახებს შორის. ბებია-ბაბუებისა და მშობლების თაობას შორის შეინიშნება რეპროდუქციული ორიენტაციების კლება და შესაბამისად, მცირეშვილიანი ოჯახების წილის ზრდა.

ახალგაზრდების რეპროდუქციული განწყობებისა და ქცევის შესწავლისას გამოვლინდა, რომ მათ მიერ დასახელებული ბავშვების იდეალური და სასურველი რაოდენობა ერთმანეთთან ახლოს დგას და უახლოვდება - 3 ბავშვს. კვლევის შედეგების მიხედვით, ბავშვების სასურველი რაოდენობის საშუალოდ 2.79 შეადგინა, რაც ახლოს არის ბავშვებს იდეალური რაოდენობის საშუალო მაჩვენებელთან - 2.94 ბავშვი. ახალგაზრდების უმრავლესობისთვის 3 ბავშვის ყოლა აღმოჩნდა სასურველი (44.3%), რესპონდენტების მესამედისთვის 2-ბავშვიანი ოჯახები (29.5%) არის სასურველი, გამოკითხულთა 11.6% კი 4 ბავშვს ისურვებდა. რადგან ბავშვების სასურველი რაოდენობა უფრო მეტად ადამიანის კონკრეტული სურვილია (ვიდრე ბავშვების იდეალური რაოდენობა), უნდა ვივარაუდოთ, რომ რესპოდენტთა ეს სურვილი სტაბილურ სოციო-ეკონომიკურ პირობებში რეალიზებული იქნება.

ბავშვების ყოლის, მათი რაოდენობისა და აღზრდის მიმართ დამოკიდებულება და მოტივები დიდწილად განსაზღვრავს ადამიანის სამომავლო ქცევას (ჩვენს შემთხვევაში რეპროდუქციულ ქცევას). კვლევაში მონაწილე ახალგაზრდებისათვის წამყვანი მოტივია

ბავშვების აღზრდის ხარისხი და არა რაოდენობა, რაც თანამედროვე განვითარებული ქვეყნების ბავშვთა ყოლის მოტივებს ემთხვევა. მცირეშვილიანობა განმტკიცებულია ბავშვების აღზრდის ხარისხითა და მშობელთა პასუხისმგებლობის გაზრდის არგუმენტით.

რამდენადაც ბავშვების ყოლა ოჯახის ძირითადი პრეროგატივა გახლავთ, ამდენად ამ ჭრილში მნიშვნელოვანი ფაქტორია ქორწინება. რესპოდენტთა 1/3 უახლოესი 5 წლის განმავლობაში აპირებს დაქორწინებას, რაც იმედს გვაძლევს, რომ საქართველოს მოსახლეობის აღწარმოებაში ისინი თავის წვლილს შეიტანენ. თუმცა საკმაოდ მაღალია იმ პირების პროცენტი, რომლებიც უახლოეს 5 წელში არ აპირებენ ოჯახის შექმნას (16.1%). სამომავლოდ საკვლევი უნდა გახდეს რეპროდუქციულ ქცევასთან დაკავშირებული ძირითადი განწყობები, სურვილები და მოტივები, რათა დაიგეგმოს ახალგაზრდა ოჯახების წამახალისებელი და მხარდამჭერი პოლიტიკა ქვეყნის დემოგრაფიული ვითარების გაუმჯობესების კუთხით.

აღსანიშნავია ახალგაზრდების ტოლერანტული დამოკიდებულება ბავშვის ქორწინების გარეშე გაჩენის მიმართ. ახალგაზრდები ბავშვებს საზოგადოების ერთ-ერთ ღირებულ და საზრუნავ ობიექტად მიიჩნევენ. საჭიროების შემთხვევაში ისინი მზად არიან დახმარება გაუწიონ მარტოხელა დედასა და ბავშვს და თავისი წვლილი შეიტანონ მის აღზრდაში. წინა პლანზე გამოდის ბავშვების ფასეულობა და არა მათი „კანონიერად, თუ უკანონოდ გაჩენის“ აქტი;

ახალგაზრდების მიერ ბავშვის ქორწინების გარეშე გაჩენის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულების შესაფება საკმაოდ კრიტიკულია. ეს ფაქტი შესაძლებელია საფუძველს მოკლებული არც იყოს, რადგან ახალგაზრდები ისმენენ წინა თაობის, გარშემომყოფთა აზრს ამ საკითხთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, ოცდაათიოდე წლის წინ ქართულ საზოგადოებაში ეს თემა საკმაოდ დახურული და ტაბუირებული გახლდათ. თანამედროვე საზოგადოება/ახალგაზრდობა მეტად ღიაა და მიმდებია ამ კუთხით, რასაც მრავალი ფაქტორი უწყობს ხელს: ბავშვის გაჩენა ადამიანის ცნობიერი არჩევანის შედეგი ხდება; პიროვნება სულ უფრო და უფრო მეტად ხდება ავტონომიური თავის გადაწყვეტილებებსა და ქმედებაში; ადამიანები გახსნილად და თამამად საუბრობენ ე.წ. „დახურულ თემებზე“;

თანამედროვე საზოგადოებისთვის (პერსონიფიცირებული საზოგადოებისთვის) დამახასიათებელი ცნობიერების ჩამოყალიბებასა და გავრცელებას კი ხელს უწყობს გახსნილი სოციალური ურთიერთობები, მასმედია და საგანმანათლებლო პროგრამები.

კვლევამ აჩვენა, რომ ქართველი ახალგაზრდებისათვის საქართველოს მძიმე დემოგრაფიული ვითარება გაცნობიერებული და სავალალოა, თუმცა საკმაოდ მაღალი პროცენტი თვლის, რომ ვერაფერს იღონებს - 27.7%. შეიძლება გამოვთქვათ ვარაუდი, რომ საქმე გვაქვს იმ უმოქმედობასთან, რასაც იწვევს ქვეყნის მძიმე სიციალურ-ეკონომიკური ვითარება და პერსპექტიული გზების უქონლობა, აპათია, ან ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გასვლის სურვილი.

კვლევაში რესპოდენტების მიერ დაფიქსირებულმა პასუხებმა, რომლებიც ეხება საკითხს, თუ რა უნდა გააკეთოს სახელმწიფომ შობადობის წახალისებისათვის, შემდეგი სპექტრი მოიცავს: გამოკითხულთა უმრავლესობა (45.5%) თვლის, რომ აუცილებელია გრძელვადიანი ფულადი დახმარებები და შეღავათები არა მხოლოდ მრავალშვილიანი, არამედ ერთშვილიანი ოჯახებისთვის; სპეციალური სოციალური პროგრამები და მოსახერხებელი საკრედიტო პირობები; სტუდენტი ოჯახების მხარდაჭერა; რეგიონალური პროგრამების განხორციელება მრავალშვილიანი ოჯახებისათვის; ასევე მნიშვნელოვნად თვლიან შემდეგი ღონისძიებების გატარებას: სამსახურთან დაკავშირებული საკითხების მოგვარება; დეკრეტული შვებულების სისტემის დახვეწა; სტაბილური შემოსავლების გაზრდა; მშობლებისთვის შეღავათები სამსახურში; შვებულების დღეების გაზრდა; ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება; ბავშვების სამედიცინო დაზღვევის სრულყოფა; ქვეყანაში მშვიდი, დაცული და კომფორტული გარემოს შექმნა; მეტი კეთილდღეობა; ბაღებსა და სკოლებში მომხასურების ხარისხის ზრდა; დემოგრაფიული პოლიტიკის პრიორიტეტად გამოცხადება, უცხოეთის დემოგრაფიული პოლიტიკის გაზიარება და გატარება.

6. რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის ევოლუცია - კვლევების შედარებითი ანალიზი

რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს შობადობის შესწავლაში. იმისათვის რომ მოხდეს დღევანდელი სურათის სწორად შეფასება, განსაკუთრებით კი სამომავლო პერსპექტივებისა და მოსალოდნელი ტენდენციების პროგნოზირება, საჭიროა საკითხისადმი თანმიმდევრული, სისტემური მიდგომა, რეპროდუქციული ორიენტაციების სიღრმისეულად შესწავლა, მათი ცვლილების ევოლუციისთვის თვალის მიდევნება და კვლევის შედეგების შედარებითი ანალიზის გაკეთება. სწორედ ამ საკითხებს ეთმობა მოცემული თავი, სადაც შევეცდები რომ პარალელები გავავლო და თვალსაჩინოდ წარმოვადგინო საქართველოში რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის ცვალებადობა, არსებული კვლევის შედეგების საფუძველზე, გასული საუკუნის მეორე ნახევრიდან დღემდე.

ჩატარებული სოციოლოგიურ-დემოგრაფიული კვლევებიდან, ზოგი უფრო სიღრმისეულად, ზოგი კი ზედაპირულად ეხებოდა რეპროდუქციული ორიენტაციების შესწავლას. შესაბამისად, პარალელების გაკეთება ხერხდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, სადაც საერთო მონაცემები მოიპოვება. ამასთან, ყველა კვლევა რაოდენობრივია, რაც არ იძლევა საკითხში სათანადოდ ჩაღრმავების საშუალებას და იმ მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების ძიებას, რამაც გადამწყვეტი როლი ითამაშა რეპროდუქციული ორიენტაციების ცვლილებაზე. თუმცა, ამ ეტაპზე შევეცდები ჩემს ხელთ არსებულ მასალებზე დაყრდნობით, რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის ევოლუციაში მომხდარი ძირეული ცვლილებების ჩვენებას და ამ პროცესების განმაპირობებელი ფაქტორების ახსნას.

რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევის მთავარ კატეგორიებს წარმოადგენს ბავშვების იდეალური, სასურველი და მოსალოდნელი რაოდენობა, რომლებიც ხასიათდება შესაბამისი მაჩვენებლებით. აღნიშნული კატეგორიები ერთმანეთის მიმართ გარკვეულ კანონზომიერებას ამჟღავნებენ. კერძოდ, ოჯახში ბავშვთა საშუალო იდეალური რაოდენობის მაჩვენებელი აღემატება სასურველს, ხოლო სასურველი აღემატება

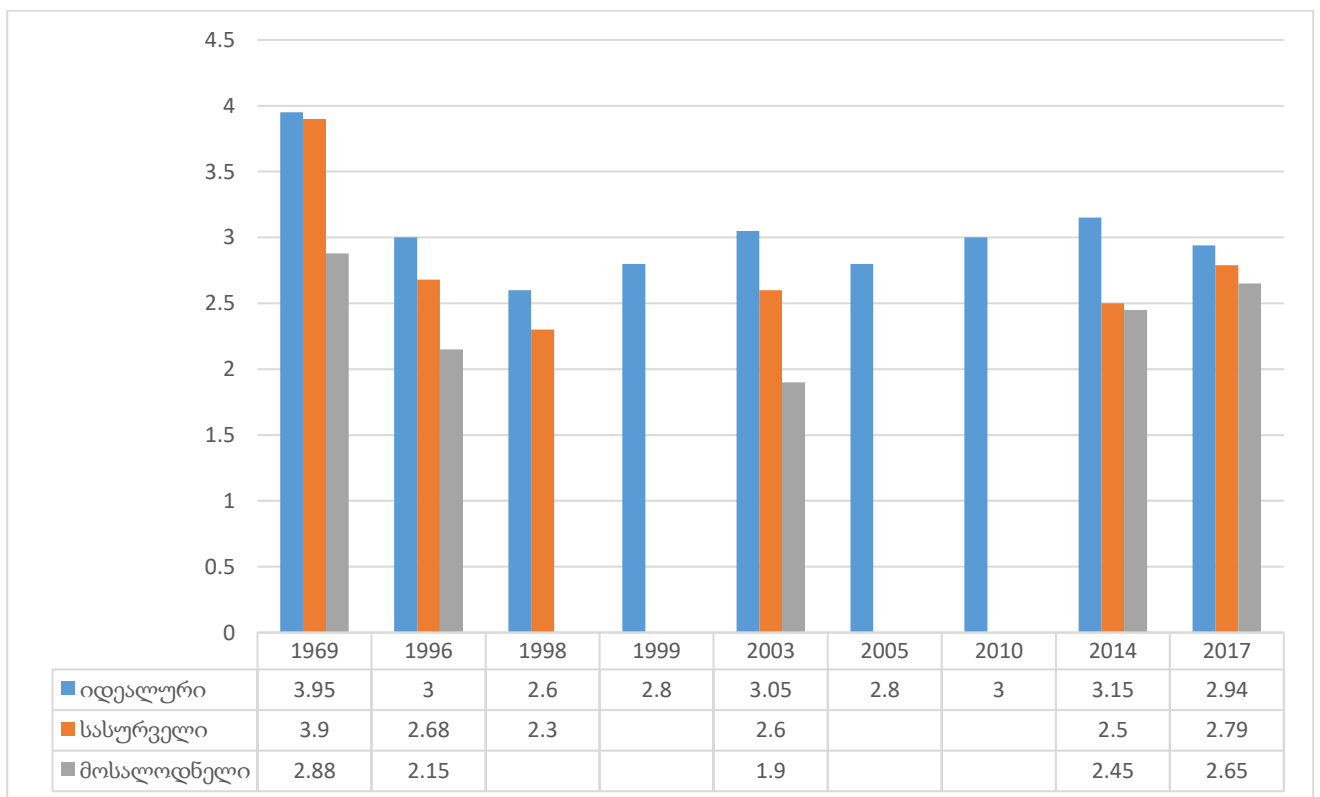
მოსალოდნელს (თუმცა გამორიცხული არ არის მაჩვენებლთა სიდიდეების დამთხვევა ან პირიქითი მდგომარეობა). მოცემული ნაშრომის ფარგლებში განხილული კვლევების შედეგები ცხადყოფს, რომ საქართველოში მოსახლეობის რეპროდუქციული ორიენტაციები აღნიშნულ კანონზომიერებას იმეორებს, თუმცა მაჩვენებლები სტაბილური დაღმავალი ან აღმავალი ცვლილებით არ ხასიათდება, რაც კიდევ ერთხელ ცხადყოფს იმას, რომ დემოგრაფიული პროცესები მჭიდრო კავშირშია ქვეყნის პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ ვითარებასა და საზოგადოებრივ ცხოვრებასთან და მის ერთგავრ ანარეკლს წარმოადგენს.

განვიხილოთ თითოეული კატეგორია ცალ-ცალკე (გრაფიკი 42). *ბავშვების იდეალური რაოდენობა*, რომელიც საზოგადოებაში გავრცელებულ რეპროდუქციულ ნორმას წარმოადგენს, თითქმის ნახევარი საუკუნის მანძილზე 1 ბავშვით შემცირდა და დღეისთვის 2.94-ს შეადგენს. რეპროდუქციული ორიენტაციების ყველა მაჩვენებელმა (განსაკუთრებით კი ბავშვების იდეალურმა რაოდენობამ), თვალშისაცემი ვარდნა 1990-იან წლებში განიცადა და XXI საუკუნის დასაწყისამდე მუდმივი კლების ტენდენციით ხასიათდება. ამ პერიოდში, ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა მოსახლეობის მარტივი აღწარმოების ზღვარს გაუთანაბრდა (2.15 ბავშვი – 1996 წელს). რეპროდუქციული ორიენტაციების ესოდენ სწრაფი ცვლილება ემთხვევა 1990-იან წლებში საქართველოში მიმდინარე მნიშვნელოვან პოლიტიკურ, სოციალურ-ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ ცვლილებებს, რამაც ბუნებრივია, პირდაპირი ასახვა ჰპოვა დემოგრაფიულ და განსაკუთრებით კი რეპროდუქციულ ქცევაში. 1999 წლიდან კი აღინიშნება რეპროდუქციული ორიენტაციების ნელი ტემპით, თუმცა მაინც ზრდის ტენდენცია. შესაძლოა, რომ რეპროდუქციული ორიენტაციების ზრდა განპირობებული ყოფილიყო შემდეგი ძირითადი ფაქტორებით: ქვეყნის გამოსვლა პოლიტიკურ-ეკონომიკური კრიზისიდან; საზოგადოებრივი ცხოვრების მოწყობის ახალი ტენდენციები, როგორებიცაა: საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა, სამუშაო ადგილების გაჩენა, სახელმწიფო სტრუქტურების - საგანმანათლებლო და ჯანდაცვის სისტემების გამართვა; პატრიარქის შობადობის წამახალისებელი ინიციატივა და სხვა.

რაც შეეხება *ბავშვების სასურველ რაოდენობას*, რაც „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ გამოხატულების მაჩვენებლს წარმოადგენს, მასაც ისეთივე ცვლილების ხაზი ახასიათებს, როგორც ბავშვების იდეალურ რაოდენობას. 1969 წლიდან 2017 წლამდე, თითქმის ნახევარი საუკუნის მანძილზე, ბავშვების სასურველი რაოდენობის მაჩვენებელი 1.11-ით შემცირდა (3.9-დან 2.79-მდე) თუმცა საინტერესოა, რომ ბავშვების იდეალური და სასურველი რაოდენობის მაჩვენებლები ერთმანეთთან ყველაზე ახლოს 1969 წლის შემდეგ 2017 წლის კვლევის მონაცემების დროს დაფიქსირდა და მათ შორის სხვაობამ მხოლოდ 0.15 შეადგინა. ყველა სხვა დანარჩენ შემთხვევაში კი ამ ორ კატეგორიას შორის განსხვავება დიდი იყო (0.3-0.65-ის ფარგლებში).

საინტერესოა, *ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის* მაჩვენებლის დინამიკისთვის თვალის გადევნება. აღნიშნული მაჩვენებელი, რომელიც საკმაოდ რეალურად ასახავს როგორც რეპროდუქციულ განწყობას, ისე რეპროდუქციულ ქცევას, ბავშვების იდეალური და სასურველი რაოდენობებისგან განსხვავებით, ყველაზე ნაკლებად შეიცვალა. თითქმის ნახევარი საუკუნის განმავლობაში, კლებამ მხოლოდ 0.23 შეადგინა (2.88-დან 2.65-მდე). უნდა აღინიშნოს მისი საგანგაშო ვარდნა 2003 წელს, როცა მარტივი აღწარმოების ზღვარს ქვევით დაეშვა და მხოლოდ 1.9 შეადგინა (სამწუხაროდ 2003 წელს ჩატარებული კვლევა არ იძლევა ამ პროცესის ახსნას). უკანასკნელ წლებში, ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის მაჩვენებელი მატების ტენდენციითაც კი ხასიათდებოდა. რას უნდა მიუთითებდეს მისი მეტ-ნაკლები სტაბილურობა? რატომ იყო გასულ საუკუნეში ასეთი დიდი სხვაობა მოსახლეობის რეპროდუქციულ ორიენტაციებს შორის? ვთვლი, რომ ამ კითხვებს პასუხი მხოლოდ სიღრმისეული, კომბინირებული კვლევების ანალიზის შედეგად შეიძლება გაეცეს. თუმცა, ამ ეტაპზე, შესაძლოა გამოითქვას შემდეგი მოსაზრება. 1970-იან წლებში არსებობდა მაღალი რეპროდუქციული ნორმები, რომელსაც ქართველი მოსახლეობა იზიარებდა (რასაც ცხადყოფს საკმაოდ მაღალი რეპროდუქციული ორიენტაციების მაჩვენებლები ბავშვების იდეალური და სასურველი რაოდენობის შემთხვევაში - თითქმის 4 ბავშვი), მათი იდეალები და სურვილები მრავალშვილიანობისკენ იყო მიმართული. რეპროდუქციული ქცევის არსებული სოციალური ნორმა და პირადი მისწრაფებები ერთმანეთთან თანხვედრაში

მოდიოდა. მიუხედავად ამისა, ამავე პერიოდში, ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა 1-ზე მეტი ბავშვით ნაკლები იყო რესპონდენტთა სურვილებზე. ვინაიდან ბავშვის მოსალოდნელი რაოდენობა ითვალისწინებს კონკრეტულ ცხოვრებისეულ პირობებს და ინდივიდუალურ ოპტიმუმს წარმოადგენს, შესაძლოა დავასკვნათ, რომ იმ ხანადაც ქართველებისთვის მნიშვნელოვანი იყო ბავშვის აღზრდის ხარისხი და არა იმდენად რაოდენობა. არსებული გარემო-პირობები კი, როგორც ჩანს, მრავალშვილიანობის ამსახველი რეპროდუქციული განწყობის რეალიზაციის საშუალებას არ იძლეოდა. გასულ საუკუნეში, სახელმწიფოს სათანადო ყურადღება რომ მიექცია მოსახლეობის რეპროდუქციული ორიენტაციების კლებისთვის, გაეტარებინა შებამასისი ღონისძიებები და შეემუშავებინა სისტემური დემოგრაფიული პოლიტიკა, დღეს ამ კუთხით, უკეთესი სურათი გვეჩვენოდა.

გრაფიკი 42. რეპროდუქციული ორიენტაციების დინამიკა საქართველოში 1969 -2017 წლებში

როგორც აღამოჩნდა, რეპროდუქციულ ორიენტაციებს შორის ყველაზე დიდი ვარდნა ბავშვების იდეალურმა და სასურველმა რაოდენობებმა განიცადა, სწორედ იმ კატეგორიებმა, რომლებიც დაკავშირებულია რეპროდუქციული ქცევის სოციალურ ნორმებთან და პირად მისწრაფებებთან, ცხოვრების კონკრეტული პირობების გაუთვალისწინებლად. ორივე მათგანზე დიდია სოციალური გარემოს გავლენა. შესაბამისად, ამ პროცესის ახსნა იმ დემოგრაფიული ფასეულობების ცვლილებაში უნდა ვეძიოთ, რომლებსაც განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს რეპროდუქციული ორიენტაციების ფორმირებაში. დემოგრაფიულ ფასეულობებში აისახება ამა თუ იმ ხალხის ცხოვრების წესი, ზნე-ჩვეულება, საქორწინო და საოჯახო ფორმები და ტრადიციები, ინტერესები და მოთხოვნები, ოჯახის დაგეგმვის გამოცდილება და საბოლოო ჯამში მოსახლეობის აღწარმოების რეჟიმი. „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ შემცირება, რაღა თქმა უნდა, მხოლოდ ქართველებისთვის არ არის დამახასიათებელი, ეს ტენდენცია ქვეყნის განვითარებისა და ცხოვრების წესის თანმიდევრი შეუქცევადი პროცესია. ადამიანები უფრო და უფრო მეტ ორიენტირს აკეთებენ ბავშვების აღზრდის ხარისხზე და არა მათ რაოდენობაზე. ამასთან, თანამედროვე ცხოვრების წესი და მოთხოვნები უბიძგებს მათ მეტი თვითაქტივობისკენ ოჯახს გარეთ. წინა პლანზე გამოდის ახალი ეპოქის გამოწვევები და მოტივები, რის შედეგადაც ყალიბდება სხვადასხვა ფასეულობები, რომელშიც ახალგაზრდები თავის თავს არა მხოლოდ მშობლებად, არამედ აქტიურ მოქალაქეებად წარმოიდგენენ, ესენია: ფართო ინტერესები და მათი დაკმაყოფილების მოთხოვნილება, პერსონალური და კარიერული წინსვლა, მყარი მატერიალური საფუძვლის შექმნა, დამოუკიდებლად ცხოვრების მოთხოვნილება, ქალთა ემანსიპაცია, ბავშვების აღზრდის ხარისხი და სხვა. ცხოვრების ახალი წესის პირობებში, თანდათან მცირდება ბავშვის ყოლის მოთხოვნილება, რადგან ბავშვის გაჩენა ადამიანის ცნობიერი არჩევანის შედეგი ხდება. შესაბამისად, ადამიანები ნაკლებად არიან ორიენტირებულნი ბავშვების ყოლისაზე, რაც ხსნის კვლევების შედეგად მიღებულ სურათს, თუ რატომ მცირდება ბავშვთა ფასეულობა, რატომ იკლებს მრავალშვილიანი და საშუალოშვილიანი ოჯახების ფასეულობა, მის უკუპროპორციულად იზრდება მცირეშვილიანობის ფასეულობა და შესაბამისად მკვიდრდება აღნიშნული

რეპროდუქციული ნორმა - რაოდენობრივად ცოტა ბავშვი ოჯახში, სამაგიეროდ, ბავშვთა აღზრდის ხარისხის ზრდა. მცირეშვილიანობა კი, თავისთავად შობადობის შემცირების ძირითადი განმაპირობებელი ფაქტორია.

რეპროდუქციული ორიენტაციების ჩამოყალიბებაზე, ცხოვრების წესის ცვლილებისა და სხვა გარემო ფაქტორების გარდა, ასევე მნიშვნელოვნად მოქმედებს ოჯახის ზომა, რომელშიც ადამიანი იზრდება. 2017 წლის კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ გამოკითხული ახალგაზრდების ნახევარზე მეტი მცირეშვილიანი ოჯახების (მათგან 33% კი - 4-წევრიანი ოჯახების) წარმომადგენლები არიან. შესაბამისად, მათი მშობლების რეპროდუქციული ორიენტაციები უკვე შემცირებული იყო (რესპონდენტთა მშობლების (55%-ის) მიერ გაჩენილი ბავშვების რაოდენობა საშუალოდ 2.28-ს შეადგენს). ამასთან, სულ უფრო და უფრო გავრცელებულ სახეს იღებს ოჯახების ნუკლეარიზაციის¹⁰ პროცესი (განსაკუთრებით ურბანულ არეალებში). დიდი და მრავალწევრიანი ოჯახები ბებია-ბაბუის თაობებში რჩება, რომლის შემადგენელ ნაწილსაც ახალგაზრდა თაობა აღარ წარმოადგენს. შესაბამისად, ეს ყოველივე გავლენას ახდენს ახლებური იდეალების ფორმირებაზე - რეპროდუქციული განწყობის მაჩვენებლების შემცირებაზე და მცირეშვილიანობის რეპროდუქციული ნორმების დამკვიდრებაზე.

დროთა განმავლობაში, რეპროდუქციული ორიენტაციების ამსახველ თითოეულ კატეგორიას შორის სხვაობა შედარებით შემცირდა და მათი მაჩვენებლები ერთმანეთს დაუახლოვდა. საინტერესოა, რომ 2014 და 2017 წლის კვლევებს შორის, მართალია ბავშვების იდეალური რაოდენობა მცირედით დაკლებულია, მაგრამ ბავშვების სასურველი და მოსალოდნელი რაოდენობა გაზრდილია. ამასთან, 2017 წლის მონაცემებით, რეპროდუქციული ორიენტაციების მაჩვენებლები ერთმანეთთან ძალიან ახლოს დგანან (თითოეულ მათგანს შორის სხვაობა დაახლოებით 0.15-ს შეადგენს, რაც აქამდე ჩატარებულ არცერთ კვლევაში არ დაფიქსირებულა). რეპროდუქციული ორიენტაციების მაჩვენებლების ერთმანეთთან ესოდენ ახლოს დგომა შეიძლება იმაზე მიუთითებდეს, რომ

¹⁰ დაქორწინებასთან დაკავშირებით, ოჯახიდან შვილების გამოყოფის ტენდენცია, რომელსაც თან სდევს ნუკლეარული ოჯახების (ოჯახი რომელიც შედგება ცოლ-ქმრისა/ან ერთ-ერთი მშობლისა და დაუქორწინებელი შვილებისგან/ან შვილების გარეშე) წილის ზრდა (წულაძე გ., 2012)

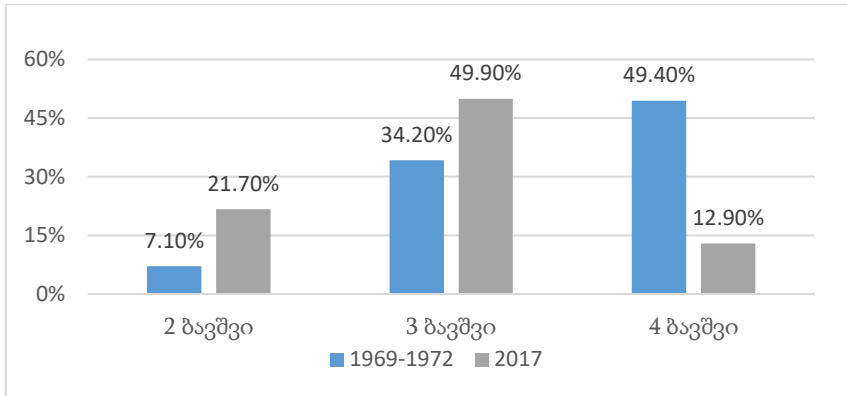
დღეს ახალგაზრდები უფრო პრაგმატულად უდგებიან ცხოვრებას. მათი იდეალები და სურვილები რეალური განხორციელების შესაძლებლობებს პასუხობს. ეს ყოველივე კი განაპირობებს რეპროდუქციული განწყობის დღევანდელ სურათს, რომელიც თავის მრივ, ახლოს იქნება მისი რეალიზაციის შედეგებთან - ფაქტობრივ მდგომარეობასთან.

რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის შესწავლისას მეტად მნიშვნელოვანია სტუდენტებისა და ახალგაზრდების რეპროდუქციული ორიენტაციების კვლევა, რადგან ყველაზე აქტიურად სწორედ ისინი არიან ჩართულნი ან უახლოეს პერიოდში ჩაერთვებიან თაობათა აღწარმოების პროცესში. ბავშვების იდეალური რაოდენობის დინამიკა სტუდენტთა შორის ბოლო 45-48 წელში მნიშვნელოვნად შეიცვალა (ცხრილი 7; გრაფიკი 43). ყველაზე დიდი კლება განიცადა 4 ბავშვის კატეგორიამ, რომელიც თითქმის 4-ჯერ (36.5 პროცენტული პუნქტით) შემცირდა - 49.4%-დან 12.9%-მდე. მის საპირისპიროდ კი, ოჯახში 2 ბავშვის ყოლას იდეალურად, გასულ საუკუნესთან შედარებით (7.1%), ახალგაზრდების 3-ჯერ მეტი წილი - 21.7% მიიჩნევს. რესპონდენტთა თითქმის ნახევრისთვის, დღეს იდეალურია 3-ბავშვიანი ოჯახი. დღევანდელი დემოგრაფიული ვითარების გათვალისწინებით, ეს ტენდენცია მეტად დამაიმედებელად უნდა მივიჩნიოთ. თუმცა მისი რეალიზებისთვის (შენარჩუნებისთვის მაინც, რადგან ზრდაზე რთულია საუბარი) აუცილებელია სახელმწიფოში შეიქმნას ერთი მხრივ, ხელსაყრელი სოციალურ-ეკონომიკური გარემო და მეორე მხრივ, შემუშავდეს სათანადო დემოგრაფიული პოლიტიკა.

ცხრილი 7

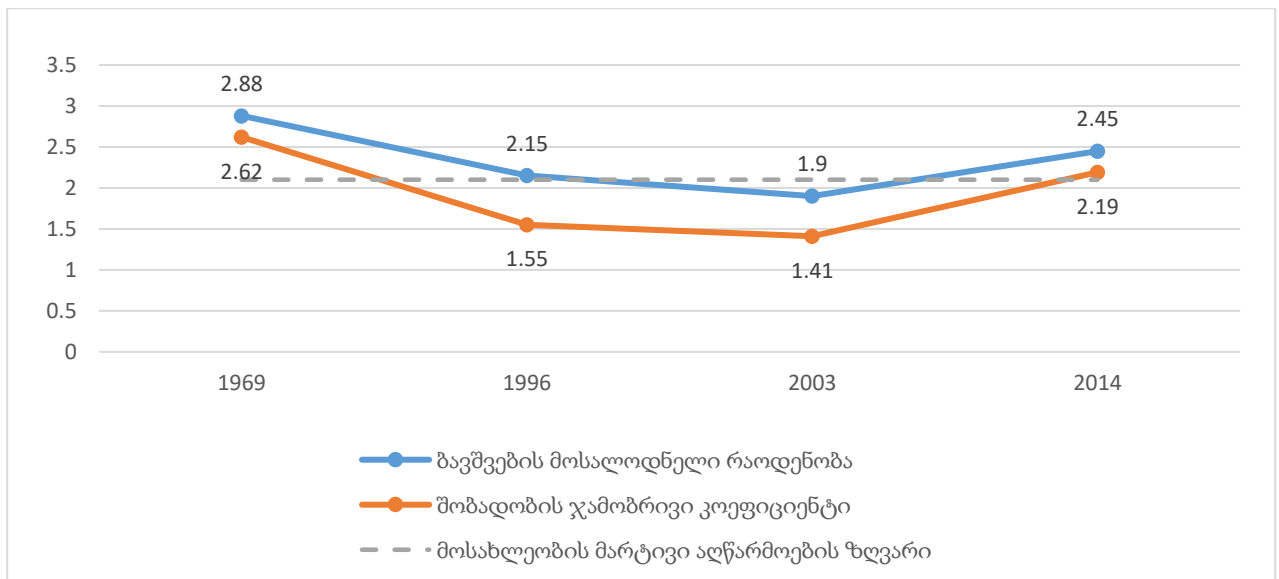
ბავშვების იდეალური რაოდენობის დინამიკა სტუდენტების კვლევის მონაცემებზე დაყრდნობით (1969/72 - 2017)

წლები	ბავშვების იდეალური რაოდენობა		
	2	3	4
1969-1972	7.1%	34.2%	49.4%
2017	21.7%	49.9%	12.9%

გრაფიკი 43. ბავშვების იდეალური რაოდენობის დინამიკა (1969/1972 – 2017)

როგორც ცნობილია, რეპროდუქციული განწყობის მახასიათებლებს პროგნოსტიკული მნიშვნელობა აქვთ, თუმცა ეს არ ნიშნავს მის გარდაუვალ რეალიზებას მომავალში. ბავშვებზე მოთხოვნილება რეპროდუქციული ქცევის განხორციელების მნიშვნელოვანი და აუცილებელი, მაგრამ არა ერთადერთი პირობაა. აუცილებელია არსებობდეს შესაბამისი სიტუაცია და განხორციელების შესაძლებლობა, რაც არც თუ ისე იშვიათად ემთხვევა ერთმანეთს. ამიტომ, ფაქტობრივად რეალიზებული რეპროდუქციული ქცევის შემთხვევები ნაკლებია, ვიდრე განზრახული. ამას ადასტურებს შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტისა და ბავშვების მოსალოდენლი რაოდენობის დინამიკის ცვლილების ანალიზი, გასული საუკუნის მეორე ნახევრიდან დღემდე (გრაფიკი 44).

გრაფიკი 44. ბავშვების მოსალოდენლი რაოდენობისა და შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტის დინამიკა 1969-2014

როგორც ჩანს, ორივე მაჩვენებელი თანადროულად იცვლება და ზუსტად ერთსა და იმავე პერიოდში აქვთ კლებისა თუ მატების ტენდენცია. მათ შორის (რეპროდუქციულ განწყობასა და ფაქტობრივ მდგომარეობას შორის) სხვაობა მერყეობს 0.26-დან 0.6-ის ფარგლებში. 1990-იანი წლებში, რეპროდუქციული ორიენტაციებისა და შობადობის დონის დაცემას ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობისა და შობადობის ჯამობრივ კოეფიციენტის მაჩვენებლებს შორის სხვაობის ზრდაც მოჰყვა, რაც ბუნებრივია, რადგან სტაბილური შობადობის პირობებში, ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა ფაქტობრივთან ახლოსაა, ხოლო როდესაც შობადობა სწრაფად იცვლება, ეს მაჩვენებელიც შორდება ფაქტობრივ მდგომარეობას. თუმცა დღეს, ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა და შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტი კვლავ საკმაოდ ახლოს არის ერთმანეთთან. აღნიშნულ მაჩვენებლებს შორის არსებული ურთიერთმიმართების, კვლევის შედეგებისა და ოფიციალური წყაროების მონაცემების შედარებით გამოვლენილი ტენდენციები კიდევ ერთხელ ასაბუთებს იმას, რომ ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობის მაჩვენებელს საკმაოდ სტაბილური ხასიათი აქვს და საშუალოდ საკმაოდ ზუსტად რეალიზდება. შესაბამისად, ბავშვების მოსალოდნელი რაოდენობა, უმეტესწილად, რეალურად ასახავს როგორც მშობლების განწყობას, ისე მათი მომავალი რეპროდუქციული ქცევის შედეგებს, რისი მეშვეობითაც შესაძლებელია შობადობის მომავალი ტენდენციების წარმოდგენა და მოსახლეობის პროგნოზირება.

რეპროდუქციული ქცევისა და შესაბამისად შვილიანობის ტიპის ცვლილებას თან სდევს ბავშვების რიგითობის ხვედრითი წილის ცვლაც. ამიტომ მნიშვნელოვანია აღნიშნული პროცესის დინამიკის განხილვა 1970-იანი წლებიდან დღემდე. მრავალშვილიანობიდან საშუალოშვილიანობის და შემდგომ მცირეშვილიანობის რეპროდუქციულ ნორმაზე გადასვლისას, იკლებს მეოთხე და მეხუთე ბავშვთა ხვედრითი წილი, რომლის ხარჯზეც იზრდება სხვა დანარჩენი რიგითობების წილი. კვლევების შედეგების შეპირისპირებისას ცხადად იკვეთება ტენდენცია, რომ ოჯახის ფუნქციონირების ცვლილებასა და გარეოჯახური ორიენტაციების გამლიერებას თან სდევს

მრავალშვილიანობის ნორმების შეცვლა საშუალოშვილიანობისა და შემდეგ მცირეშვილიანობის ნორმებით.

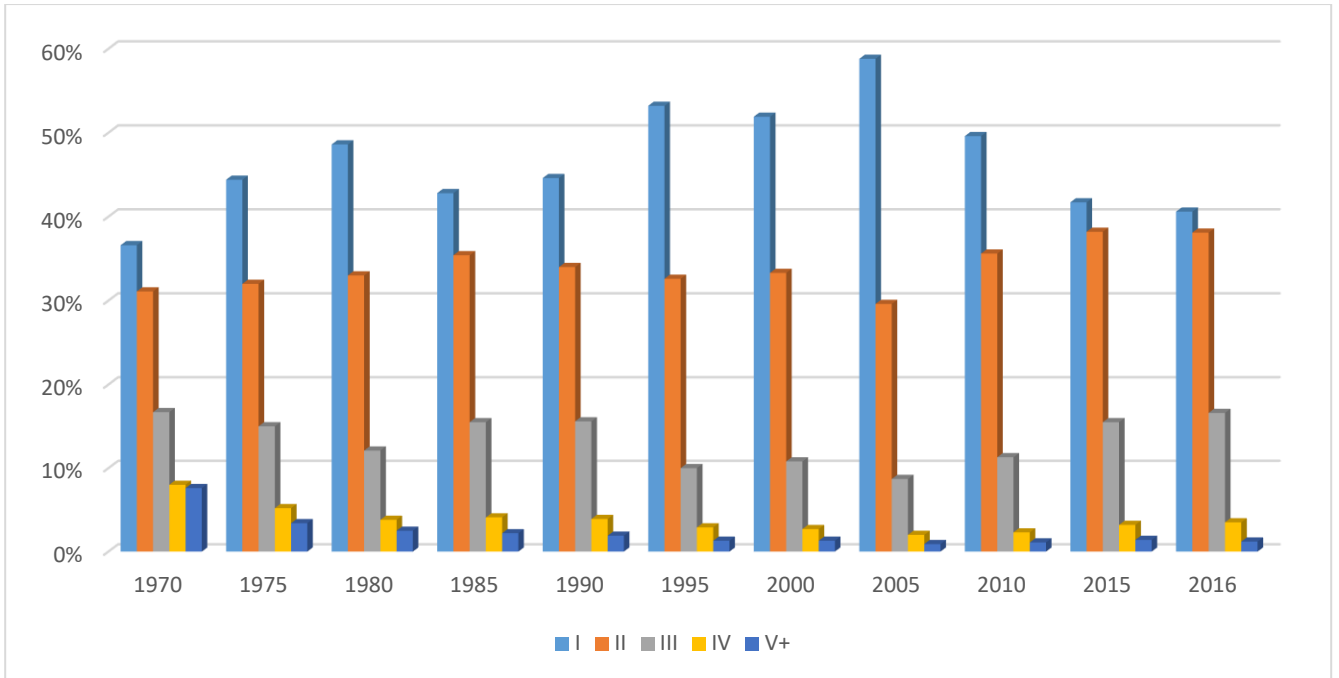
საქსტატის ოფიციალური მონაცემების მიხედვით (ცხრილი 8; გრაფიკი 45;), 1970-იანი წლებიდან დღემდე, მეხუთე ბავშვის ხვედრითმა წილმა 6.25-ჯერ დაიკლო (7.6%-დან 1.2%-მდე), 4 ბავშვისამ კი - 2.28-ჯერ (8%-დან 3.5%-მდე). შესაბამისად, მოიმატა პირველი - 4%-ით და მეორე ბავშვის - 7%-ით წილმა. საინტერესოა, რომ მესამე ბავშვის ხვედრითი წილი ფაქტობრივად უცვლელი დარჩა (მხოლოდ 0.1%-ით დაიკლო). ამ საანალიზო პერიოდში, ბავშვების რიგითობის ხვედრითი წილის ცვლილება თანმიმდევრული არ ყოფილა.

ცხრილი 8

ცოცხლად დაბადებულები დაბადების რიგითობის მიხედვით (%) 1970 – 2016

წლები	დაბადების რიგითობა				
	I	II	III	IV	V+
1970	36.6	31.1	16.7	8.0	7.6
1975	44.4	32.0	15.0	5.2	3.4
1980	48.6	33.0	12.1	3.8	2.5
1985	42.8	35.4	15.5	4.1	2.2
1990	44.6	34.0	15.6	3.9	1.9
1995	53.2	32.6	10.0	2.9	1.3
2000	51.9	33.3	10.8	2.7	1.3
2005	58.8	29.6	8.7	2.0	0.9
2010	49.6	35.6	11.3	2.3	1.1
2015	41.7	38.2	15.5	3.2	1.4
2016	40.6	38.1	16.6	3.5	1.2

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

გრაფიკი 45. დაბადებუბის რიგიობის დინამიკა 1970-2016
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

განსაკუთრებით თვალშისაცემია მესამე რიგიობის ბავშვთა ხვედრითი წილის დაცემა 1990-იანი წლებიდან (16%-დან) 2005 წლამდე (9%-მდე) პერიოდში, რასაც თან სდევდა პირველი რიგიობის ბავშვის ხვედრითი წილის მნიშვნელოვანი ზრდა (14%-იანი ზრდა), რომელმაც 2005 წლისათვის თითქმის 60%-ს მიაღწია. ზუსტად ამავე პერიოდს ემთხვევა შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტის რადიკალური კლება (მოსახლეობის მარტივი აღწარმოების ზღვარს ქვევით ვარდნა) და ამავდროულად, მოსახლეობის რეპროდუქციული ორიენტაციების შემცირება (განსაკუთრებით კი ბავშვთა მოსალოდნელი რაოდენობის). თუმცა, იმედის მომცემია მესამე ბავშვის ხვედრითი წილის ხელახალი ზრდის ტენდენცია, რაც 2005 წლის შემდგომი პერიოდიდან აღინიშნება. ექსპერტთა აზრით, აღნიშნული, ერთი მხრივ, დაკავშირებულია სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესი და უნეტარესი ილია-II-ის, ინიციატივასთან, რომლის მიხედვითაც პატრიარქი მართმადიდებლურ ოჯახში დაბადებული ყოველი მესამე და მომდევნო რიგიობის ბავშვის ნათლია გახდება; ხოლო მეორე მხრივ, ბუნებრივი

მომრავის მაჩვენებლების რეგისტრაციის გაუმჯობესებასთან.¹¹ ექსპერტების გარდა, საზოგადოების დიდი ნაწილიც, პატრიარქის აღნიშნულ ინიციატივას, შობადობის წამახალისებელ ფაქტორად მიიჩნევს, რაც 2017 წლის კვლევის შედეგებშიც ვლინდება. რესპონდენტთა ნახევარზე მეტი „ეთანხმება“ (55.6%) და „უფრო ეთანხმება, ვიდრე არ ეთანხმება“ (33.1%) მოსაზრებას, რომ ილია მეორის ინიციატივამ, მესამე რიგითობის ბავშვის მონათვლასთან დაკავშირებით, ხელი შეუწყო შობადობის წახალისებას.

7. დასკვნები და რეკომენდაციები

XXI საუკუნის დასაწყისში, დემოგრაფიული პროცესები საქართველოში მკვეთრად უარყოფითი ტენდენციებით ხასიათდება, რაც აუცილებელს ხდის ეფექტიანი და მიზანმიმართული დემოგრაფიული პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებას. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოსალოდნელია მოსახლეობის აღწარმოების ძირითადი განმაპირობებელი ფაქტორის - შობადობის ისეთ დონემდე შემცირება, რომ ის საკმარისი აღარ აღმოჩნდება მოსახლეობის მარტივი აღწარმოებისთვისაც კი; ამას კი დეპოპულაცია მოჰყვება.

ქვეყანაში აუცილებელია დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარება, რადგან ჯერ კიდევ რეპროდუქციული განწყობის მაჩვენებლები სჭარბობს რეალიზებული რეპროდუქციული ქცევის მაჩვენებლებს. ადეკვატური დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარება ხელს შეუწყობს

¹¹ ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემების სანდოობა ყოველთვის იყო განხილვის საგანი, თუმცა 1990-იანი წლებში ქვეყანაში არსებულმა არასტაბილურმა სიტუაციამ გამოიწვია მოსახლეობის რეგისტრაციის სისტემის მოშლა, რის შედეგადაც დემოგრაფიული სტატისტიკური მონაცემების ხარისხი და სანდოობა მკვეთრად გაუარესდა. 2010 წლიდან საქართველოში სავალდებულო გახდა დაბადებულებისა და გარდაცვლილების რეგისტრაცია, რამაც გამოიწვია ოფიციალური დემოგრაფიული სტატისტიკური მონაცემების ხარისხისა და სანდოობის გაუმჯობესება (შუმტაკაშვილი და წიკლაური, 2014).

მოსახლეობის რეპროდუქციული განწყობისა და შობადობის დონის ზრდის რეზერვის¹² ნაწილობრივ რეალიზებას მაინც (სრულ რეალიზებაზე ლაპარაკიც კი ზედმეტია) და შედეგად, შობადობის დონის ამაღლებას.

თანამედროვე ეტაპზე, შობადობის შემცირება უმთავრესად განპირობებულია „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ და „ბავშვების ფასეულობის“ შემცირებით. ამასთან, ბოლომდე არ ხდება ისედაც შემცირებული „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ დაკმაყოფილება. ამიტომ, შობადობის ოპტიმიზაციისკენ მიმართული დემოგრაფიული პოლიტიკა უპრიანი იქნება, წარმართოს შემდეგი ორი მიმართულებით:

- არსებული „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ რეალიზაციისათვის შესაბამისი პირობების შექმნა / სრულყოფა
- „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ საზოგადოებრივად საჭირო დონისა და შესაბამისი განწყობის შექმნისთვის აუცილებელი პოზიტიური საზოგადოებრივი აზრის ფრმირება

არსებული „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ რეალიზაციის სრულყოფის მნიშვნელოვან ღონისძიებებს წარმოადგენს: სხვადასხვა სახის დახმარებები და წახალისებები, ჯანდაცვის სისტემის გაუმჯობესება და ხელმისაწვდომობა, დასაქმებასთან დაკავშირებული საკითხების მოგვარება და ყველა იმ სოციალურ-ეკონომიკური ღონისძიების გატარება, რომელიც მიმართული იქნება ოჯახში ბავშვების სასურველი რაოდენობის ყოლისკენ - არსებული რეპროდუქციული განწყობის რეალიზებისკენ. მეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ მხოლოდ დემოგრაფიული პოლიტიკის აღნიშნული ღონისძიებების გატარებას ვერ მოჰყვება დემოგრაფიული ვითარების არსებითი გაუმჯობესება, კერძოდ კი შობადობის რეგულირება სასურველ ფარგლებში. სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება გარკვეულწილად გამოიწვევს რეპროდუქციული ორიენტაციებსა და ნორმების ზრდას. საწყის ეტაპზე, შობადობის დონის განმსაზღვრელი სხვადასხვა ხელისშემშლელი პირობის, როგორც „ბავშვის ყოლის

¹² სხვაობა ბავშვთა სასურველ და მოსალოდნელ რაოდენობებს შორის (2017 წლის კვლევის მონაცემების მიხედვით, შობადობის დონის ზრდის რეზერვმა 0.14 შეადგინა)

მოთხოვნების“ რეალიზაციის შემაფერხებელი ფაქტორების მოხსნამ, უნდა გამოიწვიოს შობადობის ზრდა, მაგრამ არ უნდა ვიფიქროთ, რომ მატერიალური მდგომარეობისა და სხვა პირობების კიდევ გაუმჯობესებას ასევე პერმანენტულად მოჰყვება შობადობის ზრდაც (წულაძე და ცხოვრებაძე, 1989). იმ შემთხვევაში, თუ ოჯახში ბავშვების რაოდენობა და მათზე მშობლების მოთხოვნილება ერთმანეთის ტოლია, მაშინ ცხოვრების პირობების ნებისმიერი გაუმჯობესება ამ რიცხვის გაზრდას ვერ გამოიწვევს. მაგრამ თუ ბავშვების ფაქტობრივი რაოდენობა „ბავშვის ყოლის მოთხოვნების“ დონეზე ნაკლებია, მაშინ ამ მოთხოვნების რეალიზაციისთვის საჭირო პირობების გაუმჯობესების შემთხვევაში, დაბადებულთა რიცხვი შესაძლოა გაიზარდოს. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სხვადასხვა ადამიანს შეფასების სხვადასხვა კრიტერიუმი გააჩნია. ამიტომ, ცხოვრების ერთი და იგივე პირობები შეიძლება ერთმა აღიქვას, როგორც ხელშემწყობი, მეორემ კი პირიქით - არახელსაყრელი (მენაბდიშვილი, 2004).

ყოველივე ზემოთ განხილულს კვლავ რეპროდუქციულ განწყობასთან მივყავართ, რაც რეპროდუქციული ქცევის განხორციელების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პირობას წარმოადგენს. შესაბამისად, მოსახლეობის კვლავწარმოების ოპტიმალური რეჟიმის უზრუნველყოფის მიზნით, აუცილებელია, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება და სათანადო ღონისძიებების (დემოგრაფიული მიზნების მქონე სოციალური პოლიტიკის) გატარება, ასევე არანაკლებ მნიშვნელოვანია (თუ უფრო მნიშვნელოვანი არა) შობადობის ოპტიმიზაციისკენ მიმართული დემოგრაფიული პოლიტიკის მეორე ძირითადი მიმართულების გატარება - „ბავშვის ყოლის მოთხოვნების“, „ბავშვების ფასეულობის“ და საზოგადოებრივად საჭირო ღონის შესაბამისი რეპროდუქციული განწყობის ფორმირება.

დემოგრაფიული პოლიტიკა აუცილებლად უნდა შეიცავდეს აღმზრდელობით-ფსიქოლოგიურ მიმართულებას, რაც გულისხმობს: მასობრივი ინფორმაციის ან სხვა საშუალებებით, რეპროდუქციული ორიენტაციების გარკვეული სტანდარტების პროპაგანდასა და ფიქსაციას, რაც ეკონომიკური და სოციალური ღონისძიებების განხორციელების პარალელურად, ფსიქოლოგიური და საზოგადოებრივი ფასეულობების

განმტკიცებას გულისხმობს. მისგან მიღებული ეფექტი საკმაოდ მაღალი იქნება, რაც რეზულტატით არ ჩამორჩება არსებული „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ რეალიზაციის პრობების სრულყოფით მიღებულ შედეგებს. მეცნიერთა აზრით, „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილებისა“ და შესაბამისი განწყობის ფორმირებას გაცილებით ნაკლები მატერიალური სახსრები სჭირდება, ვიდრე არსებული „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ რეალიზაციის პრობების სრულყოფას. კარგი იქნებოდა, რომ შობადობის ოპტიმიზაციისკენ მიმართული დემოგრაფიული პოლიტიკის ობიექტი სკოლის ასაკის მოსწავლეებიც იყვნენ, რადგან ოჯახში ბავშვების რაოდენობის შესახებ წარმოდგენის ფორმირება, საკმაოდ პატარა ასაკში იწყება, 18 წლის ასაკში კი უკვე ყალიბდება „ბავშვის ყოლის მოთხოვნილების“ სახით, რაც სამომავლოდ თან სდევს ადამიანს მთელი ცხოვრების მანძილზე და განსაზღვრავს მის რეპროდუქციულ ქცევას. ცნობილია, რომ ადამიანები არასდროს გააჩენენ იმაზე მეტ ბავშვს, ვიდრე თავად მათ სურთ. ეს ფაქტი თავის გამოხატულებას ჰპოვებს რეპროდუქციულ განწყობაში (კონკრეტულად კი ბავშვთა სასურველი რაოდენობაში) და გვიჩვენებს შობადობის მაქსიმალურ ზღვარს. შესაბამისად ნათელია, თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა აქვს რეპროდუქციული განწყობის ფორმირების პროცესს, მასზე მოქმედი ფაქტორების შესწავლასა და კვლევას.

სახელმწიფო, ამა თუ იმ ფორმით, მეტ-ნაკლებად, ყოველთვის ზემოქმედებდა დემოგრაფიულ პროცესებზე. ამ ფაქტის გათვალისწინებით, უნდა აღვნიშნო, რომ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ როგორ არის გაცნობიერებული დემოგრაფიული პროცესები თავად სახელმწიფოს, საზოგადოებრივი ჯგუფების, ოჯახისა და პიროვნებების მიერ. ჩვენს შემთხვევაში, საზოგადოება, ოჯახი და პიროვნებები უფრო მეტად არიან დემოგრაფიული პროცესების დარეგულირებისკენ მიმართულნი, ვიდრე სახელმწიფო. არადა, ამ უკანასკნელის ჩარევის გარეშე, საქართველოს დემოგრაფიული ვითარება სულ უფრო და უფრო სავალალო შედეგებამდე მიგვიყვანს.

ეფექტური და შედეგზე ორიენტირებული დემოგრაფიული პოლიტიკა უნდა დაიგეგმოს რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის ევოლუციის გაანალიზების საფუძველზე და უნდა ითვალისწინებდეს მოსახლეობის საჭიროებებსა და სურვილებს. ამის

განხორციელება კი ყველაზე უკეთ მულტიდისციპლინალური კვლევებისა და მათი სიღრმისეული ანალიზის მეშვეობით შეიძლება, რაშიც აისახება როგორც მოსახლეობის რეპროდუქციული განწყობები და ქცევა, ასევე არსებული პრობლემის გადაჭრის გზები, რადგან დემოგრაფიული ღონისძიებები თავად ადამიანებზე, მათ სურვილებსა და საჭიროებებზე უნდა იყოს ორიენტირებული.

დემოგრაფიული ქცევის შეცვლა მყისიერად არასდროს ხდება. მის ნებისმიერ კორექტირებას, განსაკუთრებით კი რეპროდუქციული ქცევის სტიმულირებას, კარგად დაგეგმილი, თანმიმდევრული დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარება სჭირდება, რომლის შედეგებიც რამდენიმე თაობის შემდეგ აისახება მოსახლეობის დემოგრაფიულ ქცევაში. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ ყველაზე რთული გახლავთ განწყობებისა და არაცნობიერი მისწრაფებების (ჩვენს შემთხვევაში რეპროდუქციული განწყობის) ცვლილება, რაც რეპროდუქციული ქცევისა და შობადობის საფუძველს წარმოადგენს. შესაბამისად, ამ საკითხის გადადებამ და უგულვებელყოფამ შესაძლოა გამოუსწორებელ შედეგებამდე მიგვიყვანოს. სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს რეპროდუქციული ორიენტაციების კუთხით სიღრმისეული კვლევების განხორციელებას, რომელთა შედეგებზე დაყრდნობითაც შეძლებს შობადობის შელშემწყობი დემოგრაფიული პოლიტიკის შემუშავებას.

ამდენად, კვლევის შედეგებიდან თვალნათლივ ჩანს, რომ საქართველოში თანმიმდევრული დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარების გარეშე, ქვეყანა დემოგრაფიული კრიზისიდან ვერ გამოვა და საფრთხის წინაშე დადგება ჩვენი ყოფნა-არყოფნის საკითხი. დრო სწრაფად გადის და ამ პრობლემის გადადება დანაშაულის ტოლფასი იქნება, როგორც ჩვენი წინაპრების, ასევე ამჟამინდელი და მომავალი თაობების წინაშე.

ბიბლიოგრაფია

- ახალაია, ნ. (2005). მოსახლეობის რეპროდუქციული ქცევა თანამედროვე დემოგრაფიული კრიზისის პირობებში. *სამეცნიერო ჟურნალი დემოგრაფია*, N 1-2 (9-10), გვ.123-128.
- გაჩეჩილაძე, ე. (2004). საქართველოში ოჯახის დაგეგმვის ისტორიიდან. *დემოგრაფიისა და სოციოლოგიის პრობლემები, შრომების კრებული*, II, გვ.112-119.
- გვრიტიშვილი, ც. (2001). მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა ორიათასწლეულის მიწურულის საქართველოში. *დემოგრაფიისა და სოციოლოგიის პრობლემები, შრომების კრებული*, N1, გვ.178-180.
- გოგასაძე, გ. (2008). *მოსახლეობის გეორგაფია*. თბილისი: "საარი".
- დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრი. (2010). *ქალთა რეპროდუქციული ჯანმრთელობის კვლევა საქართველოში, 2010, საბოლოო ანგარიში*. თბილისი: შპს "ვესტა".
- დაავადებათა კონტროლისა და სამედიცინო სტატისტიკის ეროვნული ცენტრი. (2006). *ქალთა რეპროდუქციული ჯანმრთელობის კვლევა საქართველოში, 2005, საბოლოო ანგარიში*. თბილისი: შპს "პოლიგრაფ +".
- ზაქარიაძე, ნ. (2005). *ტრადიციული დემოგრაფიული ფასეულობები საქართველოში*. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის სტამბის გამომცემლობა.
- კოტრიკაძე, ბ. (1988). *შობადობა საქართველოში, ტენდენციები და მისი რეგულირების გზები*. თბილისი.
- მენაბდიშვილი, ნ. (2004). ბავშვებზე მოთხოვნილების დინამიკა ქართულ მოსახლეობაში. *მაკრო მიკრო ეკონომიკა*, N2, გვ.35-36.
- მენაბდიშვილი, ნ., და გვრიტიშვილი, ც. (2004). დემოგრაფიული ვითარება და კულტურული უწყვეტობის საკითხი ქართველი სტუდენტი ახალგაზრდობის ინტერესთა სისტემაში. *დემოგრაფიისა და სოციოლოგიის პრობლემები, შრომების კრებული*, II, გვ.85-89.
- საქართველოს კანონი, მუხლი 1108 ქორწინების ასაკი*. (2012, 02 01). საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1541331>
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური*. www.geostat.ge
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (2009). *საქართველოს სტატისტიკური წელიწადი*. თბილისი. http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=643&lang=geo
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (2016). *დემოგრაფიული ვითარება საქართველოში, სტატისტიკური კრებული*. თბილისი. <http://geostat.ge/index.php?action=wnews&lang=geo&npid=493>

- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (2016). *ძირითადი დემოგრაფიული მაჩვენებლები საქართველოში*. თბილისი.
<http://geostat.ge/index.php?action=wnews&lang=geo&npid=530>
- სახვაძე, ა. (2004). სიღარიბის სოციალურ-დემოგრაფიული შედეგები. *საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დემოგრაფიისა და სოციოლოგიის პრობლემები, შრომების კრებული, II*, გვ.205-219.
- უზნაძე, დ. (1949). *განწყობის ფსიქოლოგიის ექსპერიმენტული საფუძვლები* (ტ. 6). ფსიქოლოგიის ინსტიტუტის შრომები.
- ფრანკფორტ-ნაჩმაისი, ჩ., და ნაჩმაისი, დ. (2009). *კვლევის მეთოდები სოციოლოგიურ მეცნიერებაში*. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- ფრიდრიხ ებერტის ფონდი. (2017). *თაობა გარდამავალ პერიოდში. საქართველოს ახალგაზრდობის კვლევა 2016*. თბილისი: ფრიდრიხ ებერტის ფონდი.
- ღლონტი, ვ. (2013). *მოსახლეობის განვითარების დინამიკა საქართველოში 2012 წლამდე*.
<http://edu.aris.ge/ge/presentations/show/1064/>
- შუმტაკაშვილი, ვ., და წიკლაური, შ. (2014). შობადობა და რეპროდუქციული ქცევა საქართველოს ქალაქებში. *დემოგრაფიისა და სოციოლოგიის პრობლემები, შრომების კრებული*, გვ.63-75.
http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/86162/1/Shromata_Krebuli.pdf
- ჩიქავა, ლ. (2002). *დემოგრაფიული კატეგორიები და კანონები*. თბილისი.
- წულაძე, გ. (1979). რეპრეზენტატული შერჩევის მოცულობის განსაზღვრა. *საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოგრაფიისა და ხელოვნების ისტორიის სერია, N3*, გვ.62-66.
- წულაძე, გ. (1981). რეპროდუქციული განწყობის ცნების დაზუსტებისთვის. *საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის სერია, N4*, გვ.47-50.
- წულაძე, გ. (1984). *შობადობის სოციოლოგიის საკითხები*. თბილისი: მეცნიერება.
- წულაძე, გ. (2012). *დემოგრაფიის მოკლე ენციკლოპედიური ლექსიკონი*. თბილისი: შპს "ვესტა".
- წულაძე, გ. (2012). *დემოგრაფიული ვითარება საქართველოში 2011*. თბილისი.
- წულაძე, გ., და სულაბერიძე, ა. (2015). *დემოგრაფიის საფუძვლები, სახელმძღვანელო*. თბილისი.
- წულაძე, გ., და ცხოვრებაძე, ზ. (1989). შობადობის ოპტიმიზაციისკენ მიმართული დემოგრაფიული პოლიტიკა. *ჟურნალი საქართველოს კომუნისტი, N7*, გვ.63-66.
- წულაძე, გ., და ხმალაძე, მ. (2001). შობადობის თანამედროვე ტენდენციები საქართველოში. *დემოგრაფიისა და სოციოლოგიის პრობლემები, შრომების კრებული, I*, გვ.39-46.
- წულაძე, გ., მელაძე, გ., და გაჩეჩილაძე, ე. (1997). შობადობისა და რეპროდუქციული ქცევის ტენდენციები თანამედროვე საქართველოში. *ჟურნალი ეკონომიკა, N1-3*, გვ.75-78.

წულაძე, გ., ცხოვრებაძე, ზ., და მელაძე, გ. (1993). რეპროდუქციული ორიენტაციების პროგნოსტიკული შესაძლებლობები. *ჟურნალი ეკონომიკა*, N10-11, გვ.61-63.

ხმალაძე, გ. (1981). საქართველოს მოსახლეობის დემოგრაფიული განწყობის შესახებ. *თბილისის უნივერსიტეტის შრომები, ჰუმანიტარულ და საზოგადოებრივ მეცნიერებათა სერია*, ტ. 7, გვ.204-209.

Blacke, J. (1989). *Family size and achievement*. University of California Press.

Caldwell, J. (1982). *Theory of Fertility Decline*. London: Academic Press.

Carvajal, M. J., & Geithman, D. T. (1976). *Family Planning and Family Size Determination*. University Press of Florida.

დანართი

რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში

კითხვარი

გამარჯობა, მე გახლავართ მარიამ ღამბაშიძე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის მაგისტატურის სტუდენტი, დემოგრაფიისა და მოსახლეობის გეოგრაფიის მიმართულებით.

ვახორციელებ სოციოლოგიურ კვლევას თემაზე „რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის კვლევა ახალგაზრდებში“. თქვენი კვლევაში მონაწილეობა მნიშვნელოვანია, რათა მოხდეს რეპროდუქციული განწყობისა და ქცევის მიმართ საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა.

კითხვარში არ ფიქსირდება თქვენი პირადი მონაცემები, შესაბამისად თქვენს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის კონფიდენციალობა დაცული იქნება. გთხოვთ გამოიჩინოთ გულისხმიერება და გულწრფელად უპასუხოთ დასმულ შეკითხვებს. ინტერვიუს მონაცემები გამოყენებული იქნება განზოგადებული სახით, სტატისტიკური დასკვნების მისაღებად.

გთხოვთ, კვლევაში მონაწილეობა მიიღოთ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ თქვენი ასაკი არის **18-35 წელი**.

წინასწარ მადლობას მოგახსენებთ თანამშრომლობისთვის!

1. სქესი
 1. მამრობითი
 2. მდედრობითი

2. თქვენი ასაკი (მიუთითეთ) ____

3. განათლება
 1. არასრული საშუალო
 2. საშუალო
 3. პროფესიულ-ტექნიკური
 4. არასრული უმაღლესი (სტუდენტი)
 5. უმაღლესი

4. რელიგია
 1. მართლმადიდებელი
 2. მუსლიმი
 3. სომხური სამოციქულო ეკლესია
 4. არ ვარ რელიგიურისხვა (მიუთითეთ) _____

5. რამდენად ხშირად ესწრებით რელიგიურ მსახურებას?
 1. ყოველკვირეულად
 2. თვეში რამდენჯერმე
 3. მხოლოდ მთავარ დღესასწაულებზე
 4. იშვიათად
 5. არ ვესწრები რელიგიურ მსახურებას

6. ეთნიკური კუთვნილება

1. ქართველი
 2. სომეხი
 3. აზერბაიჯანელი
- სხვა (მიუთითეთ) _____

7. საქმიანობა

1. უმუშევარი
 2. დასაქმებული
 3. თვითდასაქმებული
 4. სტუდენტი
 5. დიასახლისი
 6. შშმპ (შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირი)
- სხვა (მიუთითეთ) _____

8. როგორია თქვენი ოჯახის მატერიალური შემოსავლები

1. ძალიან დაბალი: შემოსავალი კვებაზეც არ გვყოფნის
2. დაბალი: შემოსავალი კვებაზე და ჩასაცმელზე ძლივს გვყოფნის
3. საშუალო: ოჯახის ძირითადი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას ვახერხებთ
4. მაღალი: შეგვიძლია გართობის და დასვენების ხარჯები გავწიოთ
5. ძალიან მაღალი

9. თქვენი საცხოვრებელი ადგილი

1. თბილისი
2. სხვა ქალაქი
3. სოფელი

10. თქვენი აზრით, რომელია ქორწინების საუკეთესო ასაკი ქალისთვის?

1. 18 წლამდე	5. 30-34წელი
2. 18-19 წელი	6. 35 წელზე მეტი
3. 20-24 წელი	7. ქორწინებისთვის სასურველი ასაკი არ არსებობს
4. 25-29 წელი	

11. თქვენი აზრით, რომელია ქორწინების საუკეთესო ასაკი მამაკაცისთვის?

1. 18 წლამდე	5. 30-34 წელი
2. 18-19 წელი	6. 35 წელზე მეტი
3. 20-24 წელი	7. ქორწინებისთვის სასურველი ასაკი არ არსებობს
4. 25-29 წელი	

12. ოჯახური მდგომარეობა

1. დაქორწინებული
2. თანამცხოვრები (გადადით კითხვა N15-ზე)
3. ქორწინებაში არასდროს მყოფი (გადადით კითხვა N15-ზე)
4. განქორწინებული/გამორეული
5. ქვრივი

13. რამდენი წლის იყავით როდესაც დაქორწინდით? (მიუთითეთ) ____

14. რამდენი წლის იყო თქვენი მეუღლე როცა იქორწინეთ? (მიუთითეთ) ____

15. თუ არ იმყოფებით ქორწინებაში, აპირებთ თუ არა ოჯახის შექმნას უახლოეს 5 წელიწადში?

1. დიახ

3. უფრო არა, ვიდრე დიახ

2. უფრო დიახ, ვიდრე არა

4. არა

16. თქვენი აზრით, რამდენი ბავშვი უნდა იყოს საერთოდ ოჯახში? (მიუთითეთ) ____

17. პირადად თქვენ რამდენი ბავშვის ყოლა გსურთ? (მიუთითეთ) ____

18. კიდევ რამდენი ბავშვის ყოლას აპირებთ (ვისაც არ გყავთ ბავშვი/ბავშვები)?
(მიუთითეთ) ____

19. პირადად თქვენ რამდენი ბავშვი გყავთ? (მიუთითეთ) ____

20. კიდევ რამდენი ბავშვის ყოლას აპირებთ (ვისაც გყავთ ბავშვი/ბავშვები)? (მიუთითეთ)

21. უახლოეს წლებში (5 წელიწადში) აპირებთ თუ არა ბავშვის ყოლას?

1. დიახ

2. არა

22. თუ გყავთ, ან აპირებთ იყოლიოთ იმაზე ნაკლები ბავშვი ვიდრე გსურთ, გთხოვთ მიუთითოთ არა უმეტეს 3 ძირითადი მიზეზი, რომელიც აფერხებს თქვენთვის სასურველი ბავშვების ყოლას:

1. მატერიალური პირობები
2. ჯანმრთელობის მდგომარეობა
3. ცუდი საბინაო პირობები
4. დროის დეფიციტი
5. სამუშაოზე მეტისმეტი დატვირთულობა
6. სამუშაოს დაკარგვის შიში
7. კარიერული წინსვლის შეფერხება
8. ოჯახში დამხმარის არ ყოლა
9. ოჯახში კონფლიქტური სიტუაცია
10. მომავლის რწმენის უქონლობა

სხვა (მიუთითეთ) _____

რამდენად ეთანხმებით შემდეგ დებულებებს? (ყოველ სტრიქონში ერთი პასუხი)

		სრულად კეთანხმები	უფრო ვეთანხმები, ვიდრე არ	უფრო არ ვეთანხმები, ვიდრე ვეთანხმები	სრულად არ ვეთანხმები
23.	მთავარია სამი და მეტი ბავშვის ყოლა, მათი აღზრდისთვის საჭირო მატერიალური სახსრები კი გამოიძებნება				
24.	უმეტეს შემთხვევაში ოჯახში ქალი წყვეტს თუ რამდენი ბავშვი იყოლიოს				
25.	ცოლ-ქმარს აუცილებლად უნდა ჰყავდეს ერთი ბიჭი მაინც				

26.	ქორწინების გარეშე გამართლებულია ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა				
27.	ქორწინების გარეშე ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა გაუმართლებელია ბავშვის პოზიციიდან				
28.	ქორწინების გარეშე ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა გამართლებულია თუ გათხოვება არ სურს				
29.	ქორწინების გარეშე ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა ზნეობრივად გაუმართლებელია				
30.	ჩემმა ახლობელმა ქალმა (შვილმა, დამ, ნათესავმა, მეგობარმა) ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს გავწყვეტ მასთან ურთიერთობას				
31.	ჩემმა ახლობელმა ქალმა (შვილმა, დამ, ნათესავმა, მეგობარმა) ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს შევეგუები, როგორც არასასურველ ფაქტს				
32.	ჩემმა ახლობელმა ქალმა (შვილმა, დამ, ნათესავმა, მეგობარმა) ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს არანაირი რეაქცია არ მექნება				
33.	ჩემმა ახლობელმა ქალმა (შვილმა, დამ, ნათესავმა, მეგობარმა) ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს თუ გათხოვების იმედი გადაწურული ჰქონდა, მაშინ მოვუწონებ				

34. რამდენი წევრისგან შედგება თქვენი ოჯახი? (მიუთითეთ) ____

35. რამდენი ბავშვი ჰყავს/ჰყავდა თქვენს მშობლებს? (მიუთითეთ) ____

36. რამდენი ბავშვი ჰყავს/ჰყავდა თქვენს ბებიას დედის მხრიდან? (მიუთითეთ) ____

37. რამდენი ბავშვი ჰყავს/ჰყავდა თქვენს ბებიას მამის მხრიდან? (მიუთითეთ) ____

რამდენად ეთანხმებით შემდეგ დებულებებს? (ყოველ სტრიქონში ერთი პასუხი)

		სრულად ვეთანხმები	უფრო ვეთანხმები, ვიდრე არ ვეთანხმები	უფრო არ ვეთანხმები, ვიდრე ვეთანხმები	სრულად არ ვეთანხმები
38.	მთავარია ბავშვების აღზრდის ხარისხი და არა მათი რაოდენობა				
39.	ეკონომიკური მდგომარეობა მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ბავშვების რაოდენობას ოჯახში				
40.	უმეტეს შემთხვევაში ოჯახში კაცი წყვეტს თუ რამდენი ბავშვი იყოლიოს				
41.	ქალების ემანსიპაცია მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს შობადობაზე				
42.	სამედიცინო აუცილებლობის გარდა ქალმა აბორტი არ უნდა გაიკეთოს				
43.	ცოლ-ქმარს აუცილებლად უნდა ჰყავდეს ერთი გოგონა მაინც				
44.	ქორწინების გარეშე ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა გამართლებულია დედის მხრიდან, რადგან სიბერეში პატრონი ეყოლება				
45.	ქორწინების გარეშე ქალის მიერ ბავშვის გაჩენისთვის ჩვენი საზოგადოება მზად არ არის				
46.	ქორწინების გარეშე ქალის მიერ ბავშვის გაჩენა გამართლებულია თუ გათხოვების იმედი გადაწურული აქვს				
47.	ჩემმა ახლობელმა ქალმა (შვილმა, დამ, ნათესავმა, მეგობარმა) ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს გავკიცხავ, მაგრამ ურთიერთობას არ გავწყვეტ				
48.	ჩემმა ახლობელმა ქალმა (შვილმა, დამ, ნათესავმა, მეგობარმა) ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს არ მოვუწონებ, მაგრამ დავეხმარები				
49.	ჩემმა ახლობელმა ქალმა (შვილმა, დამ, ნათესავმა, მეგობარმა) ქორწინების გარეშე ბავშვი რომ გააჩინოს მოვუწონებ და ყველანაირად დავეხმარები				

50. უნდა იყოს თუ არა ბავშვის სქესი ცნობილი ორსულობის 12 კვირამდე (ვადა, რომლის შემდეგ აბორტის გაკეთება სამედიცინო ჩვენების გარდა დაუშვებელია)?

1. დიახ	3. უფრო არა, ვიდრე დიახ
2. უფრო დიახ, ვიდრე არა	4. არა

51. თქვენი აზრით, იწვევს თუ არა უარყოფით შედეგებს სელექციური აბორტი?

1. დიახ	3. უფრო არა, ვიდრე დიახ
2. უფრო დიახ, ვიდრე არა	4. არა

52. თქვენი აზრით, არის თუ არა საქართველოში რთული დემოგრაფიული ვითარება?

1. დიახ	3. უფრო არა, ვიდრე დიახ
2. უფრო დიახ, ვიდრე არა	4. არა

53. პირადად თქვენ, გაწუხებთ თუ არა, საქართველოს მოსახლეობის შემცირების პრობლემა?

1. დიახ	3. უფრო არა, ვიდრე დიახ (გადადით კითხვა N55-ზე)
2. უფრო დიახ, ვიდრე არა	4. არა(გადადით კითხვა N55-ზე)

54. თუ გაწუხებთ, პირადად თქვენ რის გაკეთებას აპირებთ ამ პრობლემის აღმოსაფხვრელად?

1. ვაპირებ ბავშვის ყოლას
2. ვაპირებ ბავშვის ყოლას, როგორც კი გამიუმჯობესდება ეკონომიკური მდგომარეობა
3. ვაპირებ ბავშვის ყოლას, თუ იქნება სახელმწიფოს მხრიდან მხარდამჭერი დემოგრაფიული პოლიტიკა
4. მაწუხებს, მაგრამ პირადად ვერაფერს ვიღონებ

55. თქვენი აზრით, შობადობის წახალისებას შეუწყობს თუ არა ხელი ილია II-ის ინიციატივამ მესამე რიგითობის ბავშვის მონათვლასთან დაკავშირებით?

1. დიახ	3. უფრო არა, ვიდრე დიახ
2. უფრო დიახ, ვიდრე არა	4. არა

56. თუ ქვეყანაში გაუმჯობესდა სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა გაიზრდება თუ არა თქვენი სასურველი ბავშვების რაოდენობა?

1. დიახ	3. უფრო არა, ვიდრე დიახ
2. უფრო დიახ, ვიდრე არა	4. არა

57. თუ ქვეყანაში შემუშავდა კარგი დემოგრაფიული პოლიტიკა, გაიზრდება თუ არა თქვენი სასურველი ბავშვების რაოდენობა?

1. დიახ	3. უფრო არა, ვიდრე დიახ
2. უფრო დიახ, ვიდრე არა	4. არა

58. თქვენი აზრით, რა უნდა გააკეთოს სახელმწიფომ შობადობის წახალისებითვის?
(ჩაწერეთ)

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Mariam Gambashidze

The Evolution of Reproductive Disposition and Behaviour in Georgia

Demography and Population Geography

Master's thesis is submitted to obtain the degree of Master in Demography and
Population Geography

Supervisor: Anzor Sakhvadze
Associated Professor

Tbilisi 2017